T.C.

BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

BANKACILIK VE FİNANS ANABİLİM DALI

BANKACILIK VE FİNANS YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

TÜRKİYE'DEKİ BANKALARIN KARLILIKLARININ ANALİZİ (2008-2018)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN

Yeşim ÖZER

TEZ DANIŞMANI

PROF. DR. ŞENOL BABUŞÇU

ANKARA - 2021

BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS / DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI ORİJİNALLİK RAPORU

Tarih: 26/10/2020

Öğrencinin Adı, Soyadı:Yeşim ÖZER

Öğrencinin Numarası:21820015

Anabilim Dalı:Bankacılık ve Finans

Programı:Bankacılık ve Finans Yüksek Lisans

Danışmanın Unvanı/Adı, Soyadı:Prof. Dr. Şenol BABUŞCU

Tez Başlığı:Türkiye'deki Bankaların Karlılıklarının Analizi

Yukarıda başlığı belirtilen Yüksek Lisans/Doktora tez çalışmamın; Giriş, Ana Bölümler ve Sonuç Bölümünden oluşan, toplam 92 sayfalık kısmına ilişkin, 26/10/2020 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 14'dür. Uygulanan filtrelemeler:

1. Kaynakça hariç

2. Alıntılar hariç

3. Beş (5) kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

"Başkent Üniversitesi Enstitüleri Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Usul ve Esaslarını" inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Öğrenci İmzası:…….

ONAY

Tarih: 26 /10/2020

Öğrenci Danışmanı Unvan, Ad, Soyad, İmza:

Prof. Dr. Şenol BABUŞCU

……

ÖZET

Bankaların faaliyetlerinin büyüklüğü ve zaman içerisindeki gelişimi ülke ekonomisinin büyüklüğünün ve yönünün belirlenmesiyle yakinen ilişkilidir. Bankalar en temelde üstlendikleri fonksiyonlar gereği firmalar ve hane halkının fon taleplerini yani özellikle kredi ihtiyaçlarını karşılarlar. Diğer tarafta ise yapılan düzenlemeler çerçevesinde, fon sahiplerinin tasarruflarını güvenle saklayabilecekleri bankacılık sektörünün temel kaynaklarını fon arzı oluşturur. Bu doğrultuda bankalar kaydi para yaratma fonksiyonu çerçevesinde yatırımları destekleyerek ülke ekonomisinin gelişimine büyük katkıda bulunurlar. Bu denli öneme sahip bankaların, finansal sağlamlığı ile performansları da ilgili otoriteler ve yatırımcılar tarafından takip edilen unsurlardandır. Bankaların finansal performansının en önemli göstergeleri, dönemler arası karlarının gelişimi ve bu karların pay sahipleri ile toplam aktif büyüklüğü içerisindeki paylarıdır. Yani sahip olunan aktif ve öz kaynak içerisinde ne kadar yüksek düzeyde kar elde ediliyorsa, o banka edinilen kar kadar yüksek düzeyde performansa ve dolayısıyla oto finansmana sahiptir.

Bu çalışmada, bankaların karlılığının göstergeleri olan aktif karlılığı (ROA) ve özkaynak karlılığına (ROE) etki eden bankalar özgü ve makroekonomik faktörler araştırılmıştır. Araştırma kapsamında karlılığın belirleyicileri arasına dâhil edilen bağımsız değişkenlerin, literatürde daha önceden yapılan çalışmalarda karlılığa etkisi noktasında çeşitli testler yapılmış olması hususuna önem verilmiştir. Yapılan araştırmanın zaman aralığı 2008-2018 yılları olarak belirlenmiş, kapsamı ise belirtilen dönemlerde verilerine kesintisiz bir biçimde erişilebilen mevduat bankalarından oluşmuştur. Söz konusu kısıtlar dahilinde 23 mevduat bankasının yıllık verileri ile makroekonomik değişkenlerin yıllık değişimi araştırmanın değişkenlerini oluşturmuştur. Araştırmanın modeli ise veri setine uygun olarak panel veri analizi şeklinde belirlenmiştir. Panel veri analizi öncesi yapılan testler ile uygun model seçilmiş olup ROA ve ROE'nin bağımlı değişken olduğu iki farklı model oluşturulmuştur. Model sonuçları değerlendirildiğinde genel itibarıyla bankalara özgü değişkenlerin anlamlılık düzeylerinin daha yüksek olduğu, bununla birlikte makroekonomik değişkenlerinde bağımlı değişkenler üzerinde etkisi olduğu sonuçlarına varılmıştır. Çalışmanın detayları ilgili bölümde yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Finansal Performans, Karlılık, Karlılığın Belirleyicileri, Panel Veri Analizi

ABSTRACT

The size of the activities of banks and their development over the time are closely related to determining the size and direction of the country's economy. In line with the functions they undertake, banks meet the fund demands of firms and households, in other words, especially their loan needs. On the other hand, within the framework of the regulations made, the main resources of the banking sector, where fund owners can safely keep their savings, is the supply of funds. Accordingly, banks contribute greatly to the development of the national economy by supporting investments within the framework of their dematerialized money creation function. The financial soundness and performance of such important banks are among the factors followed by the relevant authorities and investors. The most important indicators of the financial performance of banks are the development of their inter-period profits and the share of these profits in the total asset size of the shareholders. In other words, the higher the level of profit on assets owned and equity, the higher the performance level of that bank and therefore the auto finance.

In this study, bank-specific and macroeconomic factors affecting return on assets (ROA) and return on equity (ROE), which are indicators of banks' profitability, are examined. Within the scope of the research, importance has been given to conducting various tests in terms of the effect of independent variables on profitability, which were among the determinants of profitability in previous studies in the literature. The time frame of the study was determined as the years 2008-2018, and its scope consists of deposit banks whose data can be accessed at certain periods without interruption. Within these constraints, the variables of the study are the annual data of 23 deposit banks and the annual change of macroeconomic variables. The model of the research was determined as panel data analysis according to the data set. Two different models, in which ROA and ROE are dependent variables, were created by selecting the appropriate model with the tests performed before panel data analysis. When the results of the model were evaluated, it was concluded that the significance levels of the variables specific to banks were higher, but macroeconomic variables were effective on the dependent variables. Details of the study are in the relevant section.

Keywords: Financial Performance, Profitability, Determinants of Profitability, Panel Data Analysis

İÇİNDEKİLER

ÖZET i
ABSTRACT ii
TABLOLAR LİSTESİ v
ŞEKİLLER LİSTESİ vi
KISALTMALAR LİSTESİ vii
GİRİŞ 1
BİRİNCİ BÖLÜM 4
BANKACILIK SİSTEMİ VE TÜRKİYE'DE BANKACILIK 4
1.1. Bankacılık Kavramı 4
1.2. Bankaların İşlevleri ve Diğer İşletmelerden Farkları 9
1.3. Türk Bankacılık Sektörünün Genel Görünümü 11
1.4. Türleri Bazında Bankalar 15
1.4.1. Mevduat Bankaları 15
1.4.2. Katılım Bankaları 16
1.4.3. Kalkınma ve Yatırım Bankaları 18
1.5. Bankalar Tarafından Sunulan Ürünler ve Gerçekleştirilen İşlemler 20
1.5.1. Fon Kullandırımı 20
1.5.2. Fon Kaynakları 23
1.5.3. Bankacılık Hizmetleri 25
1.5.4. Bilanço Dışı İşlemler 27
1.5.5. Diğer Hizmetler 29
İKİNCİ BÖLÜM 31
BANKACILIKTA KARLILIK VE FİNANSAL GÖSTERGELER 31
2.1. Bankaların Temel Finansal Tabloları 31
2.1.1. Finansal Durum Tablosu (Bilanço) 31
2.1.2. Gelir Tablosu 35
2.1.3. Özkaynak Değişim Tablosu 38
2.1.4. Nakit Akış Tablosu 40
2.2. Finansal Raporlar 42
2.2. Bankacılıkta Karlılığa Etki Eden Makroekonomik Faktörler 43
2.2.1. Enflasyon 43

2.2.2. Kur Değişimleri 44
2.2.3. Büyüme 45
2.2.4. Faiz Oranı 46
2.2.4.1. TCMB faizi 46
2.2.4.2. Gösterge Faizi 48
2.3. Bankacılıkta Ürün Fiyatlama Karlılık 49
2.4. Bankacılıkta Karlılığa İlişkin Finansal Göstergeler 51
2.4.1. Özkaynak Karlılığı (ROE) 53
2.4.2. Aktif Karlılığı (ROA) 54
2.4.3. Net Faiz Marjı (NIM) 55
2.4.4. Net Dönem Karı (Zararı) / Ödenmiş Sermaye 56
2.4.5. Kredi Karşılıkları / Toplam Varlıklar 57
2.4.6. Faiz Gelirleri / Faiz Giderleri 57
2.4.7. Toplam Gelirler / Toplam Giderler 58
2.4.8. Faiz Gelirleri / Toplam Varlıklar 58
2.4.9. Faiz Giderleri / Toplam Varlıklar 59
2.4.10. Faiz Gelirleri / Toplam Gelirler 59
2.4.11. Faiz Giderleri / Toplam Giderler 60
2.4.12. Şube Başına Net Kar 60
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM 62
BANKACILIKTA KARLILIĞIN BELİRLEYİCİLERİNİN ANALİZİ 62
3.1. Bankacılıkta Karlılığa İlişkin Literatür Araştırması 62
3.2. Analiz 70
3.2.1. Veri 71
3.2.2. Yöntem 73
3.2.3. Analiz 75
3.2.4. Bulgular 81
SONUÇ VE ÖNERİLER 84
KAYNAKÇA 92
EKLER
EK 1 : Redundant Fixed Effect Testi
EK 2 : Hausman Testi
EK 3 : Panel Veri Analizi

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: Temel Bilanço Kalemleri 33
Tablo 2: Türk Bankacılık Sektörü Bilançosu 34
Tablo 3: Türk Bankacılık Sektörü Gelir Tablosu 37
Tablo 4: Özkaynak Değişim Tablosu 40
Tablo 5: Çalışmanın Örneklemini Oluşturan Mevduat Bankaları 71
Tablo 6: Çalışmanın Bağımlı ve Bağımsız Değişkenleri 72
Tablo 7: Tanımlayıcı İstatistikler 75
Tablo 8: Korelasyon Matrisi 76
Tablo 9: Varyans Artış Faktörleri 77
Tablo 10: Birim Kök Testi Sonuçları 78
Tablo 11: Redundant Fixed Effect Testi 79
Tablo 12: Hausman Testi 79
Tablo 13: ROA'nın Bağımlı Değişken Olduğu Model 80
Tablo 14: ROE'nin Bağımlı Değişken Olduğu Model 81

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Mevduat Hesapları Dağılım 13
Şekil 2: Sermaye Yeterliliği Oranları 14
Şekil 3: Risk Ağırlıklı Varlıkların Dağılımı 14
Şekil 4: Finansal Aracılık 20

KISALTMALAR LİSTESİ

ATM	: Automatic Teller Machine
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
BES	: Bireysel Emeklilik Sistemi
EUR	: Avrupa Para Birimi
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
GSYİH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
KOBİ	: Küçük ve Orta Büyüklükte İşletmeler
POS	: Point Of Sales (Satış Noktası)
SYO	: Sermaye Yeterliliği Oranı
TBB	: Türkiye Bankalar Birliği
TBS	: Türk Bankacılık Sektörü
TCMB	: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TMS	: Türkiye Muhasebe Standartları
TMSF	: Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TÜFE	: Tüketici Fiyatları Endeksi
USD	: Amerikan Doları
ÜFE	: Üretici Fiyatları Endeksi
VIF	: Variance Inflation Factor
YP	: Yabancı Para
WB	: World Bank (Dünya Bankası)

GİRİŞ

Bankalar birçok yönden, ekonomileri destekleyen temel bir parça olarak finans sektörünün ve para piyasalarının en önemli aktörüdürler. Genel ekonomik çevrenin ve firmaların mali yapılarının bozulması, bankalar için daha kötü bir varlık kalitesine ve bankacılık sistemi için daha düşük gelirlere yol açmaktadır. Buradaki temel sorun, bankaların aynı zamanda ekonomik döngünün destekleyicisi olmasıdır; bu durum literatürde ifade edildiği üzere "sistemik açıdan önemlidir". Bu kavram bir bankanın temerrüdünün belirli bir bölge üzerinde güçlü bir olumsuz etki yaratabileceği durumunu ifade etmektedir. Bankaların ekonomideki satın alma gücünü transfer etmek için bir işletme aracı olduğu göz önüne alındığında, bu durum ekonomik açıdan gerilemeye neden olabilir. Dolayısıyla bankalar mikro ekonomik düzeyde bir krizi makroekonomik düzeyde bir krize dönüştürebilirler. Bankacılık sisteminin sağlıklı olması hususunun politika yapıcılar ve düzenleyiciler için önemli bir konu olmasının temel nedeni budur. Tasarruf sahiplerinin ellerinde bulundurdukları kaynakları yönlendirdiği temel aracılar, ekonominin güvenli limanlarını ve itibar kurumlarını oluşturan bankalardır.

Bankalar faaliyetlerini, sermaye piyasalarının yeteri kadar derinleşmediği ve yaygınlaşmadığı ülkelerde, geleneksel olarak mevduat toplama ve kredi açma, ödeme ve döviz işlemlerine, menkul kıymet alım işlemlerine aracılık gibi faaliyetlerle gerçekleştirmektedir. Tasarrufların yatırıma ve reel ekonomiye kazandırılması ile toplumsal refahın artması amacıyla kutsal bir görev üstlenen bankalar, belirli dengeler ve kısıtlarla yönetilmektedir. Faaliyetlerini güçlü bir biçimde gerçekleştirmek isteyen bankalar için karlılık ve likidite en önemli finansal göstergeler arasındadır. Karlılığın sağlıklı biçimde sağlanması, bankaların temel faaliyetlerinden elde ettikleri faiz ve faiz dışı gelirlerini, faiz ve faiz dışı giderlerinin üzerinde tutmaları yoluyla gerçekleşmektedir. 2001 krizi öncesi bankalar, asli faaliyetleri (kredi açma) dışında döviz pozisyonları ve menkul kıymet işlemleri aracığıyla kar elde etme amacına sahipken, takibe düşen kredilerinden (NPL) dolayı ortaya çıkan olumsuz etkiler bankaların gelir tabloları ile bilançolarına yansımış, özkaynakları ve likiditeleri yetersiz olan bazı bankalar sistemden çekilmek durumunda kalmışlardır.

2008 yılında ortaya çıkan küresel ekonomik krizin bankacılık sektörü üzerinde yoğun ve uzun süren etkileri olmuştur. Bu sorunlu dönemin en önemli sonuçlarından biri, küresel ölçekte faaliyet gösteren bankaların kârlılığında önemli bir düşüş yaşanmasıdır. Bu durum özellikle finans endüstrisi

ve genel ekonomi için tehlikeli bir haldir, çünkü bir bankanın faaliyetlerinin esnekliği ve genişliği, yasal sermaye seviyesine bağlıdır. Yasal sermaye seviyesi ise hissedarlara sunulan gelirlerle güçlü bir şekilde bağlantılıdır.

Karlılık bir işletme için faaliyet gösterdiği sektörün önemi olmaksızın en önemli amaçlardan biridir. Kar elde etmek, bir firmanın işletme maliyetlerinden daha büyük bir gelir akışı üretebileceği anlamına gelir ve geniş anlamda firmanın pazardaki başarısını işaret eder. Olağan bir biçimde, kârlı bir firmanın genellikle aynı zamanda sağlam bir girişim olduğunu belirten yaygın bir inanca yol açmaktadır. Zaman içerisinde, çeşitli unsurlar işletmenin karlılık düzeyine katkıda bulunur: faiz oranları, enflasyon, ekonomik büyüme, sektördeki rekabet vb. Kârlılık genellikle döngüseldir, çünkü ekonomik krizler sırasında kâr seviyesi keskin bir şekilde düşer ve bazı firmalar temerrüt ederek piyasadan ayrılırlar. Bu döngü tüm ekonomiyi etkiler ve boyutu ve işlevi nedeniyle temerrüt eden işletme sistemik olarak önemli olduğunda etkisi daha güçlüdür. Bu bağlamda, bankacılık sektörü bir ülke ekonomisinin gelişiminde önemli bir rol oynamaktadır. Bu çerçevede, karlılığının belirli bir ekonomik ve finansal sistemin sağlığının güçlü bir göstergesi olması şaşırtıcı bir durum değildir.

Karlılığın neyi ifade ettiği veya ne ile ifade edildiği ve nasıl ölçüleceği temel sorunlardan biri haline gelmiştir. Yıllar içerisinde belirli bir firmanın karlılık seviyesini tanımlamak için farklı oranlar kullanılmıştır. Özellikle finansal tablolar ve iş kolları açısından kendine özgü özelliklere sahip bankacılık sistemi için farklılık arz etmesi beklenmektedir. Bu oranlar, kârlılık, kar oynaklığı, riske uyarlanmış performans ölçümleri ve finansal piyasa verilerine bağlı diğer göstergeleri içerebilir; ayrıca, faiz marjında olduğu gibi bankaların gelirlerine odaklanabilir. Bu anlamda çeşitli oranlar ve göstergeler ölçüm bakımından ele alınabilir. Karlılık, bankaların faaliyetlerini sürdürülebilir kılmaları için değirmeni çalıştıran bir su görevi görmektedir. Özkaynakların temel kalemlerinden olan karlılık hem bankanın performansını hem de sermaye sahiplerinin ortaya koyduğu kaynağın karşılığını görmeleri açısından önemli bir göstergedir. Karlılığın izlenmesine ilişkin en önemli göstergeler ise aktif karlılığı (ROA) ve özkaynak karlılığı (ROE)'dır. Söz konusu rasyolar sırasıyla bir bankanın tüm varlıklarıyla gerçekleştirdiği işlemler karşılığında elde ettiği net kara ilişkin oranı gösterirken, özkaynak karlılığında bankanın sermaye sahiplerinin bankaya koydukları sermaye karşılığında elde ettiği karın hangi düzeyde gerçekleştiğini oransal olarak izlemeye yardımcı olmaktadır. Bu oranların gelişiminde kar ve özkaynak kalemlerinin oluşumu önemliyken, karın oluşumunda ise en temel takip edilecek gösterge net kar marjıdır.

Bankalar tarafından açılan krediler, çoğu işletme için önemli bir finansman kaynağı olarak kabul edilmektedir. Finansal performans araştırması ve tartışmalarının çoğunu destekleyen ortak varsayım, finansal performansın artırılmasının kuruluşların faaliyetlerinde iyileşmeye yol açacağıdır. Finansal performans ve ölçümü ile ilgili araştırma konuları, finans ve yönetim alanlarında oldukça ileri düzeyde literatürde tartışılmaktadır. Finansal kurumların finansal performansını artırmak için üç temel faktör olduğu söylenebilir; kuruluş büyüklüğü, varlık yönetimi ve operasyonel verimlilik. Bugüne kadar, bu faktörlerin özellikle ticari bankalar olmak üzere finansal performans üzerindeki etkilerini araştırmak için yayınlanmış çeşitli çalışmalar bulunmaktadır.

Bu çalışma üç ana bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde bankacılık kavramına, bankaların işlevlerine, Türk Bankacılık Sektörü 'nün genel görünümüne, türleri bazında bankalara ve bankalar tarafından sunulan hizmetlere alt başlıklarıyla birlikte yer verilmiştir. İkinci bölümde bankaların temel finansal tabloları, bankacılıkta karlılığa etki eden makroekonomik faktörler, bankacılıkta ürün fiyatlamanın karlılığa etkisi ve bankacılıkta karlılığa ilişkin finansal göstergeler alt başlıkları da dahil olmak üzere sunulmuştur. Üçüncü bölümde, çalışmada ele alınan konularla birlikte bankacılıkta karlılığın belirleyicilerine ilişkin bugüne kadar yapılan çalışmalar incelenmiştir. Bankacılıkta karlılığın göstergeleri olan aktif karlılığı ve özkaynak karlılığına etki eden faktörler bankalara özgü ve makroekonomik faktörler kapsamında iki ayrı bağımsız değişken grubuyla aynı modeller içerisinde test edilmiştir. Çalışma kapsamında Türk Bankacılık Sektöründe faaliyet gösteren 23 mevduata bankasına ait ROA ve ROE'nin bağımlı değişken olduğu panel veri modeliyle, söz konusu değişkenlerin belirleyicileri test edilmiştir. Model çalışmalarının detaylarına, elde edilen sonuçlara ve yorumlarına ilgili bölümde detaylı biçimde yer verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

BANKACILIK SİSTEMİ VE TÜRKİYE'DE BANKACILIK

1.1. Bankacılık Kavramı

Finansal piyasalar, fona ihtiyaç duyan ve fazla kaynağı olan ekonomik aktörleri bir araya getiren bir sistem olarak tanımlanmaktadır. Bu yapıda, "finansal aracı olarak adlandırılan üçüncü tarafların riskleri azaltması ve etkin fon transferi sağlamaları gerekmektedir" (Dinçer ve Hacıoğlu, 2009). Özellikle finansal aracılıkların finansal sistem üzerindeki etkileri küreselleşmeden sonra yavaş yavaş anlaşılmaktadır. Gelişmiş ülkelere göre küçük ölçekli ve yüzeysel olmasına rağmen, Türkiye'deki finans sektörü gelişme aşamasındadır. Öte yandan, finans sektörü gelişmekte olan piyasalara göre ortalama büyüklüğün üzerindedir. Yani Türk finans sektörünün büyümesi önceki yıllara göre sürekli artmaktadır. Aktif büyüklüğü açısından finansal sektör; bankalar (% 79), sigorta şirketleri (% 3), kişisel emeklilik ve hayat şirketleri (%1), Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası varlıkları (% 11), finansal kiralama, faktoring, hisse senetleri ve tahviller vb. (% 6)'den oluşmaktadır (Dinçer vd., 2011).

"Bankacılık sektörü" ve "finans sektörü" terimleri genellikle birbirlerinin yerine kullanılır. Aslında ikisi arasında bir ayrım yapılmalıdır. Bankacılık sektörü sadece bir ülkenin ticari bankalarından oluşurken, finans sektörü hem bankacılık sektörü hem de sermaye piyasalarından oluşmaktadır. Dolayısıyla, bankacılık sektörü aslında finans sektörünün bir alt sektörüdür (Platek, 2002). '' Bankacılık '' finansal ihtiyaçları ve ekonomik koşulları karşılamak için sürekli gelişen bir işletme olarak tanımlanabilir. Bankacılığın nasıl geliştiğini anlamak için, teknolojik olarak yenilenen dünyada finansal kavramlar, temel bankacılık işlevleri ve bankacılık faaliyetlerini geniş bir şekilde anlamak önemlidir (Dilley, 2008).

Bankacılık işlemleri çeşitli ve karmaşık olabilir, ancak bir bankanın basit bir operasyonel tanımı mevcuttur: Banka, mevcut operasyonları kredi vermek ve mevduat toplamaktan oluşan bir kurumdur. Bu, düzenleyicilerin bir finansal aracı olan bankalar için geçerli ihtiyati düzenlemelere uyum sağlayarak banka olmaya karar verdikleri takdirde kullandıkları tanımdır. Bu yasal tanım, bankaların temel faaliyetlerinde, yani mevduat ve kredilerde yoğunlaşmalarını desteklemektedir. (Freixas ve Rochet, 2008).

Banka dışı finansal aracılar veya kredi kuruluşu gibi kuruluşlardan farklı olarak bankaların diğer kurumlardan ayırt edici özelliği, hem mevduat alabilmeleri hem de kredi verebilmeleridir. Buna ek olarak, genellikle düzenleyici bir otorite tarafından verilen ve bankacılık denetimine tabi kılan bir bankacılık lisansına sahiptirler. Kalkınma ve yatırımı fonlayan finans kurumları ise çoğunlukla ticari bankalardan nispeten dar bir iş kapsamına sahiptir; genel olarak, belirli bir sektörün gelişimini teşvik etmeye çalışırlar ve mevduat toplayamazlar. Bu tür finansal kuruluşlar belirli bankacılık hizmetleri sunar ancak bankacılık lisansı yoktur. Bu grup finansal kurumlar; sigorta şirketleri, yatırım bankaları, finans şirketleri, emeklilik fonları ve ayrıca kredi birlikleri gibi banka dışı finansal aracılardan oluşmaktadır. Ayrıca, sistem içinde kayıt dışı finans kurumları, örneğin, hükümet düzenlemeleri dışında faaliyet gösteren yardım kuruluşları veya tefeciler yer almaktadır (Roland, 2008).

Türkiye'de bankacılık sisteminin temelleri 1856 yılına dayanmaktadır. Osmanlı Devleti döneminde bankacılık sistemi, ağırlıklı olarak kamu kesiminin borçlanmasının sağlanması görevini üstlenirken, Kırım Savaşı (1856)'nda alınan borçla, Devlet'in son dönemlerindeki borçlanma ihtiyacı karşılanmış, cumhuriyetin kuruluşu ile birlikte madencilik, imalat, tarım gibi sektörlerin desteklenmesi ve finansmanı amacıyla kamu bankaları devreye girmiştir (60.yıl TBB, 2019). Osmanlı'da bankacılık hizmetleri ağırlıklı olarak bankerler ve sarraflar tarafından gerçekleştirilmekle birlikte, Hazinenin borçlanmasını kolaylaştırmak amacıyla, 1847 yılında faaliyete geçen ilk banka İstanbul Banka'sı gerçekleşen spekülatif işlemlerle birlikte 1852 yılında kapanmıştır (Sağlam, 1976). Modern anlamda bankacılık faaliyeti yürüten ilk kredi kuruluşu İngiliz ve Fransız sermayesi ile Londra'da kurulan Osmanlı Imperial Bankası'dır. Söz konusu banka mevcut bankacılık fonksiyonları ile birlikte banknot çıkarma yetkisine de haizdir (Kepenek ve Yentürk, 2005). Daha sonra Galata Bankerleri öncülüğünde "Societe Generale de 'Empire Ottoman" isminde banka faaliyete geçmiştir. Bu banka Osmanlı Devleti'nin artan yatırım ve saray harcamaları ile birlikte bütçe açıklarının kapatılması amacıyla hazine bonosu ihracı konusunda faaliyette bulunmuştur (Parasız, 2009).

Kırım Savaşı'nın sona ermesi ile birlikte ortaya çıkan Paris Barış Anlaşması Osmanlı Devleti'nin dış borç almasının önünü açmış, dış borçlanmaya aracı olan kuruluş ise Osmanlı Bankası olmuştur (Coşkun vd., 2012). Sonrasında Osmanlı Devleti ile ticari ilişkileri geliştirmek ve ulaştırma, madencilik gibi sektörleri desteklemek amacıyla yeni bankalar kurulmuş, buna karşın 1908 İkinci Meşrutiyet'in ilanı ile birlikte yabancı sermayeli bankaların yerine ulusal bankalar kurulmuş ve yerli

kuruluşları desteklemek amacıyla ticari kredi, esnaf kredisi, tarımsal kredi ve emlak kredisi gibi krediler açmışlardır (Artun, 1983).

Ulusal sermayeye dayalı Memleket Sandıklarının bankaya dönüştürülmesi yoluyla kurulan ilk girişim Ziraat Bankası'dır. Cumhuriyet Dönemi ile birlikte 1923 Şubat döneminde toplanan İzmir İktisat Kongresinde tüccar, sanayici, çiftçi ve işçi sınıfının ortak paydada buluştuğu nokta, ulusal bir bankanın kurulması ve finansman ihtiyacının karşılanması ile kalkınmanın desteklenmesidir. Bu doğrultuda 1924 yılında Cumhuriyet'in ilk özel bankası olarak Türkiye İş Bankası, ayrıca maden ve sanayi kuruluşlarını desteklemek amacıyla Sanayii ve Maadin Bankası 1925 yılında kurulmuştur (Kepenek ve Yentürk, 2005).

Cumhuriyet'in kuruluşu ile birlikte kazanılan siyasi bağımsızlığın yanında ekonomik bağımsızlığın tesisi merkez bankasının kurulması ile hayata geçmiş, 1923 İzmir İktisat Kongresi'nde, özellikle "millî devlet bankası" kurulması fikri 1927 yılında merkez bankasının kurulmasına ilişkin taslak oluşmuş, 1930 yılında yabancı uzmanlarında katkılarıyla Merkez Bankası kanun tasarısı ortaya çıkarılmış ve 11 Haziran 1930 tarihinde kabul edilerek, 1715 sayılı Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Kanunu adı ile 30 Haziran 1930 tarihinde Resmi Gazete 'de yayımlanmıştır (https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Banka+Hakkinda/Tarihce/).

1930'lu yıllarda iktisadi devletçilik olarak adlandırılan sanayileşme stratejisi çerçevesinde sınai yatırımların ve birinci ile ikinci sanayi planlarının desteklenmesi amacı bankacılık sistemine de yansımış, bu yıllarda ülkemizde sırasıyla kamu ve özel sektör bankaları olmak üzere Sümerbank (1933), Belediyeler Bankası (1933), Etibank (1935), Denizbank ve Halk Bankası (1938) kurularak çeşitli sektörleri finanse etmişlerdir. 1940 ve 1950'li yıllar ile birlikte ülkede özel sektör güçlenmiş, kamu bankaları ile birlikte özel sermayeli bankalar da buna katkı sağlamıştır. Söz konusu dönemlerde milli gelirin ve nüfusun artış göstermesi, şehirleşmenin artması ve sanayi sektörünün güçlenmesi ile birlikte sektörler arası daha yüksek düzeyde paya sahip olması ilave kredi kanallarının açılmasına ve kredi taleplerinin oluşmasına yol açmış; ülkemizdeki özel bankaların sayısı da bununla birlikte artış göstermiştir. Yapı ve Kredi Bankası (1944), Garanti Bankası (1946), Akbank (1948), Türkiye Sınai Kalkınma Bankası (1950) ve Pamukbank (1955) bu dönemde faaliyete geçmiştir (Coşkun vd., 2012).

1950'li yılların sonunda ekonomide yaşanan durgunluğun bankacılık sektörüne de yansıması olmuş, 1960'lı yıllardan itibaren ülkemizde 15 bankanın faaliyeti son bulmuş ve bankaların tasfiyesine ilişkin yapılan mevzuat değişikliği ile devletin bankalar üzerindeki kontrolü artmıştır. Planlı dönemde ölçek olarak büyük, holding ve şube bankacılığı faaliyetleri öne çıkmıştır. 1980'li yıllarda uygulanan liberal ekonomiye geçiş programı çerçevesinde bankalarda daha rekabetçi, yabancı bankaların da sektöre dâhil olduğu ve TCMB'nin düzenlemelerle sektörü regüle ettiği bir döneme girilmiştir (Gümüş, 2014).

1990 sonrası dönemde bankaların açık pozisyonlarını yükselterek risksiz ve yüksek getiri sağlayan kamu kâğıtlarına yatırım yaptığı ve asıl bankacılık faaliyetlerinden uzaklaştığı bir dönem yaşanmış, ülkede yaşanan siyasi belirsizliğin etkisi de kırılgan bir yapıda olan sektörü daha da olumsuz etkilemiş ve çok sayıda bankanın TMSF'ye devrinin yaşandığı bir döneme girilmiştir (Günal, 2006). Kasım 2000 döneminde yaşanan krizle birlikte faiz oranları ve enflasyon önemli ölçüde yükselmiş, bu dönemde yüksek döviz açık pozisyonu bulunan bankacılık sektörü likidite riski ve faiz oranları artışı sebebiyle büyük kayıplara maruz kalmış, 1999-2003 dönemleri arasında TMSF bünyesine 20 banka devredilmiş, 8 bankanın faaliyetlerine son verilmiş, 11 bankanın ise birleşmesi gerçekleşmiştir (Kaya, 2012).

2001 Nisan itibarıyla uygulanan "Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı" çerçevesinde bankacılık sistemi yeniden yapılandırma programına dahil edilerek sektörün dış şoklara karşı direncinin artırılması, gerekli yapısal reformların ve yasal düzenlemelerin sağlanması ve bankacılık sisteminin güçlendirilmesi süreci içerisine girilmiştir (TBB, 2008).

5411 Sayılı Bankacılık Kanunu (Kanun)'nun "Tanımlar ve Kısaltmalar" başlıklı 3'üncü maddesinde;

...

"Kredi kuruluşu: Mevduat bankalarını ve katılım bankalarını,

Banka: Mevduat bankaları ve katılım bankaları ile kalkınma ve yatırım bankalarını,

Mevduat bankası: Bu Kanuna göre kendi nam ve hesabına mevduat kabul etmek ve kredi kullandırmak esas olmak üzere faaliyet gösteren kuruluşlar ile yurt dışında kurulu bu nitelikteki kuruluşların Türkiye'deki şubelerini,

Katılım bankası: Bu Kanuna göre özel cari ve katılma hesapları yoluyla fon toplamak ve kredi kullandırmak esas olmak üzere faaliyet gösteren kuruluşlar ile yurt dışında kurulu bu nitelikteki kuruluşların Türkiye'deki şubelerini,

Kalkınma ve yatırım bankası: Bu Kanuna göre mevduat veya katılım fonu kabul etme dışında; kredi kullandırmak esas olmak üzere faaliyet gösteren ve/veya özel kanunlarla kendilerine verilen görevleri yerine getiren kuruluşlar ile yurt dışında kurulu bu nitelikteki kuruluşların Türkiye'deki şubelerini,

...”

ifadelerine yer verilmiştir. Söz konusu Kanun’un 4’üncü maddesinde ise bankalar tarafından gerçekleştirilebilecek faaliyetlere her biri ayrı ayrı sayılmak suretiyle;

a) Mevduat kabulü, b) Katılım fonu kabulü, c) Nakdî, gayrinakdî her cins ve surette kredi verme işlemleri, d) Nakdî ve kaydî ödeme ve fon transferi işlemleri, muhabir bankacılık veya çek hesaplarının kullanılması dahil her türlü ödeme ve tahsilat işlemleri, e) Çek ve diğer kambiyo senetlerinin iştirası işlemleri, f) Saklama hizmetleri, g) Kredi kartları, banka kartları ve seyahat çekleri gibi ödeme vasıtalarının ihracı ve bunlarla ilgili faaliyetlerin yürütülmesi işlemleri, h) Efektif dahil kambiyo işlemleri; para piyasası araçlarının alım ve satımı; kıymetli maden ve taşların alımı, satımı veya bunların emanete alınması işlemleri, i) Ekonomik ve finansal göstergelere, sermaye piyasası araçlarına, mala, kıymetli madenlere ve dövize dayalı; vadeli işlem sözleşmelerinin, opsiyon sözleşmelerinin, birden fazla türev aracı içeren basit veya karmaşık yapıdaki finansal araçların alımı, satımı ve aracılık işlemleri, j) Sermaye piyasası araçlarının alım ve satımı ile geri alım veya tekrar satım taahhüdü işlemleri, k) Sermaye piyasası araçlarının ihraç veya halka arz yoluyla satışına aracılık işlemleri, l) Daha önce ihraç edilmiş olan sermaye piyasası araçlarının aracılık maksadıyla alım satımının yürütülmesi işlemleri, m) Başkaları lehine teminat, garanti ve sair yükümlülüklerin üstlenilmesi işlemleri gibi garanti işleri, n) Yatırım danışmanlığı işlemleri, o) Portföy işletmeciliği ve yönetimi, p) Hazine Müsteşarlığı ve/veya Merkez Bankası ve kuruluş birlikleri nezdinde oluşturulan bir sözleşme kapsamında üstlenilen yükümlülükler çerçevesinde alım satım işlemlerine ilişkin piyasa yapıcılığı, r) Faktöring ve forfaiting işlemleri, s) Bankalararası piyasada para alım satımı işlemlerine aracılık, t) Finansal kiralama işlemleri, u) Sigorta acenteliği ve bireysel emeklilik aracılık hizmetleri, v) Kurulca belirlenecek diğer faaliyetler,

Mevduat bankaları birinci fıkranın (b) ve (t), katılım bankaları (a), kalkınma ve yatırım bankaları (a) ve (b) bentlerinde belirtilen faaliyetleri gerçekleştiremezler.

şeklinde yer verilmiştir.

1.2. Bankaların İşlevleri ve Diğer İşletmelerden Farkları

Banka, kredi ve mevduat ve ödeme hizmetleri sunan bir finansal aracıdır. Günümüzde bankalar çok çeşitli hizmetler sunmakla birlikte, bankaların ayırt edici özelliklerini oluşturan sayılan işlevleridir. Bankalar, fonları tasarruf edenlerden fon ihtiyacı olanlara yönlendirmede çok önemli bir rol oynadıkları için, bankalar işlevsel olarak: büyüklük dönüşümü, vade dönüşüm ve risk dönüşümü imkanı sağlamaktadır (Casu ve diğerleri, 2015). Mevduat ve kredi ürünleri, bankaları diğer şirket türlerinden ayırır. Mevduat, bankanın kârını maksimize etmesi için yönetilmesi gereken borçlardır. Aynı şekilde bankalar, borç verme ile yaratılan varlıkları yönetirler. Bu nedenle, ana faaliyet mevduat sahipleri ve borçlular arasında aracılık yapmaktır (Heffernan, 2005).

İyi işleyen bir finansal sistem, dengeli ve sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasında etkilidir. Finansal sistem, atıl tasarrufları harekete geçirerek, işlemleri kolaylaştırarak ve yabancı yatırımları çekerek fon kullanılabilirliğini artırır. Gelişmiş finansal sistemler, ekonomik faaliyetin önemli bir bölümünü temsil eden ancak genellikle büyümek için iç kaynaklardan yoksun olan küçük ve orta büyüklükte işletmeler (KOBİ) gibi daha şeffaf olmayan borçlulara finansman sağlamada çok önemlidir (Ayadi ve Mouley, 2014).

Bankalar, ekonomide gerçekleştirdikleri işlevlerle tanımlanabilir. Tasarruf edenlerden fon talep edenlere para transferinde (finansal aracılık) ve mal ve hizmetlerin ödemesinde yer alırlar. Tarihsel olarak bankalar, çek ve borç hesapları ile kredi kartları ile çeşitli işletmeler, tüketiciler ve hükümetler için kredilere kadar sundukları çok sayıda finansal hizmet ile tanınmışlardır. Bununla birlikte, bankaların hizmet alanları hızla genişleyerek yatırım bankacılığı, sigortacılık, finansal planlama, birleşme-bölünme, işletmelere ve tüketicilere risk yönetimi hizmetlerinin sunumu ve çok sayıda diğer yenilikçi hizmetleri kapsamaktadır (Rose ve Hudgins, 2010).

Finansal aracılık, bankacılıkta önemli bir rol oynamaktadır. "Finansal aracılık" terimi, bir kaynaktan (tasarruf sahipleri) fon kabul etmek ve temin edilen kaynakları kredi veya diğer yatırımlar yapmak için kullanmak anlamına gelir. Esasen, finansal aracılık, fazla parası olan bireyler veya işletmeler ile borç almak isteyen bireyler veya işletmeler için bir aracı olarak hareket etmek anlamına gelir. Finansal aracılık, birçok farklı kaynaktan gelen fonları bir araya getirerek ve özellikle kredilerde yatırımlar yaparak bir hizmet sağlayan ticari bir faaliyettir. Fonları sağlayan kişiler ve işletmeler, karşılığında faiz veya hizmetler alır. Borçlular ise, gelir elde etmek veya diğer hedeflerini karşılamak için sağladıkları borçlanma için faiz öderler (Dilley,2008).

Bankaların işlevlerini ve finansal aracılık fonksiyonunu daha net bir şekilde anlamak amacıyla bankaların sunduğu ürün ve hizmetlerin ele alınması daha doğru olacaktır. Bankalar kaynak tarafında çeşitli mevduat hesapları ve aktif tarafta çeşitli kredi türleri ile ortak ürün ve hizmetlere sahiptir. Ayrıca bankaların nakit yönetimi, sigortacılık ve emeklilik hesapları gibi çeşitli diğer hesap türleri de bulunmaktadır. Aşağıda çeşitli ürün ve hizmet kategorileri açıklanmıştır:

Mevduat hesapları ve fon kaynakları

- ✓ Mevduat hesapları
- ✓ Para piyasası hesapları
- ✓ Alınan krediler
- ✓ Repo işlemler
- ✓ İhraç edilen menkul kıymetler

Krediler ve varlık hesapları

- ✓ Bireysel krediler
- ✓ Ticari krediler
- ✓ Tarım kredileri
- ✓ Kredi kartları
- ✓ Menkul kıymetler

Diğer hizmetler

- ✓ Nakit yönetimi hizmetleri
- ✓ Para transferi hizmetleri

- ✓ Ödeme işlemleri
- ✓ Banka kartları
- ✓ Banka kasaları
- ✓ Sigortacılık ve emeklilik hizmetleri

Ticari bankalar, kredilerinin önemli bir kısmını mevduat yoluyla finanse etmektedir. Bu, bankacılık sektörünün kırılganlığının ve bankacılık düzenlemelerinin de gereğidir. Bununla birlikte, finansal kurumların güvenliği ve sağlamlığı oldukça önem arz etmektedir. Mevcut durumda, ticari bankalar tarafından güvenli ve verimli bir ödeme sistemine erişim sağlanmaktadır. Ayrıca tasarruf sahiplerinin haklarının ve çıkarlarının korunması önem arz etmektedir. Bu iki nedenle (mevduat sahiplerinin korunması ve ödeme sisteminin güvenliği), bankacılık faaliyetlerinin düzenlenmesi ve denetlenmesi bir gerekliliktir (Freixas ve Rochet, 2008).

Finansal sistem, herhangi bir modern ekonomik sistemde temel bir altyapıdır ve sistemde faaliyet gösteren aracıların istikrarı, tüm düzenleyici ve kontrol otoritelerinin ana hedefidir. Bankacılığın düzenlenmesi gerekliliğinden öte, düzenlemenin ne ölçüde ve ne kadar kapsamlı olması genel kabul gören bir husustur (Borroni ve Rossi, 2019). Finansal kurumların ve piyasaların işleyişi, tüketicinin korunması, piyasa başarısızlıkları ve finansal ürünlerin doğası ile ilgili bir dizi nedenden ötürü bankaları düzenlemek ve denetlemek önem arz etmektedir. Finansal kurumların denetimi aşağıdaki üç hedefte ayrışmaktadır: tüketicinin korunması, sistemik istikrarın geliştirilmesi ve kurumların finansal sağlamlığının sürdürülmesi (Bikker ve Bos, 2008).

1.3. Türk Bankacılık Sektörünün Genel Görünümü

Türk Bankacılık Sektöründe 2020 Haziran dönemi itibarıyla 34 mevduat, 14 kalkınma ve yatırım, 6 katılım bankası olmak üzere toplamda 54 banka faaliyetlerini sürdürmektedir. Sektördeki bankaların toplam şube sayısı 11.322 adet; toplam personel sayısı 203.658 kişi olarak kaydedilmiştir. Toplam şube ve personel sayısı önceki çeyreğe göre bakıldığında (Mart 2020) şube sayısı 22 adet, personel sayısı 456 kişi azalmıştır.

Türk Bankacılık Sektörünün aktif büyüklüğü Haziran 2020 döneminde bir önceki yılsonuna göre %19,3 artarak 5.356 milyar TL olmuştur. Sektörün aktif toplamının %60,83'ü krediler

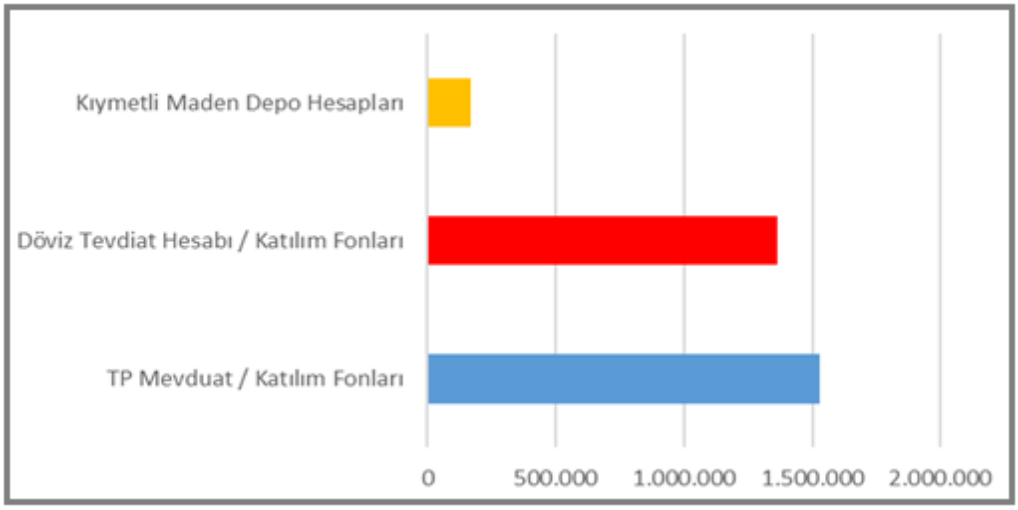
kaleminden oluşmaktadır. Krediler kalemini aktif büyüklüğü içerisindeki %16,85'lik payı ile menkul kıymetler takip etmektedir. Aktif toplam içerisinde önemli pay teşkil eden diğer kalemler ise T.C. Merkez Bankasından Alacaklar (%4,23), Bankalardan Alacaklar (%3,55) olmuştur. Diğer taraftan pasif toplam içerisinde en yüksek paya sahip kalem %57,14 ile mevduat kalemi olmuştur. Mevduat toplamı vadeli ve vadesiz mevduat kalemlerinden oluşurken bahse konu kalemler sırasıyla %39,01 ve %18,13 paya sahiptir. Buna göre, toplam mevduatlar içerisinde vadeli mevduatların, vadesiz mevduatların iki katından fazladır. Bankalara borçlar, TBS'de aktifin finansmanın bankaların kaynaklarını oluşturan bir başka büyük kalemdir. Bankalara borçların pasif içerisindeki payı %10,57 olarak kaydedilmiştir. Pasif içerisinde yabancı kaynaklar içerisinde yer alan bir başka önemli iki kalem repo işlemlerinden sağlanan fonlar ve ihraç edilen menkul kıymetlerdir. Söz konusu iki kalemin pasif içerisindeki oranları %4,30 ve %4,20 şeklinde gerçekleşmiştir. Özkaynaklar kalemi ise pasif toplam içerisinde %10,41 paya sahiptir. Haziran 2020 döneminde bir önceki yılsonuna göre bilanço dışı kalemlerden; Gayrinakdi kredi ve yükümlülükler %9,3, Türev finansal varlıklar ise %8,5 artış göstererek sırasıyla 891 milyar TL ile 3.496 milyar seviyesine yükselmiştir.

2020 Haziran döneminde, bankacılık sektörünün toplam aktiflerine göre mevduat bankaları %87, kalkınma ve yatırım bankaları %7 ve katılım bankaları %6 paya sahiptir. Söz konusu dönemde sektörde mevduatın krediye dönüşüm oranı %106 seviyesinde gerçekleşmiştir. Öte yandan, yabancı para pozisyonunun hesaplanmasında bilanço içi yabancı para pozisyonu 366 milyar TL açık pozisyonda, bilanço dışı yabancı para pozisyonu 344 milyar TL fazla pozisyonda olup nette yabancı para net pozisyonu 2 milyar TL açık pozisyondadır (BDDK,2020).

Sektör gelir tablosuna göre faiz geliri 197 milyar TL, faiz giderleri ise 89 milyar TL seviyesinde gerçekleşmiştir. Faiz dışı gelir ise 51 milyar TL olurken, faiz dışı giderler daha yüksek seviyede gerçekleşerek 99 milyar TL olmuştur. Bahse konu dönemde TBS'nin net karı 31 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. 2020 Haziran dönemi dönem net kârı, 2019 yılının aynı dönemine göre kamu ve yerli özel banka gruplarında artış gösterirken yabancı banka grubunda azalış göstermiştir. Sektörde özkaynak karlılığı %6,14 ile önceki yılın aynı döneminde açıklanan %5,89 a göre artış göstermiştir. Benzer şekilde aktif karlılığı da önceki yıl %0,71 seviyesindeyken, cari dönemde %0,79'a yükselmiştir (BDDK,2020).

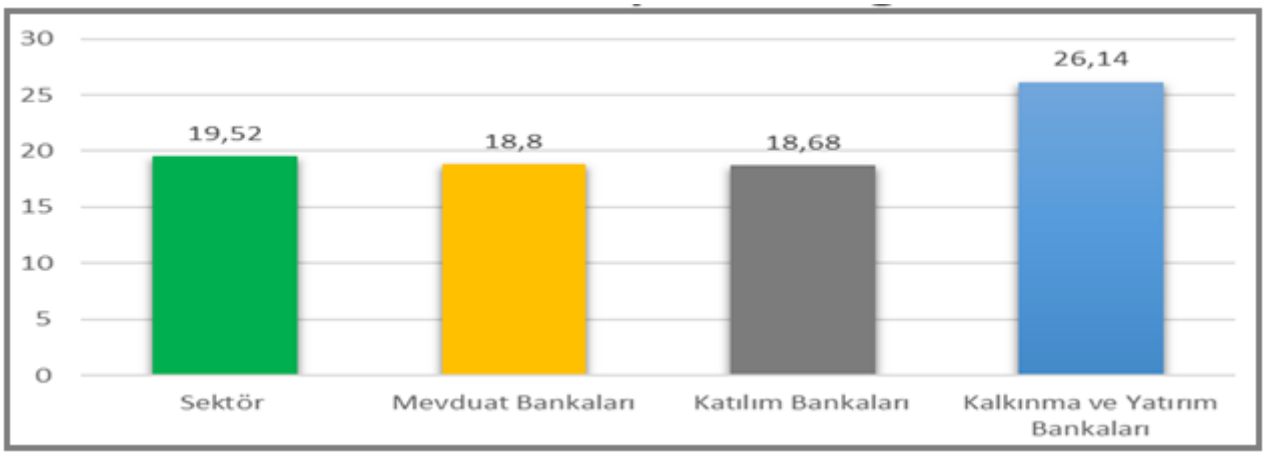
Haziran 2020 döneminde, 3.258 milyar TL olan toplam kredi tutarının 2.113 milyar TL'si TL kredilerden, 1.145 milyar TL'si YP kredilerden oluşmaktadır. Kredilerin içerisinde ticari ve kurumsal kredilerin payı %54, KOBİ kredilerinin payı %25 ve tüketici kredilerinin (kredi kartları dâhil) payı %21'dir. Bahse konu dönemde sektör takipteki kredilerin (brüt) tutarı 151 milyar TL'dir. Kredilerin Takibe Dönüşüm Oranı (TDO) ise %4,43 olarak gerçekleşmiştir (BDDK,2020).

Şekil 1: Mevduat Hesapları Dağılım

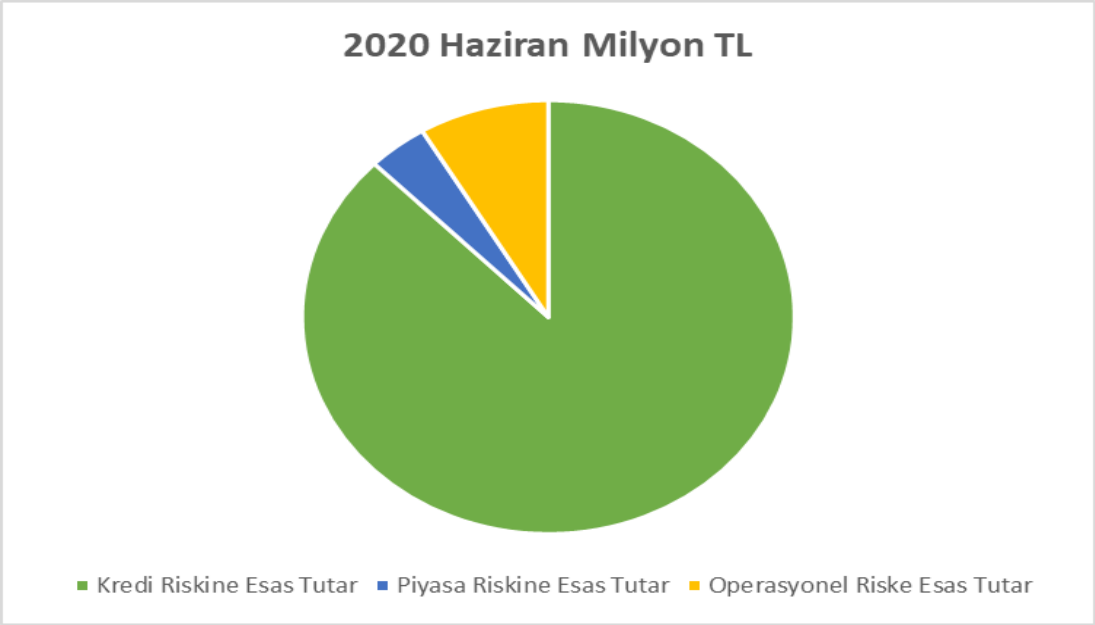
Sektörde toplam mevduatın, 1.527 milyar TL'si TL mevduat/katılım fonlarından, 1.364 milyar TL'si döviz tevdiat hesabı/katılım fonlarından ve 169 milyar TL'si kıymetli maden hesaplarından oluşmaktadır. Buna göre, mevduatın %50'si TL mevduat/katılım fonlarından, %45'i döviz tevdiat hesabı/katılım fonlarından ve %5'i kıymetli maden depo hesaplarından oluşmaktadır. Mevduatın %60'ı gerçek kişi mevduatından oluşurken, ticari ve diğer kuruluşlar mevduatının payı %37 ve resmi kuruluşlar mevduatının payı %3'tür. Açılış vadelerine göre, toplam mevduat içerisinde vadesiz mevduatın payı %32 ve 1-3 ay arası mevduatın payı %44'dür (BDDK,2020).

Şekil 2: Sermaye Yeterliliği Oranları

Haziran 2020 döneminde TBS'nin sermaye yeterliliği oranı (SYO) %19,52 olarak gerçekleşmiştir. SYO, fonksiyon grupları ayrımında mevduat, katılım ile kalkınma ve yatırım bankalarında sırasıyla %18,8; %18,68 ve %26,14 olarak gerçekleşmiştir. Sermaye yeterliliği hesaplamasında, risk ağırlıklı varlıkların %87'si kredi riskine esas tutardan, %9'u operasyonel riske esas tutardan ve %4'ü piyasa riskine esas tutardan oluşmaktadır (BDDK,2020).

Şekil 3: Risk Ağırlıklı Varlıkların Dağılımı

1.4. Türleri Bazında Bankalar

1.4.1. Mevduat Bankaları

Kanun'un "Tanımlar ve Kısaltmalar" başlıklı 3'üncü maddesinde mevduatın tanımına yer verilmiş olup *"Mevduat: Yazılı ya da sözlü olarak veya herhangi bir şekilde halka duyurulmak suretiyle ivazsız veya bir ivaz karşılığında, istendiğinde ya da belli bir vadede geri ödenmek üzere kabul edilen parayı,"* şeklinde tanımlanmıştır.

Mevduat, bankaların kaynaklarının önemli bir kısmını oluşturan pasif bir kalem olarak sektördeki bankaların kaynaklarının 2019/Aralık dönemi itibarıyla yaklaşık %55'ini oluşturmaktadır. Mevduat hesapları sahip oldukları niteliklere ve kullanım özelliklerine göre tasarruf mevduatı, resmi ve ticari mevduat, bankalar mevduatı, döviz tevdiat hesapları ve diğer mevduat hesapları gibi çeşitli sınıf ve ayrıma tabi tutulmaktadır. Mevduat hesapları pasif bir kalem niteliğinde olmak üzere bankaların yükümlülüğünü gösteren ve alacak kalanı veren hesaplardır.

Belirli finansal kurumlara (ticari bankalar, banka dışı mali aracılar) vadesinde ihbarlı ya da ihbarsız olarak geri çekilmesine izin verilen veya belli bir dönemden sonra bir ödeme sağlayan, ödünç verilen tutarlardır. Bankalardaki cari hesap mevduatları çek ile doğrudan transfer edilebilir. Mevduat sertifikası niteliğinde ihraç edilen fonlar, alınıp satılabildiğinden efektif olarak transfer edilebilir (Parasız, 1999).

Faaliyetleri incelendiğinde ticari bankaların hem işlem hacimleri hem de varlık büyüklüğü bakımından bankacılık sektöründe oldukça yüksek oranda paya sahip oldukları anlaşılmaktadır. Fon fazları bulunan kişi ve kurumlar ile fon talep eden kişiler arasında köprü görevi gören ticari bankaların temel özellikleri kaydi para yaratma gücüne sahip olmalarıdır. Ticari bankalar, sermaye yapıları itibarıyla kamu, özel ve yabancı bankalar olarak ayrılmaktadır (Babuşcu vd., 2014).

Kanun'un 4'üncü maddesinde ise bankalar tarafından gerçekleştirilebilecek faaliyetler sayılırken son olarak *"Mevduat bankaları birinci fıkranın (b) ve (t), katılım bankaları (a), kalkınma ve yatırım bankaları (a) ve (b) bentlerinde belirtilen faaliyetleri gerçekleştiremezler."* ifadelerine yer verilmek suretiyle katılım bankaları ile kalkınma ve yatırım bankaları tarafından mevduat toplama faaliyetlerinin gerçekleştirilemeyeceği belirtilmektedir. Ayrıca Kanun'un beşinci kısmında

"Mevduata ve Katılım Fonu Toplamaya İlişkin Hükümler" başlığı altında mevduat ve katılım fonu kabulüne, çekilmesine, zamanaşımına ve sigortalanmasına ilişkin hükümlere yer verilmiştir.

Mevduat bankaları temel olarak mevduatı kabul eder ve müşterilerine kredi ürünlerini sunarlar. Mevduat bankaları sigorta ve yatırım hizmetleri için üçüncü şahıslara yönlendirme acentesi olarak hizmet edebilir, ancak sigorta poliçesi veya yatırım bankacılığı yapamaz. Ancak finansal holding şirketi kuran, sigorta ve yatırım faaliyetlerini yürütmek üzere ayrı iştirakler kurmalarına yasal onay tarafından izin verilen büyük bankalar için istisna mevcuttur. Bu tür durumlarda, banka, finansal holding bünyesindeki banka dışı iştiraklerle herhangi bir ilişkisi olmaksızın ayrı bir iştirak olmalıdır (Lessambo, 2020).

Mevduat bankaları perakende ve toptan bankacılık olmak üzere, genellikle büyük şirketler ve hükümetler gibi büyük müşterilere aracılık, likidite ve ödeme hizmetleri sunmayı içerir. Ayrıca ticari cari hesaplar sunar, ticari krediler verir, sendikasyon kredilerine katılır ve diğer bankalardan borç almak / borç vermek kapsamında bankalar arası piyasalarda aktif olarak faaliyet gösterirler. Küresel entegrasyon, teknolojik gelişmeler ve mali reformlar, toptan satış pazarının bazı kısımlarını oldukça rekabetçi hale getirmiştir. Bireysel bankacılık, aynı hizmetleri çok sayıda kişisel bankacılık müşterisine ve küçük işletmeye sunmaktadır (Heffernan, 2005). Mevduat bankaları para ve sermaye piyasalarında müşteriler tarafından talep edilen en kapsamlı hizmetlere karşılık veren kuruluşlar olarak öne çıkmaktadır. Kaynakları arasında en temel kalem mevduat olmak üzere özkaynak ve borçlanma araçları öne çıkan özel sermayeli bankalar aktif kompozisyonu bakımından ağırlıklı krediler üzerinden gelir yaratmakta ve çok çeşitli alanlarda örneğin; ticari, tarım, yatırım, konut, taşıt gibi krediler kullandırılmaktadır.

1.4.2. Katılım Bankaları

Katılım Bankacılığı Türkiye'ye ilk olarak 1983 yılında 83/7506 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Özel Finans Kuruluşları olarak faaliyete geçmiştir. Bu gelişme sonrasında sırasıyla 1985 yılında Albaraka Türk ve Faisal Finans, 1989 yılında Kuveyt Türk, 1991 Anadolu Finans, 1995 İhlâs Finans, 1996 Asya Finans kurumları kurulmuştur. 2001 yılında yaşanan kriz ile İhlâs Finansın faaliyetleri durdurulmuş ve Faisal Finans Kurumu Family Finansa dönüşmüştür. 2005 yılında yürürlüğe giren 5411 sayılı Bankacılık Kanunu Türk Katılım Bankacılığı için dönüm noktası olmuş,

bu tarihten itibaren Özel Finans Kurumları artık Katılım Bankası olarak literatürdeki yerini almıştır. 2006 yılında Türkiye Katılım Bankaları Birliğinin(TKBB) kurulmasıyla Türk Katılım Bankacılığı daha kurumsal bir yapıya kavuşmuştur. Günümüzde ise ülkemizde 6 Katılım Bankası faaliyet göstermektedir (Tanaydı, 2016).

Dünya genelinde faizsiz temelde faaliyette bulunan bankaların tamamı faizsiz bankacılık ya da İslami bankacılık alanında faaliyet gösteren bankalardır. Ülkemizde bu nitelikte faaliyet gösteren bankalar katılım bankaları olarak adlandırılmaktadır. Katılım bankaları Kanun'un 60'ıncı maddesinde belirtilen TCMB tarafından tespit edilmiş vade ve türlere bağlı olmaksızın belirli projeler ve yatırımların finansmanında değerlendirilmek üzere müstakil hesaplarda fon toplanmak üzere vadesi bir aydan az olmamak üzere özel fon hesapları oluşturabilmektedir (Çetin, 2018).

Kanun'un "Tanımlar ve Kısaltmalar" başlıklı 3'üncü maddesinde;

"Kredi kuruluşu: Mevduat bankalarını ve katılım bankalarını,

...

Katılım bankası: Bu Kanuna göre özel cari ve katılma hesapları yoluyla fon toplamak ve kredi kullandırmak esas olmak üzere faaliyet gösteren kuruluşlar ile yurt dışında kurulu bu nitelikteki kuruluşların Türkiye'deki şubelerini,

...

Özel cari hesap: Katılım bankalarında açılabilen ve istenildiğinde kısmen veya tamamen her an geri çekilebilme özelliği taşıyan ve karşılığında hesap sahibine herhangi bir getiri ödenmeyen fonların oluşturduğu hesapları,

Katılma hesabı: Katılım bankalarına yatırılan fonların bu kurumlarca kullandırılmasından doğacak kâr veya zarara katılma sonucunu veren, karşılığında hesap sahibine önceden belirlenmiş herhangi bir getiri ödenmeyen ve anaparanın aynen geri ödenmesi garanti edilmeyen fonların oluşturduğu hesapları,

Katılım fonu: Katılım bankaları nezdinde açtırılan gerçek ve tüzel kişilere ait özel cari hesap ve katılma hesaplarında yer alan parayı,"

Kanun'un 4'üncü maddesinde bankalar tarafından gerçekleştirilebilecek faaliyetler sayılırken son olarak *"Mevduat bankaları birinci fıkranın (b) ve (t), katılım bankaları (a), kalkınma ve yatırım*

bankaları (a) ve (b) bentlerinde belirtilen faaliyetleri gerçekleştiremezler." ifadelerine yer verilmek suretiyle katılım bankaları ile kalkınma ve yatırım bankaları tarafından mevduat toplama faaliyetlerinin gerçekleştirilemeyeceği belirtilmektedir. Diğer taraftan yalnızca katılım bankaları tarafından gerçekleştirilebilen ve b bendinde sayılan katılım fonu kabulü mevduat ile kalkınma ve yatırım bankaları tarafından gerçekleştirilememektedir.

1.4.3. Kalkınma ve Yatırım Bankaları

Kalkınma ve yatırım bankaları mevduat toplama yetkisi hariç olmak üzere sağladıkları para piyasası ve sermaye piyasası fonları ile ağırlıklı olarak orta ve uzun vadeli kredilendirme ve menkul kıymet alım satım işlemleri gerçekleştirirler. Söz konusu bankalar çeşitli sektörlere sağladıkları teknik destek ve projelendirme hizmetleri ile birlikte ihtiyaç sahibi müşterilere çeşitli ihtisas kredileri tahsis etmektedirler. Bunun yanında para ve sermaye piyasası araçları tahvil ve bonoların kendi adlarına veya müşteri namına ihraçlarına, alım-satımına aracılık etmektedirler.

Kanun'un "Tanımlar ve Kısaltmalar" başlıklı 3'üncü maddesinde;

"...

Kalkınma ve yatırım bankası: Bu Kanuna göre mevduat veya katılım fonu kabul etme dışında; kredi kullandırmak esas olmak üzere faaliyet gösteren ve/veya özel kanunlarla kendilerine verilen görevleri yerine getiren kuruluşlar ile yurt dışında kurulu bu nitelikteki kuruluşların Türkiye'deki şubelerini,"

şeklinde tanımlanmış ayrıca Kanun'un 4'üncü maddesinde bankalar tarafından gerçekleştirilebilecek faaliyetler sayılırken *"Mevduat bankaları birinci fıkranın (b) ve (t), katılım bankaları (a), kalkınma ve yatırım bankaları (a) ve (b) bentlerinde belirtilen faaliyetleri gerçekleştiremezler."* ifadelerine yer verilmek suretiyle kalkınma ve yatırım bankaları tarafından mevduat ve katılım fonu toplanamayacağı ifade edilmiştir. Dolayısıyla kalkınma ve yatırım bankaları tarafından nakdi, gayri nakdi kredilendirme işlemleri, sermaye piyasası araçlarının alım satımına aracılık, her türlü çek ve kambiyo işlemleri, yatırım danışmanlığı, faktoring, forfaiting, finansal kiralama ve diğer sayılan işlemler ile Kurul tarafından uygun görülecek işlemler gerçekleştirilebilmektedir.

Yatırım ve kalkınma bankaları özellikle gelişmekte olan ülkelerde yatırım sermayesi eksikliklerini gidermek ve teknik destek sağlamak amacıyla girişimcileri endüstriyel alanlara yönlendirmektedir. Yatırım bankaları sermaye piyasasında faaliyet göstermek, sermaye piyasası araçlarını kullanarak sağlanan kaynaklar ile yatırım yapmak, işletmelerin etkin bir yönetim biçimi ve sağlıklı bir mali bünyeye ulaşmaları amacıyla devir ve birleşme konuları dahil olmak üzere mevduat kabulü hariç olmak üzere bankacılık hizmetleri gerçekleştirirler (Babuşcu vd., 2014).

Yatırım bankaları tarafından ağırlıklı olarak tahvil, bono ve hisse senedi gibi menkul kıymetlerin halka arzı ve alım-satımına aracılık ile bunların yönetiminin yanında diğer sermaye piyasaları işlemleri gerçekleştirilmektedir. Yatırım bankaları para ve sermaye piyasalarında özel sektör ve kamu tarafından talep edilen halka arz ve işlem aracılığı faaliyetlerini gerçekleştirir.

Kalkınma bankaları ise gelişmekte olan ülkelerdeki yatırım sermayesi açığını gidererek ve teknik yardımlar gerçekleştirerek yatırımcıların endüstriyel alanlara yönlendirilmesini sağlar ve sanayileşme ve ekonomik kalkınma sürecinin hızlanmasına aracı olurlar. Kalkınma bankalarının öne çıkan mali görevi işletmelere orta ve uzun vadeli kredi tahsis ederek fon sağlamak olurken özellikle sanayi sektöründe ağırlığa sahiptir. Yatırım bankaları ise sermaye piyasasında aracılık rolü üstlenen finansal kuruluşlardır (Kaya, 2012). Kalkınma bankacılığı ağırlıklı olarak az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde öne çıkarken, yatırım bankacılığı sermaye piyasasının gelişmiş olduğu ve gelişmekte olduğu ülkelerde ağırlığa ve büyüklüğe sahiptir (Dölcübaş, 1998). Yatırım bankaları, gelişmiş ve aktif sermaye piyasasına sahip olan ülkelerde tasarrufları sermaye piyasaları aracığıyla kaynak kullanıcılarına aktaran mali aracı kuruluşlardır. Kalkınma bankaları ile kalkınmada yetersiz kalan sermaye ve girişimleri desteklemek ve geliştirmek amacıyla kıt kaynakları kalkınma hedefleri doğrultusunda kaynak ihtiyacı olanlara aktarmanın yanında bunlara gerekli teknik destek ve yardımı sağlanmaktadır (Emek, 1991).

Kalkınma bankacılığı esas olarak yatırım bankacılığına oldukça benzemek ile birlikte bazı hususlarda yatırım bankalarından ayrılmaktadır. Söz konusu bankalar hukuki varlıkları ve mali kurum olmaları bakımından benzerlikler içerse bile kuruluş amacı ve konulara yaklaşımları bakımından ayrışmaktadır.

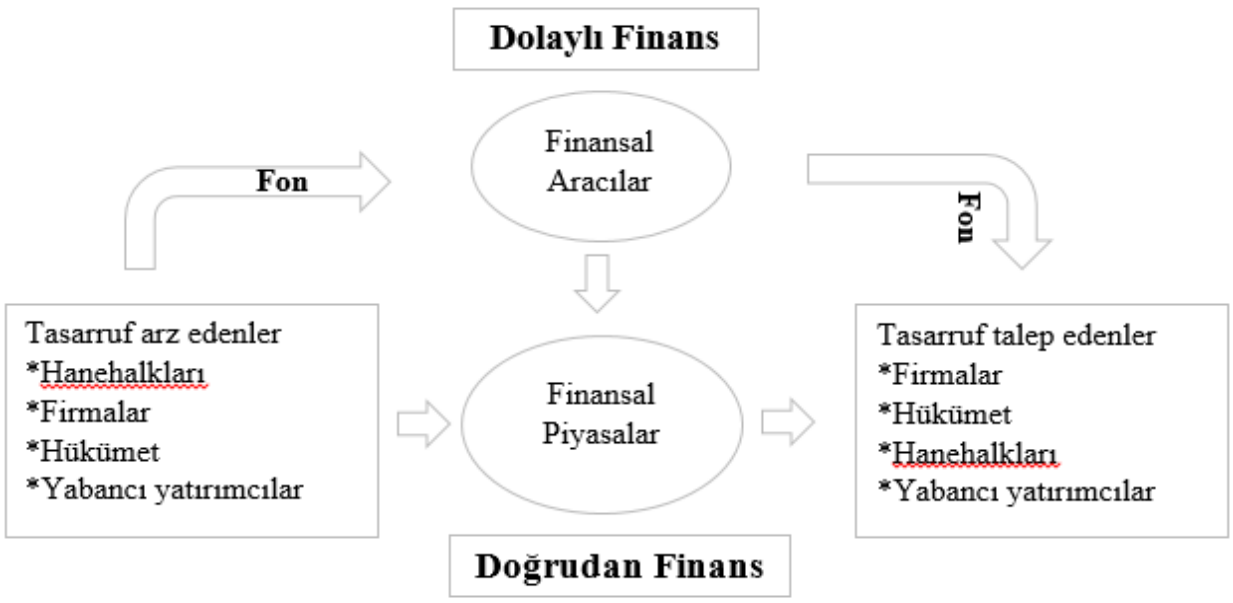
1.5. Bankalar Tarafından Sunulan Ürünler ve Gerçekleştirilen İşlemler

1.5.1. Fon Kullandırımı

Temel olarak ekonomik fonksiyonu mali piyasalarda aracılık olan bankalar, fon arz ve talebi arasında finansal ürünlere ihtiyacı olan müşterilere sahip olduğu ürünleri sunarak finansal piyasaların gelişimine katkı sağlamaktadır. Bankalar esas olarak kıt kaynakların milli gelire ve istihdama katkı sağlayacak alanlara ve sektörlere yönlendirilmesini sağlayarak ekonomik gelişime ve kalkınmaya yarar sağlayan finans sektörünün en önemli paya sahip kuruluşlarıdır. Bankalar topladıkları fonları oluşturdukları politikalar ve öncelikler göz önünde bulundurularak ihtiyaç duyan sektörlere ve müşterilere kredi olarak sunmaktadırlar.

Gelişmiş ekonomilerde finansal sistem fon fazlası olan taraflar ile fon ihtiyacı bulunan tarafları buluşturarak fon alışverişinin güvenli ve istikrarlı bir biçimde gerçekleşmesine imkân sağlamaktadır. Finansal aracılık sisteminde fon ihtiyacı olan taraflar ile fon fazlası olan tarafları bir araya getiren önde gelen kurumlardan olan bankalar, fon aktarım faaliyetlerini ağırlıklı olarak kredi işlemleri aracılığıyla gerçekleştirmektedir.

Şekil 4: Finansal Aracılık

Kaynak: Frederic S. Mishkin, The Economics of Money, Banking and Financial Markets, 1992.

Kredi, kredi kuruluşu tarafından bir karşılık vermek veya vermemek suretiyle ihtiyaç sahiplerine ödünç verme işlemidir. Buna göre bir banka tabi olduğu mevzuat çerçevesinde belirli bir süre sonunda geri alınmak şartıyla fon talep eden taraflara sahip olduğu fonu kullandırır veya bunların üçüncü kişilerle işlemlerine ilişkin taahhütte bulunmak suretiyle yükümlülüklerine garanti verir. Söz konusu işlemler bankaların kendi özkaynakları ile sağlanabileceği gibi, topladıkları fonların istenilen para birimi, vade ve teminat kapsamında ihtiyacı olan sektöre veya kişilere bireysel veya ticari kredi kullandırımı ile gerçekleşmektedir.

Krediler, bir banka tarafından tüzel veya gerçek kişilere ödünç para verilmesi veya bu kişiler lehine bir işin yapılması, bir borcun ödenmesi konusunda garanti verilmesi şeklinde kullandırılabilir. Krediler talep eden kişilere başlangıçta belirlenen kriterler ölçüsünde ve bu kişilere uygulanan kredibilite değerlendirmeleri kapsamında kullandırılırken, söz konusu varlıkların temerrüt riski her zaman ihtimal dahilindedir. Geri ödenmeyen krediler hariç olmak üzere kredi işlemlerinden sağlanan faiz ve komisyon gelirleri bankaların temel ve ağırlıklı gelir kalemini oluşturmaktadır.

Kredi, Latince 'de inanma, güvenme anlamına gelmekte olan "credere" kelimesinden türeyen itibar ve saygınlığı ifade etmektedir. Belirli bir süre sonunda ödeme vaadiyle mal, hizmet ve para aracılığıyla satın alma gücünün sağlanması ya da satın alma gücünün belirli bir zaman sonunda anapara ve faizini almak üzere devredilmesidir. Kredi taraflardan birinin diğer tarafa fonlarını karşılıklı veya karşılıksız olarak geri alınmak suretiyle aktarmasıdır (Parasız, 2007). Bankaların en temel işlevlerinden biri kredi vermek olduğu gibi kredilerden alınan faiz ve komisyonlar da bankaların başlıca gelir kaynağını oluşturur. Bankalar, kredilendirme yoluyla ekonomide kaynakların daha iyi kullanımına katkı sağlamaktadırlar. Bankalarda toplanan kaynaklar toplumsal ve ekonomik açıdan öncelikli alanlara, etik kurallara uygun ve en verimli biçimde aktarıldığı sürece, bankalar kalkınma ve büyümeye katkı sağlarlar. Bankalar kredilendirme sürecinde ekonomik işlevlerinin, kaynak kullanımını iyileştirme olduğunu göz önünde bulundurmalıdırlar (Akgüç,2006).

Bankalar kredilendirme sürecinde temel olarak kanunlara uygun olmak üzere tüm hukuki düzenlemelere ve banka strateji ve politikalarına uygun davranmak durumundadır. Kredilendirme sürecinde müşterinin kredibilitesine, risk düzeyine ve müşteri verimliliğine dikkat edilmesi kredinin temel unsurlarıdır. Bu kapsamda tahsis edilen krediler temelde nakdi ve gayri nakdi kredi olmak üzere

ikiye ayrılmaktadır. Fakat bu ayrımın yanında kredilere ilişkin olarak vade, teminat ve kaynak bakımından da ayrımda bulunmak mümkündür (Kaya, 2012).

Nakdi kredi belirli bir vadede geri ödenmek koşuluyla ve belirli bir ivaz karşılığı gerçek ve tüzel kişilere verilen ödünç para anlamına gelmektedir. Nakdi krediler belirli bir faiz ya da komisyon karşılığı belirli bir süre sonra geri ödenmek üzere nakit olarak verilmektedir. Bu bir miktar nakdin kullandırımıyla belirli bir süre sonunda veya bu süre içerisinde kullandırılan miktara orantılı veya maktu bir faiz veya komisyon ödenmesinin taahhüt edilmesi sözleşmeye bağlanmaktadır. Nakdi krediler, krediyi alan tarafa, vadelerine, devrelerine, ödenme yöntemlerine ve teminatlandırma usullerine göre çeşitli sınıflandırılmalara tabi tutulurken başlıca;

- İhtiyaç Kredisi, Konut Kredisi, Taşıt Kredisi
- Borçlu Cari Hesap, Rotatif Kredi, Spot Kredi,
- Döviz Kredisi, Dövize Endeksli Kredi, Altın Kredisi,
- İşletme Kredisi, KOBİ Kredisi, İskonto/İştira Kredisi, Exim Kredisi

şeklinde temel krediler çerçevesinde sıralanabilir.

Kanun'un "Krediler" başlıklı 48'inci maddesinde Kredi olarak sayılan işlemler aşağıda yer almaktadır;

- Bankalarca verilen nakdî krediler,
- Teminat mektupları, kontrgarantiler, kefaletler, aval, ciro, kabul gibi gayrinakdî krediler ve bu niteliği haiz taahhütler,
- Satın alınan tahvil ve benzeri sermaye piyasası araçları, tevdiatta bulunmak suretiyle ya da herhangi bir şekil ve surette verilen ödünçler,
- Varlıkların vadeli satışından doğan alacaklar, vadesi geçmiş nakdî krediler, tahakkuk etmekle birlikte tahsil edilmemiş faizler,
- Gayrinakdî kredilerin nakde tahvil olan bedelleri, ters repo işlemlerinden alacaklar, vadeli işlem ve opsiyon sözleşmeleri ile benzeri diğer sözleşmeler nedeniyle üstlenilen riskler, ortaklık payları,
- Kurulca kredi olarak kabul edilen işlemler izlendikleri hesaba bakılmaksızın bu Kanun uygulamasında kredi sayılır.

- Birinci fıkrada belirtilenlere ilâve olarak, kalkınma ve yatırım bankalarının finansal kiralama yöntemiyle sağladığı finansmanlar ile katılım bankalarının taşınır ve taşınmaz mal ve hizmet bedellerinin ödenmesi suretiyle veya kâr ve zarar ortaklığı yatırımları, taşınmaz, ekipman veya emtia temini veya finansal kiralama, mal karşılığı vesaikin finansmanı, ortak yatırımlar veya benzer yöntemlerle sağladıkları finansmanlar da bu Kanun uygulamasında kredi sayılır.

1.5.2. Fon Kaynakları

Belirli bir vade sonunda ya da istenildiğinde geri verilmek suretiyle gerçek ve tüzel kişiler tarafından kanunlar ve hukuki düzenlemeler kapsamında yetkilendirilen kuruluşlara tevdi edilen paraya mevduat denmektedir. Müşteriler tarafından mevduat hesabına sahip olmanın başlıca iki gerekçesi bulunmaktadır; Güvenle saklama ve gelir elde etme. Mevduat hesapları alacak bakiyesi vermektedir. Dolayısıyla müşteri hesabında bulunan tutar kadar para ile işlem yapabilmektedir. Müşterinin hesabında bulunan tutardan fazlasıyla işlem yapmasına imkan tanıyan ürün ise kredili mevduat hesabı olup bu ürün mevduat değil kredili bir üründür.

Kanun'un "Tanımlar ve Kısaltmalar" başlıklı 3'üncü maddesinde; *"Mevduat: Yazılı ya da sözlü olarak veya herhangi bir şekilde halka duyurulmak suretiyle ivazsız veya bir ivaz karşılığında, istendiğinde ya da belli bir vadede geri ödenmek üzere kabul edilen parayı,"* şeklinde tanımlanmıştır.

TCMB tarafından yayımlanan "Mevduat Ve Katılım Fonlarının Vadeleri Ve Türleri Hakkında Tebliğ"in "Mevduatın Vadeleri" başlıklı 3'üncü maddesinde;

a. Vadesiz mevduat: Bankanın izni aranmaksızın hesap sahibi tarafından istenildiği zaman kısmen veya tamamen çekilebilen, herhangi bir ihbar veya vade koşulu taşımayan ve faiz tahakkukları yılsonunda veya hesabın kapatılmasında yapılan mevduattır.
b. İhbarlı mevduat: Çekileceği tarihten 7 gün önce yazılı bir ihbar verilmek suretiyle çekilebilecek mevduattır.
c. Vadeli mevduat: 1 aya kadar vadeli (1 ay dahil), 3 aya kadar vadeli (3 ay dahil), 6 aya kadar vadeli (6 ay dahil), 1 yıla kadar vadeli ve 1 yıl ve daha uzun vadeli (1 ay, 3 ay, 6 ay ve yıllık faiz ödemeli) olarak açılabilecek mevduattır.

d. Birikimli mevduat: Asgari 3 yıl vade ile açılan, sözleşme ile belirlenen aylık veya üç aylık sürelerde hesaba para yatırmaya imkan veren mevduattır.

Söz konusu Tebliğ'in beşinci maddesinde;

(1) Mevduatın türleri aşağıdaki şekilde belirlenmiştir. a) Tasarruf, b) Resmi Kuruluşlar, c) Ticari Kuruluşlar, ç) Bankalar, d) Diğer Kuruluşlar

(2) Katılım fonlarının türleri aşağıdaki şekilde belirlenmiştir. a) Gerçek kişiler, b) Resmi Kuruluşlar, c) Ticari Kuruluşlar, ç) Bankalar, d) Diğer Kuruluşlar

şeklinde ayrım yapılmıştır. Ülkemizde faaliyet gösteren kredi kuruluşlarının yurt içi şubelerinde gerçek kişilere ait TL ve YP mevduat hesaplarında yer alan anapara ve faiz tutarları 150 bin TL tutara kadar Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu kapsamında güvence altındadır.

Mevduat, fon kaynakları bakımından bankalar için önemli bir üründür. Bankaların bilançolarının yükümlülük tarafının ağırlığı oluşturan mevduat miktarının yüksek düzeyde olması bankalar açısından geleneksel fon kaynağının sağlanabilmesini ifade etmektedir. Mevduat Türk Lirası ve yabancı para cinsinde gerçek ve tüzel kişiler tarafından bankalara yatırılabilmektedir. Bankalar geleneksel bankacılık yöntemine göre ağırlık olarak gelir elde ettikleri kredi kullandırım işlemlerinde kullandırdıkları fonların ağırlığını mevduatlar aracılığıyla elde etmektedir (Takan ve Boyacıoğlu, 2011). Bu kapsamda bankalar özelinde ve bankacılık sektörü bazında kredi/mevduat oranı yakından takip edilen bir oran olarak kabul görmektedir.

Müşteriler tarafından banka hesaplarına yatırılan paranın kaydedilmesi ve bunların izlenmesi amacıyla kaydi olarak tanımlanan hesaplara mevduat hesapları denilmektedir. Mevduat hesaplarına, yabancı para olması durumunda döviz tevdiat hesapları veya cari hesap şeklinde kullanımına alacaklı cari hesap adı verilmektedir. Mevduat hesapları bankalar açısından en önemli yabancı kaynak arasında yer almaktadır. Mevduat hesapları temelde ticari ve tasarruf mevduatı olarak ayrılırken tasarruf mevduatı belirli bir tutara kadar TMSF güvencesi altındadır. Hangi bankaların mevduat toplama yetkisine sahip olacağı ve bu yetkinin kaldırılmasına ilişkin verilen kararlar BDDK tasarrufundadır (Güney, 2009).

Mevduat bankaları, mevduat toplama yetkisine haiz olmalarının yanında kaynak çeşitliği sağlama ve çeşitli borçlanma imkânlarına sahip olabilmeleri bakımından aşağıda sayılan kaynaklardan yararlanabilmektedirler. Buna göre mevduat bankalarının fon kaynaklarını mevduat ile birlikte aşağıdaki kalemler oluşturmaktadır (Öçal ve Çolak, 2001);

- Öz Kaynaklar: Ödenmiş sermaye, kanuni ve ihtiyari yedek akçeler, yeniden değerleme fonları, değerleme farkları ve zararları,
- Kısa Vadeli Borçlar ve Menkul Kıymet İhracı: Yurt içi ve yurt dışı bankalardan ya da diğer kuruluşlardan ve merkez bankalarından borçlanma,
- Hizmet Karşılığı Sağlanan Diğer Fonlar: Kiralık kasalar, havale işlemleri, hediye çekleri, seyahat çekleri, kupon tahsili, senet ve tahvil ödemesi.

1.5.3. Bankacılık Hizmetleri

Bankaların sundukları temel hizmetler arasında mevduat toplama ve kredi kullandırma işlemleri bulunurken bunlarla birlikte müşterilerin ihtiyaçları doğrultusunda saklama hizmetleri, ödeme hizmetleri döviz alım satım hizmetleri, sigortacılık hizmetleri, elektronik bankacılık hizmetleri ve yatırım işlemleri gibi hizmetler sayılabilir. Teknolojinin gelişimi hızına bağlı olarak temelde fon arz ve talebine aracılık kapsamında faaliyet yürüten bankalarda müşterilerin talepleri ve çağın gerekleri üzerine yeni ürünler ve hizmetler ortaya çıkmıştır. Buna göre bankalar tarafından sunulan bazı hizmetler;

Saklama Hizmetleri

Bankaların şubelerinde yer alan kiralık kasalar aracılığıyla müşteriler tarafından ödenen belirli bir bedel karşılığında müşterilere ait varlıklar muhafaza edilebilmektedir. Söz konusu kiralık kasalarda; Para, menkul kıymet, Tapu senetleri, kıymetli madenler gibi varlıklar muhafaza edilmektedir.

Ödeme ve Tahsilat Hizmetleri

Bankalarca müşteriler tarafından toplanan fonlar ödeme ve tahsilat işlemlerine konu olabilmektedir. Buna göre bankalarda toplanan fonların transferi kapsamında gerçekleştirilen işlemler virman, havale veya EFT kapsamına girebilmektedir.

Havale: Bir gerçek veya tüzel kişinin bir başka gerçek veya tüzel kişiye para, kıymetli evrak ya da misli şeyler vermeye üçüncü bir kişiyi yetkili kılmasıdır. Bankacılık işlemi anlamında havale nakledilen para anlamına gelmektedir. Söz konusu nakil aynı bankadaki farklı müşterilerin hesapları arasındaki para transferine konu olmaktadır.

Virman: Aynı banka nezdinde ve müşterinin fiziki olarak nakit kullanmaksızın kendi hesapları arasında bir hesaptan diğer hesabına para transferi anlamına gelmektedir.

EFT: Ülkemizde TCMB bünyesinde 1992 yılında kurulan fon transfer sistemi aracılığıyla iki farklı banka arasında TL cinsinden fon transferi işlemlerinin gerçekleştirilmesi işlemlerine aracı olmaktadır. EFT sistemi aracılığıyla para aktarımı bankalar arasında elektronik ortamda kaydi ve gerçek zamanlı olarak gerçekleştirilebilmektedir.

Ödeme İşlemleri

Bankalar müşterilerin ödeme işlemleri yapmasına olanak sağlamaktadır. Bir ödeme sistemi, katılımcıları arasında değer aktarımı için organize düzenleme olarak tanımlanabilir. Ödeme sistemi, finans sektöründeki alacakların mülkiyetinin devrini kolaylaştırdığı için aracılık sürecinin bir yan ürünü olarak tanımlamaktadır. Bu ödeme akışları, mal ve hizmetlerin yanı sıra finansal varlıklar için de çeşitli işlemleri yansıtır. Bu işlemlerden bazıları, genellikle finansal kurumlar arasında yüksek değerli transferleri içerir.

Bankalar bünyesinde çeşitli ödeme işlemlerine aracılık hizmetleri sunulmakta olup bu hizmetler arasında elektrik, doğalgaz, su, telefon faturası ödemeleri, vergi, resim, harç ödemeleri, anlaşmalı kurumlara aidat ödemeleri, Sosyal Güvenlik Kurumu sigorta primi ödemeleri, anlaşma sağlanan kurumların maaş ödemeleri bulunmaktadır.

Döviz Alım-Satım İşlemleri

Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında 32 sayılı Karar'da tanımlanan döviz; efektif dahil yabancı para ile ödeme sağlayan nev-i hesap, belge ve vasıta olarak tanımlanmaktadır. Bankalar müşterilerinin talepleri doğrultusunda yabancı parayı TL'ye, TL'yi ise yabancı paraya çevrim işlemlerini gerçekleştirmektedir.

Sigorta Hizmetleri

Bankalar tarafından Kanun'un dördüncü maddesinde sayılan "Sigorta acenteliği ve bireysel emeklilik aracılık hizmetleri" kapsamında sigorta şirketleri ile usulüne uygun acentelik sözleşmesi imzalanarak sigorta ve bireysel emeklilik ürün ve hizmetleri sunulabilmektedir. Bu hizmetler ağırlıklı olarak bankaların şubeleri kanalıyla müşterilere sunulmakta ve bankacılık ürünlerinin yanında ilave olarak veya ayrı olarak müşterilere pazarlanmakta, sigorta şirketlerinden aracılık komisyonu elde edilebilmektedir.

1.5.4. Bilanço Dışı İşlemler

Ticari bankalar tarafından dış ticaretin finansmanı amacıyla nakdi ve gayrinakdi krediler tahsis edilmektedir. Ancak söz konusu krediler banka dışı veya banka kaynaklı olmak üzere iki temel başlıkta izlenmektedir. Bu durum bankanın dış kaynaktan temin ettiği fonla kredi kullandırımı gerçekleştirse dış kredi, kendi kaynaklarını kullanmak suretiyle gerçekleşirse iç kredi olarak adlandırılmaktadır. Firmalar ithalat işlemlerini finanse etmek amacıyla piyasaya borçlandığı gibi bankalarla da borç alacak ilişkisi içerisine girmektedir. Diğer taraftan ihracatçılara yönelikte sevk öncesi ve sonrası ayrımda olduğu gibi kredili satış gerçekleştirmeleri üzerine bankalar tarafından finansman sağlanmaktadır. Söz konusu kredilerin ağırlığının ise kısa vadeli krediler oluşturmaktadır (Babuşcu ve Hazar, 2016).

Gayri nakdi kredi ise belirli bir edimin yerine getirilmesinin veya bir borcun ödenmesinin taahhüt edilmesi kapsamında bir gerçek veya tüzel kişi lehine belirlenen komisyon karşılığında garanti verilmesidir. Gayri nakdi kredide müşteriye ödünç olarak verilen bir para söz konusu değildir. Fakat garanti verilen işin gerçekleştirilmemesi veya bir borcun ödenmesi halinde banka garanti

verdiği tutarın kendisi tarafından ödenmesi riskiyle karşı karşıyadır. Bu kapsamda banka kredi açtığı kişilere, kişilerin kendisinde bulunmayan bir hakkı veya itibarı ödünç vermekte ve bunun karşılığında gelir elde etmektedir. Gayri nakdi kredilere örnek olarak; Teminat Mektubu, Aval, Kabul Kredileri, Kefalet, Kontrgaranti, Akreditif verilebilir.

Dış ticaret faaliyetlerinde bulunan firmalar ithalat tarafında akreditif başta olmak üzere bankalardan kabul, aval, kontrgaranti gibi gayrinakdi kredilerin yanında ithalatın finansmanı amacıyla kısa, orta ve uzun vadeli kredi talebinde bulunurlar. İhracatçı firmalar ise ağırlığı exim kredileri başlığı altında Eximbank A.Ş. tarafından açılan kredilerle birlikte diğer ticari bankalar ve diğer ülkelerin dış ticareti finanse eden bankalarından dış ticarete yönelik çeşitli vadeler de kredi imkânlarına erişebilmektedir. Ayrıca yurt içi piyasada ödenmesi senede veya bir kıymetli evraka bağlanmış alacaklarda faktoring imkânı bulunduğu gibi yurt dışı alacaklara ilişkin olarak forfaiting işlemi yapılarak senedin vadesi beklenmeden banka kanalıyla erken nakde ulaşım imkânı bulunmaktadır.

Türev ürün piyasaları birincil piyasada alınıp satılan varlıkların üzerine vadedeki fiyatlarının değişimi ihtimali göz önünde bulundurularak belirsizliklerden korunmak veya spekülasyon yapmak amacıyla önceden fiyat belirlemek suretiyle sözleşmeler düzenlenen piyasalardır. Türev ürünler aracılığıyla ileride meydana gelebilecek risklerin veya kayıpların önüne geçilerek bu risklerin sigortalanması sağlanmaktadır. Özellikle, global ve likit olarak alınıp satılma özelliği, türev ürünlerin riskten korunma (hedging) özelliklerini öne çıkarmaktadır. Bu ürünler aracılığıyla kurdan ve emtiadan kaynaklı riskler sigortalanabilmektedir. Benzer şekilde faiz swap kontratları ile de firmaların kredi maliyetlerinde oluşabilecek faiz riskleri sigortalanabilmektedir. Opsiyonlar da yine benzer bir şekilde kur, hisse ve emtia fiyat oynaklıklarının sigortalanması için kullanılmaktadır. Opsiyonlar hem bir risk yönetimi aracı olarak kullanılmakta, hem de gelecek dönemde piyasanın maruz kalacağı oynaklık bilgisini ortaya çıkarmaktadır (SPL, 2017).

Bankalar meydana gelebilecek risklerin yönetmesi için birçok yönetimi kullanmaktadırlar. Bu yöntemlerden bir tanesi de türev araçların kullanılmasıdır. Bankalar, türev ürünler veya vadeli sözleşmeleri, kendilerini döviz, faiz, emtia ve hisse senedi fiyatlarından doğabilecek risklerden koruma amaçlı (hedge) alıp satmaktadırlar. Türev ürünler riskten koruma amaçlı olarak kullanıldığı gibi spekülasyon ve arbitraj amaçlı olarak da kullanılmaktadır (Girginer, 2008). Modern borç

yönetimi, klasik borç yönetiminin yetersiz kaldığı noktada yeni uygulamalar ve ürünlerin piyasalara sunulmasını gerektirmiştir. Modern borç yönetimi açısından 90'lı yıllar ile birlikte gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde yeni ürün arayışlarının başladığı bilinmektedir. Aktif- Pasif yönetimi bakımından ortaya çıkabilecek risklerden korunmak amacıyla piyasa bazlı geliştirilen ürünler türev ürün olarak adlandırılmış olup bunların en yaygın kullanılanları forward, futures, swap ve opsiyondur (Babuşcu ve Hazar, 2016).

1.5.5. Diğer Hizmetler

Bankalar nakit yönetimi adı altında, işletmelere birçok hizmeti sağlar. Nakit yönetimi, fonların çalışmaya devam etmesine, ödeme sürecini hızlandırmaya ve karlılığı artırmaya yardımcı olan bankacılık hizmetleridir. Tipik olarak bir banka, müşterileri adına genellikle ödeme alır ve müşterinin mevduat hesaplarına hızlı bir şekilde para yatırmayı gerçekleştirir.

Bir diğer bankacılık hizmeti emeklilik planları sunmak şeklinde, bireylerin ve işletmelerin emeklilik için ayrılan fonlarda tasarruf etmelerini sağlamak için oluşturulmuştur. Bankalar nezdinde farklı emeklilik planları mevcuttur. Ancak çoğu, bireylerin planlar aracılığıyla biriktirdikleri ve kazandıkları tutarlar üzerindeki vergileri ertelemelerine veya azaltmalarına izin verir. Öne çıkan emeklilik planı, bireysel emeklilik sistemidir (BES). Katkılardan elde edilen kazançlar, BES'in türüne bağlı olarak vergiden muaftır. Müşteriler, kendileri için uygun olan BES ürününe karar verirken birçok hususu dikkate almalıdır. Bankalar hem mevduat hesabı seçenekleri hem de aracılık hesapları sunabilirler (genellikle bankanın iştiraki olan bir aracı kurum aracılığıyla). Bir aracı kurum hesabı ile müşteri yatırım fonlarına, hisse senetlerine, bonolara ve diğer sigortasız yatırımlara yatırım yapabilir. Müşteriler, tasarruf edilen miktara ve emeklilik için vadesine göre seçimlerini yapar.

Zaman içerisinde bankalar para transferi için daha ucuz ve daha hızlı yollar bulmuştur. Günümüzde bankacılık sistemi, ödeme yapmak ve para transfer etmek için giderek daha fazla elektronik işlem gerçekleştirmektedir. Müşteriler artık bankacılık işlemlerinin çoğunu uzaktan gerçekleştirebilecekleri çeşitli elektronik bankacılık hizmetlerine erişebilirler. Elektronik bankacılık hizmetleri, uzak terminal işlemlerini, telefon işlemlerini ve internet üzerinden gerçekleştirilenler gibi diğer elektronik işlemleri içerir.

Bankaların şube harici uzaktan terminal türü, otomatik vezne makinesidir (ATM). ATM'ler, müşterilerin hesaplarında para çekme, para yatırma, kredi ve kredi kartı ödemeleri ve bakiye ve hesap geçmişi sorgulama gibi çeşitli işlemleri gerçekleştirmelerine olanak tanır. Diğer bir uzak terminal türü, satış noktası (POS) terminalidir. Bankalar ile üye işyerleri arasında yapılan sözleşme kapsamında üye işyerinde POS terminali bulunur ve POS terminali hizmet ve mal ticareti kapsamında müşteriler tarafından, kredi kartı veya mevduat hesabından doğrudan satıcının banka hesabına para transferine izin vermek için kullanır.

İnternet bankacılığı veya mobil bankacılık ile gerçekleşen finansal işlemler, uzak terminal işlemlerinin başka bir yaygın türüdür. Finansal kurumlar, değişen ihtiyaçlara göre işlem kapasitesine sahip web siteleri kurarlar. Bazı web siteleri yalnızca ürün özellikleri ve iletişim için bir e-posta adresi içerir. Bilgi siteleri, müşterilerin bir yatırımın getirisini hesaplamasına, kredi ödemelerini tahmin etmesine ve emeklilik için ne kadar para biriktireceklerini hesaplamasına yardımcı olabilecek finansal hesaplayıcılar gibi etkileşimli özellikler sunar. Günümüzde çoğu banka web sitesi veya mobil uygulama ile müşterilere hesaplarında işlem yapma ve sorgulama yapma olanağı sunmaktadır. Bu programlar genellikle müşterinin hesaplarına erişmek için kişisel bir kimlik numarası kullanmasını gerektirir. Mevcut işlem türleri genellikle transferleri ve ödemeleri içerir. Müşteriler ayrıca hesap bilgilerini bilgisayarlarına indirme olanağına da sahip olabilir. Böylelikle, hesap mutabakatı hızlandırılır ve vergi beyannamesi verme kolaylaştırabilir. Ayrıca birçok müşteri, hesaplarına telefon bankacılığı sistemlerini kullanarak erişebilir. Bu sistemler aynı zamanda sesli yanıt sistemleri olarak da bilinir.

İKİNCİ BÖLÜM

BANKACILIKTA KARLILIK VE FİNANSAL GÖSTERGELER

2.1. Bankaların Temel Finansal Tabloları

Geleneksel olarak bankacılık, fon fazlası veren birimler ile fon açığı veren birimleri arasındaki fon akışına aracılık etmek ve böylece tarafların eşleşmelerini sağlamaktır. Bankalar bunu yaparken maruz kaldığı riskleri sınıflar ve likiditesini verdiği hizmetler doğrultusunda ayarlamaktadır. Bankaların bilanço yapıları faaliyet gösterdikleri alanlara göre farklılaşmaktadır. Mevduat kabul eden bankalar için, ana finansman kaynağının ve bilançonun pasif tarafında ağırlığının müşteri mevduatından oluşması beklenirken, söz konusu fonların tahsisi (nakit, krediler, yatırımlar ve sabit varlıklar) ise aktif toplamda ağırlığı oluşturması beklenmektedir. Bankaların performansı ise faaliyette bulunduğu dönem boyunca elde ettiği gelir ve maliyetlerini gösteren gelir tablosunda izlenebilmektedir.

2.1.1. Finansal Durum Tablosu (Bilanço)

Bankacılık işlemlerinin nasıl gerçekleştiğini anlamak için, bankaların aktif ve pasiflerinin bir listesi olan banka bilançosu ele almak gerekmektedir. Bilançonun ana unsurları ve toplamı düşünüldüğünde banka bilançolarıyla diğer sektörlerde faaliyet gösteren firmalar arasında bir farklılık bulunmamaktadır. Yani toplam varlıklar, toplam yükümlülükler ve özsermaye toplamına eşittir. Bir bankanın bilançosu aynı zamanda banka fonlarının-kaynaklarının (yükümlülüklerinin) ve fonların yatırıldığı fonların (varlıklar) bir listesidir. Bankalar borçlanma aracı ihraç ederek ve mevduat gibi diğer yükümlülüklerin teminiyle fon elde ederler. Daha sonra bu fonları menkul kıymetler ve krediler gibi varlıkları kanalize ederler. Bankalar, aktif-varlık kalemlerinden elde ettikleri gelirle, yükümlülüklerine ait faiz ve giderleri karşılayarak aradaki farktan kar elde ederler (Mishkin, 2013).

Finansal durum tablosu, bir bankanın sağladığı fon kaynaklarının (yükümlülükler) miktarını ve bileşimini; aktif kalemlerinden kredilere, menkul kıymetlere ve diğer fon kullanımlarına ne oranda tahsis edildiğini gösterir (Rose ve Hudgins, 2010). Bilanço, bir işletmenin veya bir bankanın belirli bir tarihteki varlık ve yükümlülüklerinin mali ifadesidir. Ticari bankalar için bilanço, varlıkların ve

kaynakların stok değerlerini ve fonlarının kullanımlarını listeler. Bankaların yükümlülükleri temel olarak aşağıdaki kalemlerden oluşmaktadır (Casu ve diğerleri, 2015):

- Mevduat (Tasarruf Mevduatı, Ticari Mevduat, Resmi Mevduat, Bankalar Mevduatı)
- Borçlanma araçları (Tahvil, Bono),
- Para piyasalarına borçlar (Repo, Depo),
- Alınan krediler (Doğrudan Krediler, Sendikasyon),
- Sermaye niteliğine haiz borçlanmalar.

Yukarıdaki kalemlere ilave olarak pasif toplamı içerisinde ayrıca özkaynaklar yer almaktadır. Dolayısıyla pasif kalemleri yukarıdaki yükümlülükler ve özkaynaklardan oluşmakta olup bu kaynaklar varlığa dönüşürken temel olarak aşağıdaki aktif kalemleri öne çıkmaktadır (Casu ve diğerleri, 2015):

- Nakit ve nakit benzeri,
- Menkul kıymetler,
- Krediler,
- İştirakler, Bağlı ortaklıklar,
- Sabit varlıklar,
- Diğer yatırımlar.

Aşağıdaki tabloda örnek bir ticari bankanın bilanço kalemlerine yer verilmektedir.

Tablo 1: Temel Bilanço Kalemleri

Banka Bilançosu			
Nakit ve nakit benzeri	50	Mevduat	450
Menkul değerler	200	Borçlanma araçları	150
Krediler	500	Para piyasalarına borçlar	50
İştirak ve Bağlı ortaklıklar	100	Alınan krediler	100
Sabit varlıklar	150	Sermaye niteliğine haiz borçlanma	100
		Özkaynaklar	150
Aktif toplam	**1.000**	**Pasif toplam**	**1.000**

Finansal piyasalarda volatilitenin yüksek olduğu, güven ortamının zaman zaman azaldığı ülkelerde banka yükümlülükleri genel olarak, varlıklardan daha kısa vadelere sahip olma eğilimindedir. Bu vade uyumsuzluğun temel nedeni belirsizliğin yüksek olduğu ortamda mevduat sahiplerinin kısa süreli ve mümkün olan en yüksek getiri için borç vermek istemektedir. Buna karşılık, kredi talep edenler genellikle düşük maliyetli ve uzun süreli kredilere ihtiyaç duymaktadır. Bu sebeple bankalar aktif ve pasif kalemler arası vade uyumsuzluğunu da yönetmek durumundadır.

Aşağıdaki tabloda 2020 Haziran dönemi itibarıyla BDDK tarafından yayımlanan Türk Bankacılık Sektörü (TBS)'nün bilanço kalemleri toplamına yer verilmiştir.

Tablo 2: Türk Bankacılık Sektörü Bilançosu

Bilanço 2020 Haziran Milyon TL					
	Tutar	**Pay**		**Tutar**	**Pay**
Nakit Değerler	58.380	1,09%	Mevduat (Katılım Fonu)	3.059.927	57,14%
T.C. Merkez Bankasından Alacaklar	226.740	4,23%	a) Vadesiz Mevduat	971.007	18,13%
Para Piyasalarından Alacaklar	3.399	0,06%	b) Vadeli Mevduat	2.088.920	39,01%
Bankalardan Alacaklar	190.350	3,55%	T.C. Merkez Bankasına Borçlar	124.004	2,32%
Gerçeğe Uygun Değer Farkı K/Z Yan. Menk. Değ.	61.766	1,15%	Para Piyasalarına Borçlar	65.455	1,22%
GUD Farkı Diğer Kapsamlı Gelire Yan. Menk. Değ.	475.258	8,87%	Menkul Kıymet Ödünç Piyasasına Borçlar	16.190	0,30%
Zorunlu Karşılıklar	169.056	3,16%	Bankalara Borçlar	566.006	10,57%
Menkul Kıymet Ödünç Piyasasından Alacaklar	537	0,01%	Repo İşlemlerinden Sağlanan Fonlar	230.511	4,30%
Ters Repo Alacakları	9.643	0,18%	Fonlar	17.797	0,33%
Krediler*	3.257.805	60,83%	İhraç Edilen Menkul Kıymetler (Net) (37+38)	224.726	4,20%
Takipteki Alacaklar	150.906	2,82%	a) Tahviller ve Bonolar	208.692	3,90%
Beklenen Zarar Karşılıkları (-)	175.053	3,27%	b) V.D.M.K. ve Diğer İhraç Edilen Menkul Kıymetler	16.034	0,30%
a) 12 Ay Beklenen Zarar Karşılığı (Birinci Aşama)**	19.480	0,36%	Kiralama İşlemlerinden Yükümlülükler (Net)	10.807	0,20%
b) Kredi Riskinde Önemli Artış (İkinci Aşama)**	47.857	0,89%	Ödenecek Vergi, Resim, Harç ve Primler	6.505	0,12%
c) Temerrüt - Özel Karşılık (Üçüncü Aşama)	107.717	2,01%	Sermaye Hesaplamasına Dahil Edilecek Borçlanma Araçları (Net)	146.169	2,73%
Faiz (Kar Payı) ve Gelir Tah. Reeskontları	246.082	4,60%	Faiz (Kar Payı) ve Gider Reeskontları	80.937	1,51%
a) Kredi Faiz (Kar Payı) ve Gelir Tah. Reeskontları	89.962	1,68%	a) Mevduat (Katılım Fonu) Faiz (Kar Payı) Reeskontları	7.731	0,14%
b) Menkul Değerler Faiz Reeskontları	78.635	1,47%	b) Diğer Faiz (Kar Payı) ve Gider Reeskontları	73.207	1,37%
c) Diğer Faiz (Kar Payı) ve Gelir Reeskontları	77.485	1,45%	Karşılıklar	54.233	1,01%
Finansal Kiralama Alacakları	9.521	0,18%	Diğer Pasifler	194.307	3,63%
İştirakler, Bağlı ve Birlikte Kontrol Edilen Ort.	89.957	1,68%	**TOPLAM YABANCI KAYNAKLAR**	**4.797.574**	**89,59%**
İtfa Edilmiş Maliyeti Üzerinden Değerlenen Menkul Değerler	365.570	6,83%	Ödenmiş Sermaye	119.660	2,23%
Elden Çıkarılacak Kıymetler (Net)	22.853	0,43%	Yedek Akçeler	361.693	6,75%
Sabit Kıymetler (Net)	51.685	0,97%	Ödenmiş Sermaye Enflasyon Düzeltme Farkı	0	0,00%
Diğer Aktifler	140.720	2,63%	Sabit Kıymet Yeniden Değerleme Farkları	22.484	0,42%
			Menkul Değerler Değerleme Farkları	15.507	0,29%
			Dönem Karı (Zararı)	30.731	0,57%
			Geçmiş Yıllar Karı (Zararı)	7.527	0,14%
			TOPLAM ÖZKAYNAKLAR	**557.602**	**10,41%**
TOPLAM AKTİFLER	**5.355.176**	**100,00%**	**TOPLAM PASİFLER**	**5.355.176**	**100,00%**

Kaynak: https://www.bddk.org.tr/BultenAylik

Tabloya göre TBS'nin aktif kalemleri içerisinde en büyük payı teşkil eden varlığının %60,83 ile krediler olduğu, bunu yaklaşık %17 pay ile menkul kıymetler toplamının takip edildiği görülmektedir. Dolayısıyla TBS'de faaliyet gösteren bankalar temin ettikleri kaynakların yaklaşık %78'ini krediler ve menkul kıymetler kalemlerinde değerlendirmeyi tercih etmiştir. Aktif kalemleri arasında özellikle likiditesi yüksek varlıklar olarak kabul edilen ve para piyasası fonlarını oluşturan kalemlerden bankalardan alacaklar ve T.C. Merkez Bankası'ndan alacaklar kalemlerinin payları sırasıyla %3,55 ve %4,23 oranında gerçekleşmiştir. Diğer taraftan pasif toplam içerisinde en yüksek paya sahip kalem %57,14 ile Türk Bankaları'nın ana fon kaynağı olan mevduat kalemi olmuştur. Mevduat kalemi içerisinde özellikle vadeli mevduatın payı daha yüksek düzeydedir. Söz konusu kalemi %10,57 ile bankalara borçlar kalemi takip etmiştir. Bunun yanında alternatif fon kaynağı olarak özellikle para piyasası fonlaması açısından önem arz eden repo işleminden sağlanan fonlar

%4,3 paya sahiptir. Ayrıca ihraç edilen menkullerin toplam kaynaklar içerisindeki payı %4,2 düzeyindedir. Pasif toplam içerinde banka özkaynaklarının payı ise %10,41 olarak kaydedilmiştir.

2.1.2. Gelir Tablosu

Gelir tablosu, bir şirketin belirli bir hesap dönemindeki finansal performansını raporlamak için kullanılan önemli finansal tablolardan birisidir. Kâr ve zarar tablosu ya da gelir ve gider tablosu olarak da bilinen gelir tablosu, esas olarak şirketin belirli bir dönemdeki gelirlerine ve giderlerine odaklanmaktadır. Gelir tablosu dört ana kavrama odaklanmaktadır; Gelirler, giderler, kar ve zararlar. Esasen, şirketin faaliyetlerinden ve faaliyet dışı elde ettiği gelirin, giderlerin düşülmesiyle net gelire veya kar zarara nasıl dönüştüğünü göstermektedir.

Gelir tablosu, bir bankanın faaliyetlerinden yani fon kullandırımlarından ve diğer aktif kalemlerinden sağladığı gelire karşılık, bahse konu geliri elde etmesi karşılığında katlandığı giderleri göstermektedir. Aktif kalemlerinden sağlanan gelirler temel olarak kredilerden elde edilen faizler olmak üzere, menkul kıymetler, ortaklıklar ve diğer borç verilen ve yatırım yapılan kalemlerden elde edilen gelirleri içermektedir. Öte yandan giderler ise, mevduat sahiplerine ve diğer alacaklılara ödenen faizleri, yönetim ve personeli giderlerini, genel müdürlük ve şube giderleri ile yasal yükümlülükler kapsamında ödenen vergileri içermektedir. Gelir tablosu ayrıca bir kısmı gelecekteki büyüme için oto finansman sağlayacak ve bir kısmı da temettü olarak hissedarlara aktarılacak olan tüm gelirlerin toplamından giderler düşüldükten sonra net karı göstermektedir (Rose ve Hudgins, 2010). Bilanço belirli bir noktada varlıkların, yükümlülüklerin net değerinin bir ölçüsü olarak sunulur ve bu nedenle bir stok gösterge olarak kabul edilir. Bunun aksine gelir tablosu, cari harcamaları ve belirli bir süre boyunca kazançları kaydeder ve dolayısıyla bir akış tablosudur (Bikker ve Bos, 2008).

Bir bankanın kar veya zararının kaynağı, gelir tablosundan çıkarılabilir. Gelir tablosu iki yılsonu bilançosu arasındaki banka performansını ölçer. Bilanço ve gelir tablosu arasındaki ilişki, bilançonun hisse senedi değerlerini rapor etmesi, gelir tablosunun ise belirli bir yıl için nakit akışı değerlerini temsil etmesi şeklinde değerlendirilebilir. Dolayısıyla gelir tablosu, maliyetlerin yanı sıra bankanın gelir kaynaklarını da yansıtır. Ayrıca, diğer herhangi bir firma gibi, bankalar da personel ve diğer işletme maliyetlerine maruz kalmaktadır. Bilançonun pasifler tarafından türetilen maliyetler, mevduat faizlerinin ödenmesi, hissedarlara verilen temettüler, borçlanma araçlarına ödenen faizi,

kredi zararları karşılığı ve vergiler gibi bankaların üstlenmek zorunda oldukları giderler ile ilgilidir. Varlıklardan elde edilen gelirler, krediler ve yatırımlardan kazanılan faiz ve ücret ve komisyonları (faiz ve faiz dışı gelir) içerir (Casu ve diğerleri, 2015).

Faiz geliri, çeşitli kuruluşlara ve kişilere ödünç verilen krediler ve menkul kıymetler gibi bankaların varlıklarından elde edilen gelirdir. Faiz gideri ise, tüm mevduat hesapları, kısa vadeli ve uzun vadeli borçlanma gibi faiz ödenmesini gerektiren tüm yükümlülükler için ödenen faizin toplamıdır. Faiz geliri ile faiz giderleri arasındaki fark net faiz geliridir. Faiz dışı gelir, ücret, masraf, komisyonlar ve ticaret gelirlerinden elde edilen gelirdir. Örneğin, kasa kiralama karşılığı ödenen ücretler, gayri nakdi kredi komisyonları ve menkul kıymet alım satımından elde edilen kazançlar/zararlar gibi işlemlerden elde edilen gelirlerdir. Faiz dışı giderler ise, çalışanlara ödenen maaş ve yan hakları, bina ve ekipman giderleri ve diğer faiz dışı giderleri (mevduat sigorta primleri ve amortisman gibi) içerir. Net faiz dışı gelir, faiz dışı gelir ile faiz dışı giderler arasındaki fark olarak ifade edilmektedir.

Aşağıdaki tabloda 2020 Haziran dönemi itibarıyla BDDK tarafından yayımlanan Türk Bankacılık Sektörü (TBS)'nün gelir tablosuna yer verilmiştir.

Tablo 3: Türk Bankacılık Sektörü Gelir Tablosu

	Gelir Tablosu 2020 Haziran Milyon TL	
1	Kredilerden Alınan Faizler (Kar Payları)	146.989
2	a) Tüketici Kredilerinden Alınan Faizler (Kar Payları)	33.491
3	b) Kredi Kartlarından Alınan Faizler (Kar Payları)	4.981
4	c) Taksitli Ticari Kredilerden Alınan Faizler (Kar Payları)	17.256
5	d) Diğer Kredilerden Alınan Faizler (Kar Payları)	91.261
6	Takipteki Alacaklardan Alınan Faizler (Kar Payları)	4.195
7	Bankalardan Alınan Faizler (Gelirler)	4.348
8	Para Piy. İşl. Alınan Faizler	98
9	Gerçeğe Uygun Değer Farkı K/Z Yan. Menk. Değ. Alınan Faizler	665
10	GUD Farkı Diğer Kapsamlı Gelire Yansıtılan Menkul Değerlerden Alınan Faizler	21.698
11	İtfa Edilmiş Maliyeti Üzerinden Değerlenen Menkul Değerlerden Alınan Faizler	16.592
12	Ters Repo İşlemlerinden Alınan Faizler	957
13	Finansal Kiralama Gelirleri	371
14	Diğer Faiz ve Faiz Benzeri Gelirler (Diğer Gelirler)	971
15	Toplam Faiz (Kar Payı) Gelirleri (1+...+14)-(2+3+4+5)	196.884
16	Mevduata Verilen Faizler (Katılım Fonlarına Ödenen Kar Payları)	53.339
17	Bankalara Verilen Faizler (Giderler)	10.859
18	Para Piy.İşl.Verilen Faizler	1.547
19	İhraç Edilen Menkul Kıymetlere Verilen Faizler (Ödenen Kar Payları)	12.270
20	Repo İşlemlerine Verilen Faizler	6.835
21	Finansal Kiralama Giderleri	878
22	Diğer Faiz ve Faiz Benzeri Giderler (Diğer Giderler)	3.495
23	Toplam Faiz (Kar Payı) Giderleri (16+...+22)	89.224
24	**NET FAİZ (KAR PAYI) GELİRİ (GİDERİ) (15-23)**	**107.660**
25	Takipteki Alacaklar Özel Provizyonu	20.102
26	**PROV.SONRASI NET FAİZ (KAR PAYI) GELİRİ (GİDERİ) (24-25)**	**87.559**
27	Kredilerden Alınan Ücret ve Komisyonlar	7.860
28	a) Nakdi Kredilerden Alınan Ücret ve Komisyonlar	3.923
29	b) Gayrinakdi Kredilerden Alınan Ücret ve Komisyonlar	3.937
30	Alınan Kar Payları	3.101
31	Bankacılık Hizmetleri Gelirleri	20.636
32	Aktiflerimizin Satışından Elde Edilen Gelirler	1.010
33	Diğer Faiz Dışı (Kar Payı Dışındaki) Gelirler	18.118
34	Toplam Faiz Dışı (Kar Payı Dışındaki) Gelirler (27+30+31+32+33)	50.726
35	Personel Giderleri	20.078
36	Genel Karşılık Provizyonu	28.675
37	Kıdem Tazminatı Provizyonu	626
38	Menkul Değerler Değer Azalma Provizyonu	304
39	İştirakler, Bağlı ve Birl. Kont. Ed. Ort. Değ. Azalma Proviz.	771
40	Diğer Provizyonlar	9.361
41	Verilen Ücret ve Komisyonlar	6.431
42	Amortisman Giderleri	3.643
43	Vergi, Resim, Harç ve Fonlar	2.341
44	Diğer Faiz Dışı (Kar Payı Dışındaki) Giderler	21.115
45	Toplam Faiz Dışı (Kar Payı Dışındaki) Giderler (35+...+44)	93.344
46	Sermaye Piyasası İşlemleri Karları (Zararları) (Net)	1.159
47	Kambiyo Karları (Zararları) (Net)	-6.627
48	Olağanüstü Gelirler (Giderler) (Net)	1
49	Net Parasal Pozisyon Karı (Zararı)	0
50	Toplam Diğer Faiz Dışı (Kar Payı Dışındaki) Gelirler (Giderler) (46+47+48+49)	-5.467
51	**VERGİ ÖNCESİ KAR (ZARAR) [(26+34+50)-45]**	**39.473**
52	Vergi Provizyonu	8.742
53	**DÖNEM NET KARI (ZARARI) (51-52)**	**30.731**

Kaynak: https://www.bddk.org.tr/BultenAylik

Tabloya göre TBS'nin temel gelir kalemini kredilerden alınan faizler oluşturmaktadır. Faiz gelirleri arasında kredilerden elde edilen faizlerden sonra en büyük gelir kaynağı menkul kıymetlerden sağlanan faiz gelirleridir. Toplam faiz gelirlerinden mevduata verilen faizler ve bankalara verilen faizler kaleminin ağırlığını oluşturduğu faiz giderleri düşüldüğünde net faiz geliri veya gideri toplamına ulaşılmaktadır. Faiz dışı gelirlerin hizmet ve komisyonlardan elde edilen gelirlerde ağırlığı oluşturduğu, faiz dışı giderlerde ise özellikle genel karşılık provizyonu ve personel giderleri kalemlerinin önemli pay teşkil ettiği dolayısıyla bu kalemlerin toplamından net faiz dışı gelir veya gidere ulaşıldığı görülmektedir. Ayrıca diğer faiz dışı gelir ve giderlerinden eklenmesi ve vergi yükümlülüklerinin düşülmesiyle net kar veya zarara ulaşılmaktadır.

2.1.3. Özkaynak Değişim Tablosu

Özkaynak değişim tablosu, bir raporlama dönemi boyunca bir şirketin özkaynağındaki başlangıç ve bitiş bakiyelerinin bir göstergesidir. Özkaynak değişim tablosu yıllık mali tabloların ortak bir parçası olup başlangıçtaki öz sermaye bakiyesi ile bitiş bakiyesine ulaşmak için kar ve temettü ödemeleri gibi öğeleri gösterir. Özkaynak değişim tablosu yaygın olarak ayrı bir tablo olarak sunulur ve Türkiye Muhasebe Standartları (TMS)'na göre tam finansal tablolar arasında yer almaktadır. Örneğin, hisse senetlerinin, ödenmiş sermayenin, dağıtılmamış karların nominal değeri ayrı ayrı belirlenebilir ve tüm bu unsurlar daha sonra kapanış öz sermaye toplamındaki payı bakımından izlenebilir.

Öz kaynak değişim tablosu, raporlama dönemine ilişkin kâr veya zarar tutarını, diğer kapsamlı gelirde muhasebeleştirilen gelir ve gider kalemlerini, düzeltilen hataların ve muhasebe politikalarında gerçekleşen değişikliklerin etkilerine ilişkin olarak dönem içerisinde muhasebeleştirilen tutarları ve dönem içerisinde yatırımcıların işletmeye yaptığı yatırım tutarı ile yatırımcılara dağıtılan temettü ve benzerlerinin tutarını gösterir (Özdemir ve Elitaş, 2015). Bu kapsamda özkaynak değişim tablosu kar ya zararda gösterilmeyen yani gelir tablosunda gösterilmeyip diğer kapsamlı gelir altında izlenen gelir ve giderler ile diğer öz kaynak unsurlarını içermektedir.

TMS 1'e göre özkaynak değişim tablosu; Ana ortaklığın sahiplerine ve kontrol gücü olmayan paylara isabet eden toplam tutarlar ayrı olarak gösterilecek şekilde, döneme ait toplam kapsamlı gelir, TMS 8'e göre finansal tablolara yansıtılan geriye dönük uygulama veya geriye dönük düzenlemenin,

her bir özkaynak bileşeni üzerindeki etkisi ve her bir özkaynak bileşeninin dönem başı ve dönem sonundaki defter değeri arasındaki mutabakat bilgilerini içermek durumundadır. Bahse konu mutabakatta asgari olarak aşağıdakilerden kaynaklanan değişikliklerin ayrı olarak açıklanacağı belirtilmektedir.

I. Kâr veya zarar,
II. Diğer kapsamlı gelir,
III. İşletmenin ortaklarıyla gerçekleştirdiği ve ortakların ortaklık sıfatıyla taraf olduğu işlemler.

Banka özkaynak değişim tablosu ise ana ve katkı sermaye kalemlerinin dönem başındaki tutarı ile dönem boyunca anılan kalemlerdeki oluşan azalış ya da artışları ayrı ayrı göstermektedir. Dönem başı ile dönem sonu bakiyesini göstermesi ile muhasebenin karşılaştırılabilirlik ilkesi sağlanmaktadır. Bankacılık faaliyetleri açısından muhasebe uygulamaları için hükümlerin belirlendiği BDDK tarafından yayımlanan "*Bankaların Muhasebe Uygulamalarına Ve Belgelerin Saklanmasına İlişkin Usul Ve Esaslar Hakkında Yönetmelik*"te özkaynak değişim tablosu Madde 9'da tanımlanmış olup "*Özkaynak değişim tablosu, ana ve katkı sermaye kalemlerinin her birinin dönem başı bakiyesini, dönem içinde söz konusu kalemlerde meydana gelen artışları veya azalışları ve dönem sonu kalanını ayrı ayrı gösterecek biçimde düzenlenir. Karşılaştırılabilirliği sağlamak bakımından, cari dönem hareketlerinin yanı sıra önceki dönem hareketleri ayrı bir bölüm şeklinde gösterilir."* ifadelerine yer verilmiştir.

Tablo 4: Özkaynak Değişim Tablosu

		Sermaye Yedekleri			Kar Yedekleri						
ÖZKAYNAK HAREKETLERI	Ödenmiş Sermaye	Hisse Senedi İhraç Primi	Hisse Senedi İptal Karı	M.D.V. Yeniden Değerleme Artışı	Yasal Yedekler	Statü Yedekleri	Olağanüstü Yedekler	Özel Fonlar	Geçmiş Yıllar Kar / Zarar	Dönem Net Kar / Zarar	Özkaynak Toplamı
CARİ DÖNEM											
31 Aralık 2019 Kalanı											
Kar Dağıtımı											
Temettüler											
Yedeklere Aktarılan											
Hisse Senedi İhraç Primleri											
İştiraklerimizdeki Maddi Duran Varlık											
Satış Karı Karşılığında Edinilen											
Bedelsiz Hisse Senetleri											
Maddi Duran Varlık Satış Karları											
Ödenmiş Sermaye Artışı											
Nakten											
Yeniden Değerleme Artışlarından Aktarılan											
Özel Fonlardan Aktarılan											
06.2020 Yılı Yeniden Değerleme Artışları (Net)											
06.2020 Yılı Dönem Net Karı											
30 Haziran 2020 Kalanı											

2.1.4. Nakit Akış Tablosu

Nakit akış tablosu, işletmeye veya projeye giren ve çıkan nakit akışlarının bir listesidir. Bir banka için mevduat nakit girişi ve para çekme ise nakit çıkışlarıdır. Nakit akış tablosu, geçmiş dönemde meydana gelen nakit akışlarının bir listesidir. Nakit akış tablosu yalnızca nakit akışlarının miktarı ile değil, aynı zamanda akışların zamanlamasıyla da ilgilidir. Örneğin, bir yıl boyunca aylık

nakit girişlerini ve çıkışlarını listelenebilir. Nakit akış tablosu, paranın işletmeye nasıl girip çıktığını göstererek gelir tablosu ile bilanço arasında bir köprü görevi görmektedir.

Nakit akış tabloları üç bölümden oluşmaktadır. İşletme faaliyetleri (Bankacılık sektörü bakımından bu kalem bankacılık faaliyetleri olarak adlandırılmaktadır): Bir kuruluşun temel gelir getirici faaliyetleri ve yatırım veya finansman sağlamayan diğer faaliyetlerden; cari varlıklardan ve cari borçlardan sağladığı herhangi bir nakit akışı. Yatırım faaliyetleri: Uzun vadeli varlıkların elde edilmesi ve elden çıkarılmasından kaynaklanan nakit akışları ve nakit benzerlerine dahil edilmeyen diğer yatırımları içermektedir. Finansman faaliyetleri: Öz sermaye veya işletmenin borçlanmalarının (yani tahviller, hisse senetleri) büyüklüğü ve kompozisyonunda değişikliklere neden olan her türlü nakit akışı olarak kabul edilmektedir.

TMS 1'e göre tam finansal tablolar seti arasında sayılan nakit akış tablosu bahse konu Standart'ta "*Nakit akışlarına ilişkin bilgiler, finansal tablo kullanıcılarının, işletmenin nakit ve nakit benzerlerini yaratma kabiliyetini ve bu nakit akışlarını kullanma ihtiyaçlarını değerlendirmesi için bir esas teşkil eder. TMS 7, nakit akış bilgisinin sunumu ve açıklanmasıyla ilgili hükümleri belirler*." İfadeleri ile tanımlanmıştır. TMS 1'de görüldüğü üzere TMS 7'ye atıf yapılmış olup nakit akış tablosu ile ilgili olarak TMS 7'nin amaç kısmında "*Finansal tablo kullanıcıları, işletmenin nakit ve nakit benzeri varlıklarını nasıl oluşturduğu ve nasıl kullandığı ile ilgilenmektedirler. Bu ilgi, finansal kurumlarda olduğu gibi işletmenin doğasından kaynaklanan faaliyetlerinden veya nakdin işletmenin ürünü gibi görülmesinden bağımsızdır. İşletmeler kar etmek amacıyla farklı faaliyetlerde bulunmalarına karşın, özünde faaliyetlerine devam etmek, yükümlülüklerini yerine getirmek ve yatırımcılarına getiri sağlamak gibi benzer nedenlerle nakde ihtiyaç duyarlar. Bu nedenle, tüm işletmelerin nakit akış tablosu hazırlamaları zorunludur."* ifadeleri yer almaktadır.

Öte yandan, BDDK tarafından yayımlanan, bankaların muhasebe ve raporlama uygulama ve esaslarının belirlendiği *Bankaların Muhasebe Uygulamalarına Ve Belgelerin Saklanmasına İlişkin Usul Ve Esaslar Hakkında Yönetmelik*"te nakit akış tablosu, "*Belirli bir muhasebe döneminde bankaların nakit ve nakit benzeri varlıklarında meydana gelen değişiklikleri ifade eden nakit akışlarını (nakit tahsilat ve ödemelerini), kaynakları ve kullanım yerleri bakımından bankacılık faaliyetleri, yatırım faaliyetleri ve finansman faaliyetleri itibarıyla sınıflandırarak gösteren tablodur. Nakit akış tablosu, bankanın nakit ve nakde eşdeğer varlık yaratma kabiliyetinin, bunların tutarının,*

zamanlamasının ve kesinliğinin değerlendirilmesine yönelik finansal bilgileri içerir ve bu tablonun düzenlenmesinde nakit esası benimsenir." hükümleri ile tanımlanmıştır.

2.2. Finansal Raporlar

Bankalar tarafından kamuya açıklanacak finansal tablolar ve raporlar Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu tarafından yürürlüğe konulan TMS ve TFRS hükümlerine uygun olmak koşuluyla BDDK tarafından yayımlanan yönetmelik ve tebliğler kapsamında belirlenmiştir.

Bankaların faaliyetlerinin muhasebeleştirilmesi ve raporlanması kapsamında usul ve esasları belirleyen "*Bankaların Muhasebe Uygulamalarına ve Belgelerin Saklanmasına İlişkin Usul Ve Esaslar Hakkında Yönetmelik*"te şeffaflık ve tekdüzenin sağlanması, işlemlerinin kayıt dışında kalmasının önlenmesi, faaliyetlerinin gerçeğe uygun bir biçimde güvenilir ve sağlıklı biçimde muhasebeleştirilmesi, konsolide ve konsolide olmayan bazda mali durumları, mali performansları ile yönetimin etkinliği hususunda bilgileri içeren finansal tablolarının zamanında ve doğru bir şekilde hazırlanması, raporlanması ve yayımlanması amacına vurgu yapılmıştır. Bankalar tarafından faaliyetlerin muhasebeleştirilmesinde bahse konu Yönetmelik ve çıkarılacak tebliğlerin uygulanması gerektiği belirtilmektedir. Bahse konu Yönetmelikte finansal tablolar arasında; Bilanço, gelir tablosu, özkaynak değişim tablosu ve nakit akış tablosu ile kâr dağıtım tablosu sayılmıştır. Finansal tablo dipnot ve açıklamalarının ise anılan finansal tabloların ayrılmaz bir cüzünü oluşturduğu belirtilmiştir.

Ayrıca faaliyetlerin TMS 1 hükümleri çerçevesinde TMS hükümlerine uygun olması koşuluyla muhasebeleştirilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Bu kapsamda BDDK tarafından çıkarılan "*Tekdüzen Hesap Planı Ve İzahnamesi Hakkında Tebliğ*"in amaç bölümünde "*Bankalar için muhasebeleştirme ve finansal raporlama açısından tekdüzeni sağlama, finansal tabloların tek tipte elde edilmesi, denetim ve gözetim için gerekli olan bilgilerin doğrulanabilir ve denetlenebilir bir şekilde doğrudan ve sağlıklı olarak elde edilmesi, ekonominin izlenmesi ve yönlendirilmesi için yetkili mercilerin ihtiyaç duyduğu bilgilerle, diğer istatistikî bilgilere doğrudan ulaşılması, finansal analiz, risk analizi, verimlilik analizi gibi çeşitli analiz ve yorumlar için ihtiyaç duyulan bilgilerin standart bir şekilde elde edilmesini sağlamaktır."* hükümleri yer almaktadır.

Banka tek düzen hesap planında 9 adet hesap grubuna yer verilmiş olup 0 hesap grubu dönen değerleri 9 hesap grubu ise finansal durum dışı hesapları ifade etmektedir. Hesap grubu içerisindeki hesapların Türk parası ve yabancı para olmak üzere ikiye ayrıldığı, defteri kebir seviyesine göre örneğin sonu çift rakam (024 Yurt Dışı Bankalar) ile biten hesap grubunun TP hesaplardan, sonu tek rakam ile biten hesap gruplarının ise YP hesapları ifade ettiği hüküm altına alınmıştır. Hesap numarası sistemi ise harf sistemine göre grup numarasından alt hesap numarasına kadar 6 harf ile tanımlanmıştır. Bu kapsamda ülkemizde faaliyet gösteren ticari bankalar ile kalkınma ve yatırım bankaları bahse konu Tebliğ'i uygulamak zorundadır.

2.2. Bankacılıkta Karlılığa Etki Eden Makroekonomik Faktörler

2.2.1. Enflasyon

Enflasyon, bir ekonomide seçilmiş mal ve hizmetlerin bir sepetinin ortalama fiyat seviyesinin belirli bir süre boyunca gösterdiği artışın sayısal bir ölçüsüdür. Enflasyon, fiyatlar genel seviyesinde önceki döneme göre yükseliştir. Genellikle yüzde olarak ifade edilen enflasyon, bir ülkenin para biriminin satın alma gücündeki düşüşe işaret eder. Fiyatların yükselmesi sonucunda ilgili para birimi ile daha az mal ve hizmet satın alınabilmesi mümkün olmaktadır. Satın alma gücünde yaşanan söz konusu gerileme, ekonomik büyümede bir yavaşlamaya yol açmakta ve neticede halkın refahını olumsuz etkilemektedir.

Bu konu ile ilgili bir başka tanımda, enflasyon genel fiyat düzeyindeki sürekli artış veya zaman birimi başına genel fiyat düzeyindeki oransal artış olarak kabul edilmektedir (Parasız,1999). Enflasyon, fiyatların sürekli az veya çok miktarda genel bir biçimde yükselmesidir. Enflasyonun oluşması için bütün malların fiyatının artması şart değildir. Enflasyonun ortaya çıktığı durumlarda bazı mal veya hizmetlerin fiyatının sabit kalması veya çok az artması mümkündür. Burada önemli olan fiyatlar genel seviyesinde görülen sürekli artıştır. Enflasyonun ölçümünde fiyat endeksleri ve GSMH deflatörü gösterge olarak kullanılmaktadır (Günal,2006).

Fiyat endeksleri fiyatlar genel düzeyindeki değişiklikleri ölçmek amacıyla kullanılmaktadır. Tüketim malları temel alınmak üzere kullanılan endeks Tüketici Fiyatları Endeksi (TÜFE) olarak adlandırılırken üretilen mal ve hizmetlerin fiyatlarını temel alarak hesaplanan endeks ise Üretici Fiyatları Endeksi (ÜFE) olarak adlandırılmaktadır. TÜFE'nin talep yanlı fiyatlardaki artışı yani talep

enflasyonu kaynaklı yükseliş, ÜFE ise maliyet yanlı enflasyon yani mal ve hizmet fiyatlarının üretim maliyetindeki yükseliş olduğu kabul edilmektedir. Enflasyonun ölçümünde bir başka gösterge niteliğindeki ölçüt GSMH deflatörüdür. GSMH deflatörü bir ekonomideki üretilen mal ve hizmetlerin fiyatlarındaki değişimi ölçen bir endekstir. Ölçüm cari yıla ait mal ve hizmet fiyatlarının baz yılı mal ve hizmet fiyatlarına bölünmesi suretiyle gerçekleştirilmektedir.

2.2.2. Kur Değişimleri

Döviz piyasası bir ülkenin para birimi ile başka bir ülkenin para biriminin el değişmesi işlemleri gerçekleştirilir. Döviz piyasasında çok sayıda yerel para birimi karşılığında yabancı para birimine ihtiyacı olan: ithalatçılar ve ihracatçılar, bankalar, uluslararası yatırımcılar ve spekülatörler, döviz komisyoncuları gibi piyasa oyuncusu bulunmaktadır. Döviz kuru ise, yerel para biriminin yabancı para birimi ile takas edildiği fiyattır. Döviz kurları oyuncular tarafından verilen kotasyona göre dalgalanmaktadır. Döviz kurundaki artış yerel para biriminin değer kaybetmesi, buna karşılık yabancı para biriminin ise değer kazanması anlamına gelmektedir (Parkin, 2015).

Nominal döviz kuru, bir kişinin bir ülkenin para birimini diğerinin para birimi ile takas etme oranıdır. Örneğin, bir bankaya 1 USD verirseniz, karşılığında 80 Japon Yeni alırsınız; bankaya 80 Japon yen verirseniz 1 USD alırsınız. Bir USD'nin daha fazla döviz satın alması durumuna USD'nin değer kazanması denir. 1 USD'nin daha az yabancı para satın alması ise USD'nin değer kaybetmesi anlamına gelmektedir. Reel döviz kuru ise, bir ülkenin mal ve hizmetleri karşılığında diğer ülkenin mal ve hizmetlerinin alınıp satabileceği orandır. Örneğin, 1 EUR karşılığı İsviçre peynirinin Amerikan peynirinden iki kat daha pahalı olması durumunda, reel döviz kuru her Amerikan peyniri için ½ EUR İsviçre peyniri karşılığı olmaktadır (Mankiw, 2020).

Döviz kurları, yerli ve yabancı malların nispi fiyatlarını etkilediği için önemlidir. Yerel para birimi değer kaybettiğinde, ithal mallar o ülke vatandaşları için daha pahalı hale gelir, ülke malları ise yabancılar için daha ucuz hale gelir. Döviz kurundaki dalgalanmalar da hem enflasyonu hem de üretimi etkiler ve politika yapıcılar için önemli bir değişkendir. Döviz piyasasında yapılan işlemler, para birimlerinin diğerleriyle değiştirilmesine ilişkin kotasyonu belirler ve bu da yabancı mal ve finansal varlık satın alma maliyetini göstermektedir. İki tür döviz kuru işlemi vardır: Spot işlemler olarak adlandırılanlar, anında değişimleri gösterir; forward işlemler ise, gelecek bir tarihte para

birimlerinin değişimini gösterir. Spot döviz kuru, spot işlemler için; vadeli döviz kuru, forward işlem için döviz kurudur (Mishkin, 2013).

Döviz kurlarındaki değişim bir birim yabancı para birimi karşılığında kaç birim yerel para birimi takas etmek gerektiği gösterir. Döviz kurundaki artış bir birim yabancı para karşılığında daha fazla yerel para birimi takas edilmesi gerektiğini, azalış ise daha az yerel para ile 1 birim yabancı para elde edilebileceğini ifade etmektedir. Dünya üzerinde döviz kuru kotasyonlarının çoğunluğu rezerv para olarak kabul edilen USD'ye çevrilerek çapraz kur şeklinde hesaplanmaktadır.

Döviz piyasaları coğrafi olarak belirsizdir ve dünya üzerinde 24 saatlik zaman diliminde döviz piyasası hiçbir zaman kapanmaz. Ayrıca bu piyasalarda işlem yapanların önemli bir kısmını bankalar ve döviz dealerları oluşturmaktadır. Döviz piyasalarında başta USD, EUR, YUAN ve YEN olmak üzere konvertibiliteye sahip para birimleri işlem görmektedir. Bir para biriminin değeri ise arz ve talep koşullarına bağlıdır. Döviz piyasaları bir mal veya hizmeti yabancı para biriminden alma kolaylığı ve yabancı para birimi cinsinden yükümlülüklerin yerine getirilebilmesi için ihtiyaç olan yabancı paraya erişimi sağlar (Parasız ve Ekren,2013).

Döviz piyasalarında arz ve talep koşullarını etkileyerek döviz kurları üzerinde önemli etkiye sahip olan faktörler arasında; Devlet politikalarının yanı sıra, enflasyon oranı, faiz oranı ve genel gelir düzeyidir. Bahse konu faktörler uluslararası ticaret ve nakit akışlarında değişikliğe yol açmakta olup bu durum para birimlerine olan arz ve talebi etkilemektedir (Madura,2011).

2.2.3. Büyüme

Net ulusal hasılanın reel düzeyinde bir artış sağlanması ekonomik büyüme olarak adlandırılmaktadır (Parasız,1999). İktisadi büyüme bir ülkenin genellikle bir yıl içerisinde üretim kapasitesinde veya reel gayrisafi yurt içi hasılasında görülen ve nicel olarak ölçülebilen reel artışlar olarak kabul edilmektedir. Makroekonomik açıdan ekonomik büyüme üretim olanakları eğrisinde veya arz eğrisinde sağa kayma olarak ifade edilmektedir. Büyümenin temel kaynakları ise işgücü, fiziki sermaye, teknoloji ve doğal kaynaklar gibi faktörlerden oluşmaktadır. Büyüme iki farklı yolla sağlanmaktadır: Tam istihdamın altında kullanılan iktisadi kaynakların daha verimli bir şekilde kullanılmaya başlanmasıyla ve tam istihdamda kullanılan kaynaklara yenilerinin eklenmesiyle.

Bir ülkenin gayri safi yurtiçi hasılası (GSYİH), hem ülke vatandaşları hem de yabancılar tarafından ülke içinde kazanılan gelir olarak kabul edilmektedir. Bir ülkenin gayri safi milli hasılası (GSMH) ise hem ülke içinde hem de yurt dışında ikamet eden o ülke vatandaşlarının kazandığı gelirdir. Yurt dışından sağlanan yatırımlar, bir ülkenin büyümesinin bir yoludur. Bu yatırımın faydaları yabancı sahiplere geri dönse de, bu yatırım ekonominin sermaye stokunu artırarak daha yüksek üretkenlik ve daha fazla istihdam sağlamaktadır (Mankiw,2020).

GSYİH iki şekilde ölçülebilir: Mal ve hizmetlere yapılan toplam harcamayla veya mal ve hizmet üretiminde kazanılan toplam gelirle. Toplam harcama, tüketim harcamaları, yatırımlar, devlet harcamaları ve net ihracatın toplamına eşittir. Toplam gelir, nihai mal ve hizmet ücretleri, faizi, kira ve karı üretmek amacıyla kullanılan üretim faktörleri için ödenen toplam miktara eşittir. Firmalar, çıktıların satışından elde ettikleri her şeyi gelir olarak ödedikleri için toplam gelir, toplam harcamaya eşittir. Toplam harcama ise toplam gelire eşit olduğundan, GSYİH toplam harcamaya ve toplam gelire eşittir (Parkin,2015).

Reel GSYİH'nin genişleme hızındaki dalgalanmalara iş döngüsü olarak adlandırılmakta olup toplam üretimin ve diğer ekonomik faaliyetlerin aşağı-yukarı hareketidir. Her döngünün iki aşaması vardır ve iki dönüm noktası vardır: Genişleme ve Durgunluk ile Tepe ve Dip. Genişleme, reel GSYİH'nın arttığı bir dönemdir. Durgunluğun yaygın bir tanımı, reel GSYİH'nın art arda en az iki çeyrek boyunca azaldığı yani büyüme oranının negatif olduğu dönemdir. Yani bir genişleme sona erer ve ekonomik durgunluk, reel GSYİH'nın o zamana kadar ulaştığı en yüksek seviye olan iş döngüsü zirvesinde başlamaktadır. Reel GSYİH en düşük seviyeye ulaştığında yani durgunluk dip seviyesinde sona ermektedir (Parkin,2015).

2.2.4. Faiz Oranı

2.2.4.1. TCMB faizi

Faiz oranı, herhangi bir finansal işlemde fon transferinin kilit unsurudur. Faiz oranı, fonların sağlanması için borç verene geri dönüş ve fonların borçluya maliyetidir. Faiz oranları, bugünü gelecekle ilişkilendirir; yani faiz oranı bugünü gelecek ile bugün arasındaki paranın değerinin gelişimi hususunda fikir verir (Cargill,2017).

Faiz oranı, borçlanma maliyeti veya fonların kiralanması için ödenen fiyattır. Ekonomide kredi faiz oranı, mevduat faiz oranı, tahvil faiz oranları gibi birçok faiz oranı türü bulunur. Ancak faiz oranları birkaç düzeyde önemlidir. Kişisel düzeyde, yüksek faiz oranları sizi bir ev veya araba satın almaktan caydırabilir çünkü bunun finansman maliyeti yüksek olacaktır. Aksine, yüksek faiz oranları tasarruf etmeye teşvik edebilir; çünkü kazancınızın bir kısmını tasarruf olarak bir kenara ayırarak daha fazla faiz geliri elde edilebilir. Daha genel bir düzeyde, faiz oranlarının ekonominin gelişimi üzerinde etkisi vardır. Çünkü yalnızca tüketicilerin harcama veya tasarruf etme istekliliğini değil, aynı zamanda işletmelerin yatırım kararlarını da etkiler. Örneğin, yüksek faiz oranları, bir şirketin daha fazla iş hacmi oluşturacak yeni bir tesis inşa etmeyi ertelemesine neden olabilir (Mishkin,2013).

Ülkemizde, fiyat istikrarı ve finansal istikrarın sağlanmasından sorumlu olan TCMB'nin etkin olarak kullandığı para politikası araçları arasında zorunlu karşılıklar, reeskont oranları ve açık piyasa işlemleri yer almaktadır. TCMB tarafından yayımlanan Zorunlu Karşılık Hakkında Tebliğ kapsamında bankalar ve elektronik ödeme aracı kuruluşu çıkaranlar ve ayrıca uygun görülecek diğer finansal kuruluşlar dahil olmak üzere TCMB nezdinde açılacak hesaplarda yükümlülükler esas alınarak nakden zorunlu karşılık tesisi düzenlenmiştir. Buna göre zorunlu karşılık oranlarındaki artış bankalar tarafından TCMB nezdinde daha yüksek tutarda nakit tesis edilmesi yani dolaşımdaki para miktarında azalış gerçekleşmesi anlamına gelmektedir (Günal,2006).

Reeskont oranı, nihai borç verme mercii olarak TCMB'nin bankalara açtığı kredilere uyguladığı faiz oranıdır (Günal,2006). TCMB ödünç para veren son mercii veya "Bankaların Bankası" olarak adlandırılmaktadır. TCMB bankaların mevduatlarını kabul eder ve bankalara ödünç para verir. Bu işlem kapsamında uyguladığı faize ise reeskont faiz oranı adı verilmektedir. TCMB tarafından verilen bu borç bankalar tarafından sunulan devlet tahvil veya bonosu, borsaya kote kağıtlar ve ticari senet gibi kıymetli evraklar karşılığında olmaktadır. Bu işlemler ile bahse konu kağıtlar ikinci kez nakde çevrilmekte yani reeskonta tabi tutulmaktadır. Reeskont faiz oranındaki artış, bankaların daha az borçlanmasına ve para arzının azalmasına, azalış ise bankaların daha ucuz borçlanmasına ve parasal genişlemeye yol açacaktır (Keyder, 2008).

Açık piyasa işlemleri günümüzde merkez bankaları tarafından en çok kullanılan para politikası araçları kapsamındadır. Ülkemizde mevcut uygulamada TCMB bünyesinde yer alan Para Politikası Kurulu ülke çapında ve küresel ekonomik ve siyasi gelişmeler ile piyasalarda oluşan fiyatlamalar ve

bankalar arası piyasa ile borsa nezdindeki piyasalarda oluşan faiz oranlarını da dikkate alarak kısa vadeli faiz oranlarını belirlemektedir. Bu kapsamda Kurul tarafından gecelik faiz oranları, geç likidite penceresi faiz oranları ve gecelik ile bir haftalık vadede tanınan borçlanma imkanı faiz oranı belirlenmekte ve ilan edilmektedir. Buna göre temel para politikası aracı açık piyasa işlemleri çerçevesinde piyasa yapıcı bankalarla repo işlemleri yoluyla gecelik ve haftalık borçlanmalarda kullanılan kısa vadeli faiz oranlarıdır (Keyder, 2008).

2.2.4.2. Gösterge Faizi

Finansal kuruluşların portföylerine ekleyebilecekleri finansal araçların sayısı her geçen gün değişim göstermektedir. Her bir finansal araç beklenen getiri, risk, enflasyona ve değişen hükümet politikalarına ve ekonomik koşullara duyarlılık açısından farklı özelliklere sahiptir. Ancak temel olarak yapılan ayrımda vadesi bir yıla kadar olan ve düşük riskli, hızlı el değiştirme özellikleriyle dikkat çeken araçlar para piyasası araçları; bir yıldan uzun vadeleri olan ve genellikle daha yüksek beklenen getiri oranları ve sermaye kazancı potansiyeli olan araçlar ise sermaye piyasası araçları olarak adlandırılmaktadır (Rose ve Hudgins, 2010).

Menkul kıymet, ihraççının gelecekteki geliri veya varlıkları üzerindeki bir hak talebidir. Tahvil, belirli bir süre için periyodik olarak ödeme yapmayı vaat eden bir borçlanma aracıdır. Tahvil piyasası, şirketlerin ve hükümetlerin faaliyetlerini finanse etmek için borçlanmalarına olanak sağlaması ve faiz oranlarının belirlenmesi bakımından ekonomik faaliyet için özellikle önemlidir. Faiz oranı, borçlanma maliyeti veya fonların kiralanması için ödenen fiyattır (Mishkin,2013).

Para piyasası araçları arasında en yaygın talep edilen araçlar hazine bonoları ve devlet tahvilleridir. Devletler ihtiyacı olan kısa vadeli kaynaklar için ihale yoluyla birincil piyasada hazine bonosu ihraç ederler. Hazine bonolarının öne çıkan özellikleri hükümet garantisi olması, kısa vadeli ve likit olması ile ikincil piyasada işlem görebilmesidir. Öte yandan, borçlanma ihtiyacı daha uzun vadeli olduğu zaman hükümetler, devlet tahvili ihraç ederler. Devlet tahvilleri, hazine bonoları ile birlikte en yüksek hacme sahip devlet borçlanma aracı olarak kabul görmektedir. Alıcıları arasında ise bankalar, firmalar ve hane halkları yer almaktadır. Devlet tahvillerinin getirisi ise kupon faizi veya iskonto oranına bağlıdır.

Gösterge veya referans faiz ise T.C. Hazinesi tarafından ihraç edilen vadesine 2 yıl kalmış, 3 ya da 6 ayda bir kupon ödemesi yapılan devlet tahvilinin faizidir. Söz konusu tahvillerin faizi piyasada oluşan arz ve talebe göre belirlenirken, piyasalarda oluşan faiz oranları arasında faizlerinin yönünün yorumlanması ve borçlanma maliyetlerinin belirlenmesi bakımından öneme sahiptir. Gösterge faizin yönünü enflasyon ve büyüme gibi makroekonomik değişkenlerle birlikte, ülke içinde meydana gelen ekonomik ve siyasi gelişmelerle birlikte küresel gelişmelerde önemli ölçüde etkilemektedir.

2.3. Bankacılıkta Ürün Fiyatlama Karlılık

Olumlu bir ekonomik sonucun oluşması, bir firmanın hayatta kalmasının ön koşuludur; Kaynakların birikmesine ve şirketin paydaşlarının gelir elde etmesini sağlamaktadır. Karlılık, pozitif bir denge kaynağı olarak finansal ve finansal olmayan kaynakların kullanımı yoluyla bir ekonomik varlığın gelirleri ve maliyetleri arasındaki olumlu farktır. Banka karlılığının ölçülmesinde, tipik olarak bilançoda yer alan varlıklar ile borçlardan kaynaklı giderlerin pozitif farkı yine bilançodaki özsermaye ve gelir tablosundaki hasılat ile karşılaştırma yapılmaktadır (Borroni ve Rossi, 2019). Banka karının maksimizasyonu ile ilgili önemli olan husus, risk ve çeşitlendirme kavramlarıyla ilgilidir. Hissedarlar, almak istedikleri risk miktarına karşı beklenen karı maksimize etmek ve maliyetleri en aza indirmek için risk iştahlarını dengeler.

Karlılık, bir bankanın sermayesini artırma, büyümesini destekleme yoluyla yatırımcılara getiri sağlar. Bir banka için en büyük gelir kaynağı net faiz geliridir (borç verme faaliyetinden elde edilen faiz geliri, mevduatlar ve borçlar için ödenen faiz arasındaki fark). İkinci en önemli kaynak, yatırım faaliyetlerinden kaynaklanmaktadır. Önemli bir gelir kaynağı da döviz ve değerli kıymetli madenler ticaretinden, komisyon ve işlem ücretlerinden, aracılık ve danışmanlık işlemlerinden sağlanan gelirlerdir (Lessambo, 2020).

Bankalar müşterilerine finansal aracılık (mevduat, krediler), ödeme hizmetleri ve yatırım portföylerinin yönetimi ve saklama hizmetleri gibi ve ayrıca bankacılık dışı finansal hizmetler dâhil olmak üzere birçok hizmet sunmaktadır. Bankacılıkta ürün fiyatlandırma bankalar için oldukça önemlidir çünkü fiyatlar müşteri memnuniyeti ile karlılık arasındaki dengede rol oynamaktadır. Özellikle maliyet baskısı ve değişen müşteri beklentilerinin bulunduğu göz önüne alınırsa,

fiyatlandırma özel bir önem taşımaktadır. Bununla birlikte, verimsizlikleri önlemek ve geniş bir finansal ürün yelpazesi sağlamak için finansal ürünlerin özelliklerini ve müşteri tercihlerini yeterince dikkate alınması gerekir. Günümüzde teknoloji kullanımı karlılıkta kilit faktörlerdendir. Teknoloji, bilgi maliyetlerini düşürür ve müşterilerin karşılaştırma ve satın alma davranışını değiştirir.

Bankacılık ürünlerinin fiyatları ücret, faiz veya komisyon şeklinde belirlenir. Genel olarak, birim bazlı ve değere dayalı fiyatlar arasında bir ayrım yapılmaktadır. Bankacılık ürünlerinin belirlenmesinde portföy sayısı veya gerçekleştirilen portföy işlemlerinin değeri gibi değişkenler fiyatların belirlenmesi bakımından temel ölçütlerdir. Bu, hem krediler için değer bazlı faiz oranları ödeyen müşteri açısından hem de hesaplama için birim komisyon ödeyen müşteriler için geçerlidir. Ayrıca sabit bir miktarın ödenmesi veya kullanılan bireysel hizmetlere bağlı değişken bir ücretin ödenmesi gibi ürün ve müşteri bazlı fiyatlamalar oluşabilmektedir (Büschgen ve Börner 2003).

Kredi ürünlerinin fiyatları genellikle faizden ve komisyonlardan oluşur. Sermaye sağlayan tasarruf sahipleri, tüketimi erteledikleri için faiz alırlar. Borçlular ise karşılığında anlık tüketim isteklerini karşılama veya projelere yatırım yapma fırsatı elde ederler. Faiz oranlarındaki farklılıklar, kredinin temel koşullarını ve kredi risklerini yansıtır. Bankaların karlılığı bakımından faiz gelirleri, faiz maliyetlerini karşılamalıdır. Aynı zamanda, krediden beklenen getiri, en azından sermaye piyasasındaki alternatif bir yatırımın getirisiyle eşleşmelidir. Aksi takdirde fırsat maliyeti düşünüldüğünde kredi vermekten ziyade varlıkları sermaye yatırmayı daha çekici olacaktır. Hane halklarına verilen krediler genellikle tüketim veya varlığın finansmanı için kullanılır. Ticari krediler ise farklı sektörlerdeki ticari faaliyetlerin veya yatırımların finansmanın kullanılmaktadır. Temerrüt riski daha yüksek olan ve teminatsız krediler daha maliyetli olma eğilimindedir. Ayrıca, daha uzun vadeli kredilerde beklenen uzun vadeli yeniden finansman maliyetleri bu nedenle daha önemli bir faktördür.

Yatırım ürünlerinde, menkul kıymetler ile danışmanlık hizmeti arasında temel bir ayrım yapılabilir. Farklı yatırım ürünleri türleri farklı fiyat bileşenlerine sahiptir. Bunlar, hisse alım sayım komisyonları veya yatırım fonları için ihraç ücretleri gibi tek seferlik ücretlerin yanı sıra fonlar için yönetim ücretleri şeklindedir. Danışmanlık hizmetleri ise, kişisel yatırım stratejilerinin geliştirilmesinden portföy yönetimine kadar çeşitli alanlarda olabilmektedir. Bankalar açısından

danışmanlık hizmetleri için getiri, ücret veya komisyon şeklinde olabilir. Ayrıca, portföyde tutulan menkul kıymetler için saklama ücretleri vardır.

Ödeme hizmetlerine aracılık işlemlerinde tipik olarak bir paket için bir fiyat belirlenir; Yani bir hesabın ve ilgili ödeme olanaklarının ve hizmetlerinin kullanımı. Temel bir fiyatın pakette yer alan hizmetlerin genişliğine ve ödeme hizmetlerinin farklı biçimlerde kullanımı, kredili mevduat, banka ve kredi kartları vb.. Bu nedenle fiyat hesaplaması, tek tek bileşenlerin maliyetleri ve kullanımının yanı sıra belirli bir hizmet paketine yönelik talep hakkında bireysel fiyat bileşenleri örneğin, yıllık veya aylık ücretler şeklinde oluşmaktadır.

Bankaların faaliyetlerinden elde ettikleri gelirlerin piyasa değerine etkisi değerlendirildiğinde hisse senedinin fiyatı bir finansal kuruluşun performansının en iyi göstergesiyken, bu o kuruluşa ilişkin piyasanın değerlendirmesini yansıttığı için, genellikle küçük bankalar ve diğer nispeten küçük finansal hizmet şirketleri için mevcut değildir. Yani küçük genellikle uluslararası veya ulusal piyasalarda aktif olarak işlem görmemektedir. Bu sebeple, finansal bilgi kullanıcıları piyasa değeri göstergelerinin yerine çeşitli karlılık oranlarını takip etmeyi tercih ederler (Rose ve Hudgins, 2010).

Finansal performansı hesaplamak için kullanılabilecek araçlar, muhasebe sistemi tarafından üretilen periyodik finansal raporların (bilanço ve gelir tablosu) ortaya koyduğu bilgilerden türetilir. Bankacılıkta karlılığa ilişkin gösterge olarak üç ana değişken; ROA, ROE ve NIM dikkate alınmaktadır. Söz konusu göstergeleri öne çıkaran çeşitli faktörler bulunmaktadır. Bunlar, verilere erişim ve hesaplama kolaylıkları ile değerlerini yorumlamanın mümkün olması şeklindedir. Bu değerlendirmeler ışığında, banka karlılığı ile ilgili çok sayıda finansal gösterge bulunduğu ve bunların ele alınması gerektiği düşünülmektedir.

2.4. Bankacılıkta Karlılığa İlişkin Finansal Göstergeler

1980'lerin başlarında Türkiye ekonomisi için dışa açılma dönemi yaşanmıştır. Bu dönem Türkiye'nin uluslararası sermaye hareketlerine dayalı bir büyüme stratejisi başlattığı bir dönemdir. Finansal piyasalarda tam serbestleşme 1989 yılında yürürlüğe giren bir mevzuat paketiyle sağlanmıştır. Serbestleşme Türkiye'nin her sektörde dış rekabete maruz kalmasına neden olmuştur. Türkiye, biri 1994'te diğeri 2001'de olmak üzere iki büyük finansal kriz yaşamıştır. Bu iki dönem

boyunca Türkiye ortalama % 5 negatif büyüme ile karşı karşıya kalmıştır. Özellikle bankacılık sektörü 2001 krizinden ciddi şekilde etkilenmiş ve bankacılık sektörü toplam aktifleri o yıl % 35 değer kaybetmiştir. Kriz sırasında azalan ticari banka sayısı nedeniyle bankacılık sektörü rekabeti de zarar görmüştür. Ekonomi krizin ardından hızla toparlanmasına rağmen, 2008 küresel krizinin olumsuz etkileri 2009 yılında Türkiye ekonomisinin yeniden % 5'in üzerinde küçülmesine neden olmuştur (Çelik ve Çıtak, 2016).

Banka kârlılığının belirleyicileri konusunda alt başlıklara geçmeden önce, son otuz yılda Türk bankacılık sektöründeki gelişmeler hakkında bilgi vermek faydalı olacaktır. 1990-2003 döneminde, Türkiye ekonomisinin yapısal sorunları ve Türk bankacılık sektörünün kırılganlıkları nedeniyle birçok banka finansal başarısızlık yaşamıştır. 1990-2000 döneminin özellikleri yüksek enflasyon, yüksek iç borçlanma, yüksek bütçe açığı, cari açık ve sonuç olarak makroekonomik istikrarsızlık olarak sıralanabilir. Dönem içinde ortalama GSYH büyümesi % 4,7 ve aralık olarak % 9,3'ten −% 5,5'e değişmiştir. Düşük yurtiçi tasarruflar para ve sermaye piyasalarının gelişimini olumsuz etkilemiş ve finansal piyasalar 1990-2000 döneminde serbestleşme çabalarına rağmen sığ kalmıştır. Yüksek enflasyon ve bütçe açığı, hükümetin borçlanma gereksinimlerini artırmış ve bu da yüksek getirili devlet borçlanma senetlerinin ihraç edilmesine neden olmuştur. Hazinenin borçlanma gereklilikleri nedeniyle, bankalara devlet borçlanma senetlerine kapsamlı yatırım yapma baskısı yapılmış ve bunun sonucunda reel ekonomiyi fonlama işlevini yerine getirememişlerdir. Hazine finansmanının payı reel sektöre kullandırılan kredilerin payını aşmıştır. Bu, bankaların maruz kaldığı piyasa riskini artırmış ve devlet iç borçlanma senetleri için piyasa yapma görevi verilen bazı bankaların başarısızlığına yol açmıştır (Topak ve Talu, 2017). Ancak kamu kesiminin, borç verilebilir fonlar piyasasına yüksek düzeyde talepte bulunarak faizlerin artışına sebep olması ve bu durumda özel kesimin bu imkânlardan yararlanmasının kısıtlanması yani “dışlama etkisi” (crowding out) ortaya çıkabilir.

Karlılık, bir bankanın sermayesini artırma (birikmiş kazançlar yoluyla), kredi zararlarını karşılama, varlıkların gelecekteki büyümesini destekleme ve yatırımcılara geri dönüş sağlama yeteneğini gösterir. Bir banka için en büyük gelir kaynağı net faiz geliridir. Ayrıca bir diğer önemli bir gelir kaynağı da döviz ve kıymetli maden ticareti ile sağlanan komisyonlar veya işlem ücretlerinden sağlanmaktadır. Bankacılık sisteminin karlılığı, banka performanslarının daha iyi

ölçülebilmesi için aktiflerin getiri oranı (ROA), özkaynak getiri oranı (ROE) ve Net faiz marjı ile ölçülür.

Kârlılık, bir ekonomik kuruluşun gelirleri ve maliyetleri arasında olumlu bir denge üretme yeteneği olarak tanımlanabilir. Bu finansal ve finansal olmayan kaynakların kullanımı yoluyla gerçekleşir. Banka kârlılığının ölçülmesinin normal olarak pay tarafında gelir tablosundan çıkarılan kalemleri içerdiği bir hesaplama sağladığı, payda da ise genellikle bilançoda yer alan varlık veya yükümlülüklere bağlı kalemleri içerdiği anlamına gelmektedir. Sayısız çalışma, banka karlılığı temasını araştırmış olup bu araştırma çalışmalarında kullanılan banka kârlılığı, genellikle üç ana endekse göre izlenebilirdir. Çoğu durumda anahtar değişken, aktif karlılığı (ROA) ve net faiz marjı (NIM) ve özkaynak kârlılığıdır (ROE). Bu önlemler popülerliklerini çeşitli faktörlere borçludur: bunlardan erişim ve hesaplama kolaylığı ve değerlerini yorumlamanın mümkün olduğu kolaylık öne çıkmaktadır (Borroni ve Rossi, 2019).

2.4.1. Özkaynak Karlılığı (ROE)

Bir bankanın hissedarlarının getirdiği sermayeye karşılık ne kadar kazanç elde ettiğini gösterir (Petkovski, 2009). Yatırımcılar, diğer bankalara göre nasıl bir performans gösterdiğini görmek için bir bankanın yatırım getirisini ve yatırım getirisini diğer bankaların yatırımlarıyla karşılaştırabilir. Bir bankanın yıllardır aynı kalması, artması veya azalması için oranları gözden geçirilebilir. Bir bankanın azalan veya aynı kalan oranları endişe konusudur (Center for Financial Training, 2010).

Özkaynak karlılığı, net karın toplam özkaynağa bölünmesiyle elde edilir ve hissedarların yatırım getirilerinin yüzdesini ölçer. Oran ne kadar yüksek olursa, yönetim o kadar yüksek temettü ödeyebilir ve ayrıca gelecekteki büyümeyi destekleyebilir (Lessambo, 2020).

$$\text{ROE} = \frac{\text{Net Kar}}{\text{Öz kaynaklar Toplamı}}$$

Banka karlılık ölçümlerinde ROE (özkaynak karlılığı) şüphesiz bilimsel ve profesyonel dünyada kullanılan en tanınmış orandır. Bu nedenle, banka karlılık literatüründe ROE'nin çoğu nicel çalışmada bağımlı bir değişken olarak kullanılması şaşırtıcı değildir. Aynı zamanda, bu oran analistler tarafından bir bankanın zaman içinde kendini kârlı hale getirme yeteneğini izlemek için kullanılan

klasik ölçü birimidir. Yöneticiler, piyasanın bu finansal metriğin anlamını kolayca anladığını bilerek, ROE'yi gerçekleşen veya potansiyel performansın bir ölçüsü olarak genellikle yakinen takip eder (Borroni ve Rossi, 2019).

2.4.2. Aktif Karlılığı (ROA)

Banka yönetiminin toplam varlıklarını (krediler ve yatırımlar) gelir elde etmek için ne kadar iyi kullandığını veya varlıklarda her bir dolardan ne kadar kâr elde edildiğini gösterir (Center for Financial Training, 2010). ROA, banka kârlılığı hakkında önemli bilgiler sağlamasına rağmen, banka pay sahiplerinin en çok önem verdiği şey değildir. Pay sahipleri ROA'dan öte fazlaca bankanın özkaynak yatırımlarından ne kadar kazanç elde ettiği konusunda endişe duymaktadır (Mishkin, 2013).

ROA, bankaların varlıklarından kazandığı birim başına karı gösteren önemli bir karlılık oranı olarak kabul edilir. Banka varlıkları büyük ölçüde banka kredilerinden oluştuğundan, birim başına getiri banka yönetiminin önemli bir ölçüsüdür. ROA oranı, bir bankanın net vergi sonrası gelirinin toplam varlıklarına bölümüdür. Dikkat edilmesi gereken önemli bir nokta, bankaların yüksek oranda kaldıraca sahip olması nedeniyle, % 1 ila %2'lik nispeten düşük bir ROA bile, bir banka için önemli getiriyi ve kârı temsil edebilir. Banka yöneticileri genel olarak banka kârlılığını özkaynak kârlılığı (ROE) ve aktif kârlılığı (ROA) açısından değerlendirir. Bir banka sürekli olarak ortalama bir ROE ve ROA'dan daha yüksek bir çıktı verdiğinde, yüksek performanslı bir banka olarak adlandırılır. Daha yüksek getiri elde etmek için, bir bankanın ya ortalamanın üzerinde risk alması ya da belirli ürün ya da hizmetleri sunmada rekabet avantajına sahip olması gerekir (Lessambo, 2020).

$$\text{ROA} = \frac{\text{Net Kar}}{\text{Toplam Aktifler}}$$

Aktif getirisi, net gelirin toplam aktiflere bölünmesi ile elde edilir. Bu nedenle dönem içinde elde tutulan ortalama varlıkların birim başına yüzde getirisini ölçer. Yatırım getirisi ne kadar yüksek olursa bankanın kârlılığı o kadar iyidir. ROA büyük ölçüde net faiz gelirindeki farklılıklar, kredi zararları karşılığı nedeniyle bankalar arasında farklılık göstermektedir. ROE, bir bankanın toplam varlıklara eşit olan özkaynak çarpanı aracılığıyla ROA'ya bağlıdır (Lessambo, 2020).

ROA, bankacılık sektöründe en çok kullanılan ikinci performans ölçümüdür (ROE'den sonra); Literatürde, ekonometrik tahminlerde veya finansal analistlerin raporlarında her iki faktörün bağımlı değişken olarak bulunması oldukça yaygındır. Özellikle, ROA, bağımlı değişken olarak ortak değişkenlerin davranışındaki farklılıkları doğrulamak için ROE ile birlikte veya ampirik model sağlamlık kontrollerinde ROE'ye bir alternatif olarak kullanılır. Finansal dünyada, ROA, sonuçlarını yorumlama kolaylığı sayesinde yaygın olarak kullanılmaktadır: bir bankanın varlıkları ile üretilen getirinin ölçülmesine imkân sağlar. Bunun nedeni, göstergenin bankanın net gelirinin toplam aktifleriyle ilişkilendirilmesiyle oluşmasıdır. Bankacılık hesapları ve alım satım hesaplarının yarattığı karlılık, ROA'daki (ve aynı zamanda ROE'deki) bir artış için, ancak açık bir şekilde dayanak varlıkların riski ile bağlantılıdır. Bu husus dikkatle incelenmelidir; riskte artış olmadan daha yüksek geri dönüşlerin varlığı (ceteris paribus), bir anomali olarak görülmelidir. Bu nedenle, ROA yalnızca kârlılığı değil, bankanın faaliyetinin risk-dönüş profilini doğrulamak için ön analizler olarak incelenmelidir (Borroni ve Rossi, 2019).

2.4.3. Net Faiz Marjı (NIM)

Alınan faiz ile ödenen faiz arasındaki fark ile veya faiz getiren ortalama varlıklara bölünmesiyle bulunur. Bir bankanın gelir tablosu incelendiğinde, net faiz gelirlerinin toplam faaliyet gelirlerinin büyük bir kısmını oluşturduğu açıktır. Bir ekonomide faiz oranları; fon arz ve talebi, ülke riski ve merkez bankalarının politikalarına göre belirlenir. Genel faiz oranlarının yanı sıra, bankacılık sektörünün rekabetçi yapısı, kredilerden tahsil edilen faizi ve mevduatlara verilen faizi belirlemede de önemlidir (Topak ve Talu, 2017).

NIM= Net Faiz Geliri (Faiz Gelirleri-Faiz Giderleri)/Faiz Getirili Aktifler Ortalaması

Bir bankanın net faiz marjı, menkul kıymetleri ve kredileri üzerinden aldığı faiz ile mevduat ve borçlara ödediği faiz arasındaki farkın, varlıklarının toplam değerine bölünmesiyle elde edilir (Hubbard ve O'Brien, 2012). NIM, net faiz gelirinin ortalama getirili varlıklarının yüzdesi olarak ifade edilmektedir. Net faiz geliri, faiz giderinin faiz gelirinden çıkarılmasıyla elde edilir. Banka yönetimin aktiflerini ne kadar iyi kullandığını gösterir. Müşterilere tercihli fiyatlar sunması, tasarruflarda düşük bir büyüme düzeyi ve daha pahalı fonlama maliyeti net faiz marjında baskı yaratabilir. Net faiz marjı düşükse, yani yaklaşık % 3 veya daha düşük seviyede ise genellikle büyük

miktarda kazanç getirmeyen veya düşük getirili varlıklara sahip bir bankayı yansıtır. Buna karşılık, yüksek veya artan marjlar, uygun bir faiz oranı ortamının sonucu mu yoksa bankanın güvenli ancak düşük getirili menkul kıymetlerden daha yüksek riskli ancak yüksek getirili ve daha az likit kredilerden sağlanması tercihi bankalara aittir (Lessambo, 2020).

NIM, banka kârlılığının değerlendirildiği üçüncü ve son ölçütü temsil etmektedir. Geleneksel aracılık faaliyeti, yani borçlanma ve borç verme yoluyla elde edilen getiriyi temsil eder. Spesifik olarak, gösterge genellikle net faiz gelirini faiz getiren varlıklara bölerek oluşturulur; net faiz geliri, faiz geliri ve faiz giderleri arasındaki fark olarak hesaplanır. Yukarıda belirtilen performans göstergeleri ile karşılaştırıldığında, NIM temel bir nedenden dolayı göze çarpmaktadır. Sadece ticari bankaların geleneksel faaliyeti için gelirleri ve maliyetleri dikkate alır; diğer maliyet ve gelirleri göz ardı eder (Faiz dışı gelir ve giderler gibi). Bu, bankanın gelir tablosundan kaynaklanan birçok gelirin ihmal edilmesinden dolayı bir zayıflık unsuru gibi görünebilir; ama çok önemli bütçe kalemlerine odaklanmak, bankanın ana gelirinin (en azından ticari bankalar için) daha derinlemesine incelemesini sağlar. NIM, bir bankanın net gelirine katkıda bulunan ana kalemlerden biridir (dolayısıyla ROE ve ROA gibi diğer göstergelerin performansını da etkiler) (Borroni ve Rossi, 2019).

2.4.4. Net Dönem Karı (Zararı) / Ödenmiş Sermaye

Bankaların faaliyetleri sonucu elde ettiği faiz ve faiz dışı gelirler ile faaliyetleri sonucu katlandığı faiz ve faiz dışı giderlerin netleştirilmesi sonucu vergi karşılıklarının da düşülmesiyle elde edilen net dönem karı ya da zararı söz konusu rasyonun pay kısmını oluşturmaktadır. Öte yandan, bankanın sermaye sahipleri tarafından ilgili mevzuat kapsamında taahhüt edilen sermayenin ödenmiş kısmına aynı zamanda rasyonun paydasını oluşturan ödenmiş sermaye olarak anılmaktadır.

$$= \frac{\text{Net Dönem Karı (Zararı)}}{\text{Ödenmiş Sermaye}}$$

Bahse konu oran ödenmiş sermayenin getirisini yani bankada kullanılan sermayeye karşılık elde edilen getiriyi göstermektedir. Bankalarda net dönem karı artış gösterdiği sürece ödenmiş sermayenin getirisi yani oranın değeri artış gösterecektir.

2.4.5. Kredi Karşılıkları / Toplam Varlıklar

Bankalar, tüzel ve gerçek kişilere açtıkları kredilerin geri ödenmeme yani temerrüt etme ihtimallerinden kaynaklı olarak kredi riskine maruz kalmaktadır. Dolayısıyla ileride ortaya çıkabilecek zararların riskin doğduğu günden itibaren etkin bir biçimde yönetimi amacıyla ihtiyaten kredi karşılıkları ayrılır. Krediler için ayrılan karşılıklar kredinin ve müşterinin temerrüt ihtimali ve çeşitli şartlardan, yasal düzenlemelerden kaynaklı olarak farklı karşılık oranlarına tabi tutulmaktadır. Ancak yüksek ya da düşük tutarda da olsa kredi karşılıkları, bankalar için ilave maliyet doğurmaktadır. Krediler için ayrılan karşılıklar temelde canlı ve takipteki krediler için oransal olarak farklılık göstermektedir. Bahse konu oranda kredi karşılıkları oranın payını oluşturmakta ve toplam varlıklara nazaran krediler için ayrılan karşılıkların oransal büyüklüğünü göstermektedir.

= Kredi Karşılıkları / Toplam Varlıklar

Anılan oranın paydasını bankanın varlık toplamı oluşturmakta olup kredi karşılıkları artış gösterip aktif toplamı sabit kaldığında oran artış gösterecektir. Oranın artış göstermesi ise kredilerin riskliliğinde ve riskin maliyetinde artışa işaret etmektedir.

2.4.6. Faiz Gelirleri / Faiz Giderleri

Bankaların genellikle temel gelir kaynaklarını oluşturan ve ağırlıklı olarak krediler ve menkul kıymetlerden elde edilen faiz gelirlerinin, yine bankaların temel gider kalemlerini oluşturan ve ağırlıklı olarak mevduat ve para ile sermaye piyasası araçlarının maliyetlerinden oluşan faiz giderlerini karşılama düzeyini göstermektedir. Faiz gelirleri, faiz getirisi elde edilen araçların faiz oranının artış göstermesiyle birlikte yükselirken, buna karşılık faiz giderleri mevduat ve diğer borçlanma araçlarının maliyetlerinin artış göstermesi durumunda yükselmektedir.

=Faiz Gelirleri / Faiz Giderleri

Söz konusu oranın faiz gelirlerinin yani bankaların temel gelirlerinin artış göstermesiyle buna karşılık faiz giderlerinin sabit kalmasıyla yükselmesi beklenmektedir. Ancak bilanço yapısı gereği

pasif kalemler, aktif kalemlere göre daha kısa vadede yeniden fiyatlandığı için faizlerin artış gösterdiği dönemde faiz giderlerinin, faiz gelirlerinden daha kısa vadede yükselmesi beklenmektedir.

2.4.7. Toplam Gelirler / Toplam Giderler

Bankaların faaliyetlerinden sağladıkları gelirleri başta faiz olmak üzere ücret ve komisyonlar oluşturmaktadır. Bununla birlikte bankaların diğer faaliyetlerinden elde ettiği gelirlerde bulunmaktadır. Sağlıklı işleyen bir bankacılık sektöründe temel gelir kalemlerinin faiz gelirlerinden oluşması beklenirken, faiz dışı gelirleri oluşturan ücret ve komisyonların, faiz gelirine göre daha düşük tutarda olması beklenir. Neticede bankaların çeşitli gelir kalemleri bulunurken buna karşılık temel giderler faiz giderlerinden oluşmaktadır. Bununla birlikte faiz dışı giderler arasında personel giderleri ile birlikte şube ve genel müdürlük giderleri, kıdem tazminatı ve vergi giderleri ile karşılıklarda toplam gider kalemleri arasında yer almaktadır.

= Toplam Gelirler / Toplam Giderler

Bahse konu oranın bankaların elde ettikleri gelirlerin, toplam giderlerin sabit kalması halinde artış göstermesi beklenmektedir. Bankaların elde ettikleri gelirlerin ise temel olarak faaliyetlerinden sağladığı faiz, komisyon ve ücret gibi gelirlerde artış gerçekleşmesi ile sağlanabilecektir. Buna karşılık faiz ve faiz dışı giderlerde sağlanabilecek azalış oranın artışına yol açacaktır.

2.4.8. Faiz Gelirleri / Toplam Varlıklar

Faiz gelirleri, bankaların faiz getirili aktif kalemlerden elde ettiği gelirlerden oluşmaktadır. Bankaların faiz geliri elde ettiği temel kalemler arasında krediler ve menkul kıymetler yer almaktadır. Kredilerden elde edilen faizlerin yükselmesi ya da menkul kıymet faiz getirindeki yükseliş faiz gelirlerinin artış göstermesine yol açmaktadır. Dolayısıyla faiz oranlarında yaşanacak artış yeni açılan krediler ya da değişken faizli varlıklarda daha yüksek getiri elde edilmesini sağlayacaktır.

= Faiz Gelirleri / Toplam Varlıklar

Söz konusu oranın faiz gelirlerinin artış gösterirken, aktif toplamının sabit kalması halinde artış göstermesi beklenirken, bankaların aktifleriyle ne ölçüde gelir elde ettiğinin anlaşılması noktasında bu oranın değerlendirilmesi gerekmektedir. Oranın dönemler arasında artış göstermesi bankaların karlılık performansının artış göstermesi ile sonuçlanabilir.

2.4.9. Faiz Giderleri / Toplam Varlıklar

Faiz giderleri bankaların faaliyetleri kapsamında sağladıkları kaynaklara karşılık bu kaynakların maliyetlerinin bir çıktısıdır. Yani bankalar sağladıkları mevduat, alınan kredi, para piyasası fonları ve sermaye benzeri borçlanmalar gibi kaynak kalemlerin faiz maliyetine katlanmaktadır. Dolayısıyla bankalar faaliyetlerini sürdürdüğü müddetçe söz konusu kalemlerden kaynaklı giderler doğacaktır. Önemli olan faiz gelirleri ile faiz giderleri arasındaki pozitif farkı koruyarak faaliyetlerden net gelir elde etmektir.

= Faiz Giderleri / Toplam Varlıklar

Öte yandan, toplam varlıklar ile faiz giderlerinin ilişkilendirilmesi bankaların toplam varlıkları finanse ederken katlandığı maliyeti görmek bakımından önemli bir orandır. Bu oranın azalış göstermesi bankaların faaliyetlerini daha karlı bir şekilde sürdürmesini sağlayabilir. Ancak pasif kalemler yapısı gereği daha kısa vadeli olmalarından kaynaklı piyasa faizlerindeki yükselişe daha hızlı adapte olmakta yani daha hızlı fiyatlanmakta ve oranın payı olan faiz giderlerinde artışa yol açabilmektedir.

2.4.10. Faiz Gelirleri / Toplam Gelirler

Faiz gelirleri, önceki bölümlerde de belirtildiği gibi bankaların faiz getirili aktif kalemlerden elde ettiği gelirlerden oluşmaktadır. Söz konusu gelirin oluşmasındaki temel faktör aktif kalemlerin karlılığı ve ne kadar yüksek oranda faiz gelirine sahip olmasıdır. Bu sebeple, faiz getirili aktif kalemlerdeki veya faiz oranlarındaki oransal artış bu kalemin artış göstermesini sağlayacaktır.

= Faiz Gelirleri / Toplam Gelirler

Faiz gelirleri kalemlerinin toplam gelir içerisindeki payı bankaların elde ettiği gelirlerin ne kadarlık kısmının faiz gelirleri ve ne kadarlık kısmının faiz dışı gelirden elde edildiğinin karşılaştırılması bakımından önem arz etmektedir. Faiz gelirlerinin toplam gelir içerisinde artış göstermesi bankaların faaliyetlerini daha karlı sürdürdüğü ve oranın artış gösterebileceğini ifade eder.

2.4.11. Faiz Giderleri / Toplam Giderler

Faiz giderleri kalemi de önceki bölümlerde ifade edildiği şekilde bankaların yükümlülükleri kapsamında katlandığı faiz maliyetlerinin toplamıdır. Yani bankalar sağladıkları kaynaklara çeşitli faiz giderleri ödemekte ve bu giderler faiz giderleri kaleminde toplanmaktadır. Faiz giderleri, faiz gelirleri tutarından daha düşük seviyede olduğu ve diğer gelirlerinde nette pozitif olduğu sürece bankaların karlılığını sağlaması beklenir. Dolayısıyla faiz giderlerinin düşük tutulması banka karlılığı açısından önemlidir.

= Faiz Giderleri / Toplam Giderler

Faiz giderleri, toplam giderler arasında önem arz eden ve bankaların toplam giderleri arasında genellikle büyük pay alan giderlerdir. Bununla birlikte faiz dışı giderlerde bankalar açısından azaltılabilmesi noktasında yakinen takip edilen ve süreç iyileştirmesi yapılan giderlerdir. Faiz giderlerinin toplam içerisindeki payı azaldıkça faiz giderlerinin azaldığı ancak faiz dışı giderlerin artış gösterebileceği tahmin edilmektedir.

2.4.12. Şube Başına Net Kar

Şubeler, bankaların faaliyetlerini müşterilerine sundukları ve müşteri ihtiyaçlarının temel olarak karşılandığı banka hizmet kanallarıdır. Şube sayısının çokluğu bankaların hizmet verdiği alan sayısı ve ulaşabileceği müşteri bakımından önemlidir. Ancak şube sayısının çokluğu ve aşırı şube, verimsizliği de beraberinde getirebilmektedir.

= Net Kar / Şube Sayısı

Bahse konu oranın gelişimi şube başına net karın takip edilmesi, şubelerin verim düzeyi ve net kara göre şube sayısının karşılaştırılabilmesi bakımdan önemlidir. Şube başına kar her bir şube başına sağlanan karı göstermekte ve bankaların karını şube sayıları üzerinden değerlendirmesini sağlamaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BANKACILIKTA KARLILIĞIN BELİRLEYİCİLERİNİN ANALİZİ

3.1. Bankacılıkta Karlılığa İlişkin Literatür Araştırması

Bankacılık sektörünün ekonomik büyüme ve kalkınma, yönetimlerin başarısı ve sermayenin karşılamadığı riskleri finanse etme konularında stratejik bir rolü vardır. Bankacılığın performansının göstergesi karlılıktır ve karlılık seviyesi ne kadar yüksekse bankacılığın o kadar iyi performans gösterdiği ifade edilebilir. Bankacılığın performansı sürdürülebilirliği belirleyecek, yatırımcılara ve hissedarlara getiri sağlayacaktır. Kârlılık hem yatırımcılar hem de yöneticiler için önemli bir değişken olup istikrarı ve bankaların performansını tanımlar. Bankanın kârlılığı yönetimin başarısını gösterir ve yatırımcılar için en belirgin göstergelerden biridir. Kârlılıktaki değişiklikler bankaların büyümesine katkıda bulunur, çünkü kardaki artış bankaların nakit akışı pozisyonunu iyileştirir ve bankalara daha fazla esneklik sağlar.

2008 finansal krizi bankacılık sektöründe sermaye yapısının önemine dikkat çekmiştir. Birçok düzenleyici kuruluş ve uzman, bankaların sermaye yapısının kriz döneminde finansal sıkıntıya yol açabilecek önemli bir faktör olduğunu ortaya koymuştur. Basel Komitesi, bankaların mevduat sahiplerini korumak ve kriz dönemlerinde ortaya çıkan riskleri bankaların zarara uğramadan bankaları korumak için ek sermaye tamponları yoluyla asgari sermaye ihtiyacını artırmasını tavsiye etmiştir. Basel Komitesi aynı zamanda hem bilanço içi hem de bilanço dışı kalemleri dikkate alan minimum kaldıraç oranını getirmektedir. Bankalar arası borç seviyesinin yükselmesi, borçluların kontrolünü artırabilir ve bankaların finansman maliyetini düşürebilir. Diğer taraftan, yüksek sermaye seviyesi ve düşük borç seviyesi özellikle kriz dönemlerinde bankaların finansal sıkıntı ve iflaslarını önleyebilir.

McKinnon (1973) ve Shaw (1973) finansal gelişimin, ürün yelpazesi, hizmet kalitesi ve teknolojik gelişmeler açısından rekabet düzeyini artırarak finansal serbestleşmeden olumlu etkilendiğini ileri sürmektedir. Araştırmacılar, hem gelişmiş hem de az gelişmiş ülkelerden oluşan 59 ülkenin yer aldığı bir örneklem kullanarak bir çalışma yapmıştır.

Jung (1986) finansal kalkınma ve ekonomik kalkınma arasındaki nedensellik ilişkisini araştırmıştır. Bulgular, az gelişmiş ülkelerde finansal kalkınma ile ekonomik kalkınma arasında nedensel bir ilişki, gelişmiş ülkelerde ise ekonomik kalkınma ile finansal kalkınma arasında nedensel bir ilişki olduğunu göstermektedir.

Berger (1995), sermaye yeterlilik oranının ABD bankalarının yatırım getirisini 1983-1989'da ve 1989-1992'de olumsuz etkilediğini ortaya koymuştur. Bu sonuçlara dayanarak Berger, sermaye yeterlilik oranı ile kârlılık arasındaki ilişkinin, gözlemlenen sürelerin belirli koşullara bağlı olduğunu ileri sürmüştür.

Kunt ve Huizinga (1998), çalışmalarını 1988-1995 döneminde 80 ülkeden elde edilen veriler ile gerçekleştirmişlerdir. Kişi başına düşen milli gelirin, enflasyon oranının, reel faiz oranının, sermaye yeterliliğinin ve yabancı mülkiyetin ROA'yı olumlu etkilediğini; faizsiz kazanç varlıklarının toplam varlıklara oranının ve mevduatın toplam yükümlülüklere oranının ROA'yı olumsuz etkilediği belirlenmiştir.

Levine (2001), yabancı bankanın bankacılık sektöründeki rekabete etkisine odaklanmakta ve ekonomik büyümeyle ilişkilendirmektedir. Yurtdışı giriş kısıtlamalarının serbestleştirilmesi nedeniyle yurtiçi bankacılık sektörünün verimliliğinin artması, ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkilemektedir.

Kaya (2002), çalışmasında özkaynakların aktiflere oranının ROE'yi olumsuz yönde etkilerken ROA'yı olumlu etkilediğini, reel faiz oranının, menkul kıymetlerin toplam aktiflere oranının, bankanın sektörün toplam aktiflerindeki payının ve açık döviz pozisyonunun ROE'yi olumlu etkilediğini belirtmektedir. Kamu kesiminin bütçe açığı ile kredilerin ve likit varlıkların toplam aktiflere oranı hem ROA hem de ROE'yi olumlu etkilemiştir. Diğer yandan, net takipteki krediler yatırım getirisini olumsuz etkilemiş, personel harcamaları ve mevduatın toplam aktiflere oranı ise yatırım getirisini ve olumsuz etkilemiştir.

Abreu ve Mendes (2002) yaptıkları çalışmada Avrupa'daki bankaların karlılık değişkenleri ile faiz marjlarını 10 yıllık dönemde analiz etmektedir. Oluşturulan modellerde işsizlik oranının banka karlılığını açıklayan bir makroekonomik değişken olduğunu ifade edilmiş. Dahası, banka karlılığı ile

enflasyon oranı arasında pozitif ilişki bulunduğunu da belirlemişlerdir. Net faiz marjını istatistiksel olarak açıklayan değişkenler ise, kredilerin toplam aktiflere oranı, özkaynaklar ve personel giderleri ile makro değişken olarak enflasyon oranı olduğu ortaya koyulmuştur. Net faiz marjı ile mikro değişkenler arasında pozitif ilişki, diğer makroekonomik değişkenler ile pozitif enflasyon oranı ile negatif ilişki bulunmuştur.

Jiang vd. (2003), yaptıkları çalışmada 1999-2002 yılında Hong Kong bankacılık sektöründe reel GSYİH büyüme oranı, enflasyon oranı, reel faiz oranı, faiz dışı gelirin toplam varlıklara oranının ve vergi öncesi kâr oranının vergiden önceki ROA'yı olumlu etkilediğini; faiz dışı giderlerin toplam aktiflere oranının ise olumsuz etkilediği ortaya koymuşlardır.

Tektaş ve Günay (2005), çalışmalarında finansal krizde varlık ve borç yönetimini tartışmıştır. Etkin bir varlık-yükümlülük yönetiminin bankanın kârını en üst düzeye çıkarmanın yanı sıra çeşitli riskleri kontrol etmeyi ve azaltmayı gerektirdiğini ifade etmiştir. Yaptıkları çalışmalar, piyasa algılarındaki değişimlerin kriz sırasında nasıl sorun yaratabileceğini göstermiştir.

Tunay ve Silpar (2006), 1988-2004 döneminde bankacılık sektöründe ROE'nin; özkaynakların ve faiz dışı harcamaların toplam aktiflere oranlarından, milli gelir ve konsantrasyon oranından olumlu etkilendiğini ve mevduat oranının ROA ve ROE üzerinde olumsuz etkisi olduğunu tespit etmiştir.

Husni ve Al-Abadi (2008), tarafından yapılan bir araştırma, Ürdün'de faaliyet gösteren bankalarda (1992-2005) faiz marjını etkileyen faktörleri analiz etmiştir. Çalışma, daha yüksek faiz marjı elde etmenin bankanın düşük kaldıraç ve düşük getirili kredileri ile kısıtlandığı sonucuna varmıştır. Çalışmada aynı zamanda banka büyüklüğü ile faiz marjı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Ayrıca, makroekonomik değişkenlerin faiz marjı üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi olmadığı bulgusuna ulaşıldığı belirtilmiştir.

Fungacova ve Poghosyan (2008), Rusya'da faaliyet gösteren bankalarda NIM'in belirleyicilerini, dönemi (1999-2007) kapsayan verileri kullanarak ve bankaların sahiplik yapısına odaklanarak analiz etmeyi amaçlamıştır. Çalışmada banka mülkiyet yapısının NIM'in önemli bir belirleyicisi olduğunu gösteren sonuçlar bulmuşlardır. Örneğin, riskten kaçınma, kredi riski ve operasyonların büyüklüğü, banka sahiplerinin türüne (kamu sektörü, yerli özel sektör veya yabancı

özel sektör) göre değişmektedir. Çalışma ile aynı zamanda üç banka mülkiyet kategorisi için operasyonel giderlerin NIM üzerindeki etkisinin pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı, likiditenin negatif ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur. Ancak pazar payının NIM üzerinde bir etkisi bulunamamıştır.

Popovska (2008), bankacılık sektörünün performansının geniş bir analizini sunmaktadır. Bulguları, Makedon bankacılık sektöründeki temel sorunların şunlar olduğunu göstermiştir: yetersiz rekabet, az sayıda büyük bankada yüksek banka sermayesi yoğunlaşması ve müşteriler için gelişmemiş hizmet yapısı.

Ho ve Mallick (2010), ABD'nin banka büyüklük seviyesini kullanarak, bilgi teknolojisi (BT) yatırımının benimsenmesi ve yayılması nedeniyle bankaların kârlarının azalarak sektördeki olumsuz rekabet etkilerini yansıtabileceğini öne sürmüştür. Bu durum, Hindistan bankacılığında BT'ye yapılan yatırımın çalışan başına kâr ve kâr üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olduğunu ancak varlıkların getirisini (ROA) etkilemediğini tespit eden Arora ve Arora (2013) bulgularıyla karşılaştırılabilir düzeydedir.

Gülhan ve Uzunlar (2011), TBS'de 1990-2008 döneminde banka kârlılığının belirleyicilerini tespit etmeye yönelik çalışma yapmıştır. Yapılan çalışma ile kredi riski, menkul kıymet cüzdanı, aktif büyüklüğü, likidite, faaliyet giderleri ve sermaye yeterliliği şeklinde bankalara özgü değişkenlerin; ekonomik büyüme ve enflasyon gibi makro değişkenlerin; sektördeki yoğunlaşmayı ve sektör payını temsil eden sektörel ve ekonomik kriz değişkeninin kârlılık değişkenini olumlu yönde etkilediği ortaya konulmuştur.

Alper ve Anbar (2011), 2002-2010 dönemlerinde Türkiye'deki bankaların karlılığını artıran bankaya ve ülkeye özgü faktörleri incelemiştir. Banka karlılığı, bankanın iç ve dış belirleyicilerinin bir fonksiyonu olarak ROA ve ROE tarafından ölçülür. Modelde dengeli bir panel veri seti kullanılarak, hem aktif büyüklüğünün hem de faiz dışı gelirin banka kârlılığı üzerinde olumlu ve anlamlı bir etkiye sahip olduğunu, kredi portföyü ve kredilerin büyüklüğünün bankacılık performansı üzerinde olumsuz ve önemli bir etkiye sahip olduğunu göstermiştir. Makroekonomik değişkenler arasında sadece reel faiz oranı bankaların performansını önemli ölçüde etkilemektedir.

Taşkın (2011), panel veri analiz yöntemi aracılığıyla 1995-2009 yılları arasında TBS'de faaliyet gösteren bankalar üzerinden çalışma yaparak, banka kârlılığını belirleyen faktörleri araştırmıştır. Çalışmada banka kârlılığı ölçüsü olarak ROA, ROE ve NIM kullanılırken, bağımsız değişkenler olarak bankalara özgü değişkenler (toplam krediler/ toplam aktifler, aktif büyüklüğü, özkaynaklar/ toplam aktifler, donuk alacaklar/ toplam krediler, personel giderleri/ toplam gelirler, bilânço dışı faaliyetler/ toplam aktifler ve yabancı banka kukla değişkeni) ve makroekonomik değişkenler ise (GSMH'deki yıllık büyüme oranı, TCMB kısa dönemli hazine bonosu faiz oranı, TÜFE ve 2001 krizi kukla değişkeni) kullanılmıştır. Çalışmanın sonuçlarına göre banka kârlılığı değişkeninin makroekonomik değişkenlerden ziyade bankalara özgü değişkenlerden etkilendiği tespit edilmiştir. Ayrıca 2001 krizini temsil eden kukla değişkenin varlıkların kârlılığı üzerinde pozitif ve anlamlı, net faiz geliri üzerinde ise negatif ve anlamlı etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Dumicic ve Ridzak (2012), Orta Doğu ve Kuzey Afrika bölgesindeki bankalarda NIM'nin belirleyicilerini 1999 ila 2010 yılları için analiz etmişlerdir. Çalışma, yüksek sermaye girişleri ve sürdürülebilir ekonomik ortam nedeniyle 2008 yılından önceki dönemde NIM'de bir düşüş olduğu sonucuna varmıştır. Ancak, küresel mali kriz sırasında, kamu borçlarındaki artışla birlikte ekonomik risklerdeki artış ve sermaye girişlerinin yavaşlamasıyla net faiz marjı artış göstermiştir.

Acaravci ve Çalim (2013), ticari bankaların Türk bankacılık sektöründen kârlılığını etkileyen bankaya özgü ve makroekonomik faktörleri incelemişlerdir. 1998-2011 dönemi için kamunun en büyük, özel sermayeli ve yabancı üç bankanın oluşturduğu bir veri seti kullanmışlardır. Bu çalışmada bankaların karlılık değişkenleri olarak ROA, ROE ve NIM kullanılmış ve ticari bankaların karlılığını etkileyen faktörleri belirlemek için Johansen ve Juselius eşbütünleşme testi yaklaşımı kullanılmıştır. Banka kârlılığının önemli belirleyicileri, kredilerin aktif payı, mevduatlar/ aktifler, likit varlıklar/ varlıklar, ücretler ile komisyon giderleri /varlıklar ve özkaynak / varlık oranıdır. Ampirik bulgular, reel gayri safi yurtiçi hasıla ve reel döviz kurunun banka kârlılığının önemli makroekonomik belirleyicileri olduğunu göstermiştir.

Raharjo vd., (2014), Endonezya'daki ticari bankalardaki NIM belirleyicilerini bankaya özgü faktörleri ve dış faktörleri inceleyerek analiz etmişlerdir. Bankaya özgü faktörlere ilişkin olarak, sıralanan değişkenleri içermektedir: Banka varlıkları, karlılık, verimlilik, sermaye yeterliliği, likidite. Dış faktörler arasında piyasa verileri, enflasyon ve faiz oranı bulunmaktadır. Dönemi kapsayan

(2008-2012) Endonezya'daki ticari bankalar için panel veriler üzerinden sabit etkiler regresyon modellerini kullanılmıştır. Çalışmada, Endonezya bankalarındaki NIM'in, istatistiksel olarak anlamlı düzeylerdeki bankaya özgü faktörlerden etkilendiği sonucuna varılmıştır. Dış faktörler için enflasyonu NIM'i % 5 anlamlılık düzeyinde etkileyen tek değişken olduğu görülmüştür.

Haque (2014), ticari bankanın büyük bir kısmının 2009-2013 arasında aynı dönemde net faiz marjının artarken, ROE'lerinde aşağı yönlü bir eğilim yaşadığını tespit etmiştir. Finansal sıkıntılar yaşayan küresel finansal sisteme rağmen, Hindistan bankacılık endüstrisinin performans değerlendirmesinin istikrarlı ve sağlam olduğu ifade edilmiştir. Bankacılık sektörü büyümesinin finansal performansı, ROA ve NIM açısından aşağı yukarı sabit kalmıştır, ancak ROE'leri açısından aynı şekilde performans göstermemektedir.

Shami vd., (2015), bankaların pazarlama politikalarının, çeşitli değişkenlerin aktif getirisi ve net faiz marjı üzerindeki etkisini ölçerek bankacılık sektörünün performansı üzerindeki etkisini araştırmayı amaçlamıştır. Çalışmada 13 ticari bankanın 2002-2012 dönemine ait verileri kullanılmıştır. Net faiz marjı üzerindeki etki ile ilgili olarak, analiz sonuçları bankaların müşterilerine verdiği promosyonların değerinin faiz marjına aktarıldığını göstermiştir. Söz konusu etki, banka büyüklüğü, giderler, krediler ve enflasyon değişkenleri için pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı sonuç ortaya koymuştur. Ancak ekonomik büyüme ve sermaye değişkenleri için istatistiksel olarak anlamlı ancak negatiftir.

Turgutlu (2014), TBS'de 2006 4. Çeyrek ila 2012 2. çeyrek dönemlerinde otuz mevduat bankasının kârlılığının belirleyicilerini ortaya koymaya çalışmıştır. Çalışmada ROA ve ROE, banka kârlılığının göstergesi olarak kullanılmıştır. ROE'nin bağımlı değişken olduğu modelde finansal sağlamlık, bilanço dışı yükümlülükler, yönetim verimliliği, banka büyüklüğü, toplam krediler ve sermaye oranının kârlılık üzerinde önemli bir etkisi bulunduğu tespit edilmiştir. ROA'nın bağımlı değişken olduğu modelde ise ekonomik büyüme, finansal sağlamlık, bilanço dışı yükümlülükler ve yönetim verimliliği bağımlı değişken üzerinde etkilidir.

Güneş (2015), 2002-2012 dönemlerinde TBS'de faaliyet gösteren 22 mevduat bankasının kârlılığını etkileyen bankaya özgü, makroekonomik ve sektöre özgü faktörlerin incelenmesini çalışmıştır. Panel veri analiz sonuçları, bankaya özgü değişkenlerden banka sermayesi ve banka

varlıkları değişkenleri ile makro değişkenlerden enflasyon değişkeninin aktif kârlılığını pozitif ve anlamlı bir biçimde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Takipteki krediler değişkeninin ise aktif kârlılığını negatif olarak etkilediği belirlenmiştir. Ayrıca ROE ile enflasyon ve banka varlıkları arasında pozitif ilişki belirlenmiştir.

Saldanlı ve Aydın (2016), TBS'de faaliyet gösteren 23 mevduat bankasının 2004 ila 2014 yıllarına ait verileri aracılığıyla panel veri analizi yapmıştır. Çalışmada, ROA ve ROE bağımlı değişken olmak üzere iki farklı model oluşturulmuştur. Bağımsız değişkenler ise Faiz Dışı Gelirler (Net) / Toplam Aktifler, Faiz Gelirleri / Faiz Giderleri, Likit Aktifler / Kısa Vadeli Yükümlülükler, (Personel Gideri + Kıdem Tazminatı) / Toplam Aktifler, Öz kaynaklar / Toplam Aktifler oranlarıdır. Çalışma sonuçlarına göre, ROA'nın bağımlı değişken olduğu modelde, Faiz Gelirleri / Faiz Giderleri, Faiz Dışı Gelirler (Net) / Toplam Aktifler, Likit Aktifler / Kısa Vadeli Yükümlülükler, Öz kaynaklar / Toplam Aktifler değişkenleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. ROE'nin bağımlı değişken olduğu modelde, Faiz Dışı Gelirler (Net) / Toplam Aktifler değişkenin anlamlı bir ilişkisi bulunmuştur.

El-Masry (2016), 2014 yılında kredi derecelendirme ve sermaye yapısının Orta Doğu ve Kuzey Afrika bölgesindeki 169 bankanın kârlılığı üzerindeki karşılıklı etkisini incelemiştir. Çalışmada, bir bankanın yatırım getirisinin kredi derecelendirmesiyle pozitif ve negatif olarak ilişkili olduğu belirlenmiştir.

Dizgil (2017), TBS'de faaliyet gösteren mevduat bankalarının kârlılığına etki eden faktörleri tespit etmeyi amaçlamıştır. Çalışma kapsamında aktif büyüklüğü bakımından en büyük 10 bankanın 2009-2017 yılları arasındaki verileri kullanılarak panel veri analizi yapılmıştır. Analiz sonucuna göre ortalama aktif kârlılığı (ROA) ile sermaye yeterlilik rasyosu, faaliyet giderleri oranı, finansal varlık / toplam aktif oranı; ortalama öz kaynak kârlılığı (ROE) ile sermaye yeterlilik rasyosu, faaliyet gideri ve likit aktif / toplam aktif oranları arasında da anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Ancak, sermaye oranı ile her iki modelde anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir.

Siddik vd., (2017) 2005-2014 döneminde bankaların sermaye yapısının Bangladeş'teki 30 bankanın performansı üzerindeki etkisini araştırmıştır. Ancak, sermaye yapısının bankanın yatırım getirisi ile ters orantılı olduğunu bulmuşlardır. Bankacılık sektöründeki yöneticilerin borç

sermayesinden ziyade dağıtılmamış kazançlara güvenmeleri gerektiğini öne sürmüşlerdir. Ayrıca gelişmemiş tahvil ve hisse senedi piyasaları, gelişmekte olan ülkelerde bu sonuçların arkasındaki neden olduğu ifade edilmiştir.

Tan (2017), 2003-2017 dönemi boyunca Çin ticari bankalarının, bankacılık piyasalarındaki rekabetin ve gölge bankacılığın banka karlılığı üzerindeki etkisini test etmiştir. Elde edilen sonuçlar faiz dışı gelirin mevduat ve kredi piyasasına göre daha yüksek bir rekabet seviyesine sahip olduğunu gösterirken, tahminlerden elde edilen bulgular mevduat piyasasındaki rekabetin daha düşük bir seviyesinin Çin'in kârlılığını artırdığını ve gölge bankacılığında Çin'deki banka kârlılığını artırdığını göstermiştir.

Hazar, Babuşcu vd., (2018) yaptıkları analizlerden elde edilen bulgularda SYR'yi doğrudan veya dolaylı olarak etkileyen ilk finansal göstergenin kredi, menkul kıymetler portföyü ve son olarak bilanço dışı hesaplar olduğunu ortaya koymuştur. Bununla birlikte, regresyon modelinin bağımlı değişken açıklama katsayısının yüksek beklenirken düşük çıktığı ifade edilmiştir. Sonuç olarak, Türk bankacılık sektöründe, bireysel risklerin veya risklerin kaynağının yerine, kendi sermayelerinin sermaye yeterlilik oranının ana belirleyicisi olabileceği ifade edilmiştir.

Dilmaç, Gülcü ve Sümer (2018), tarafından yapılan çalışmada, bankaların gelir çeşitlendirme sayısı, banka büyüklüğü ve banka kârlılığı arasındaki ilişki, veri zarflama yöntemi ile etkinlik derecelerini ölçerek incelenmiştir. Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren 19 bankanın, 2015 yılına ait ikinci ve üçüncü çeyrek dönemine ait finansal tablolarından elde edilen veriler kullanılarak veri zarflama analizi yöntemi ile gelir çeşitlendirmesi ve karlılığın büyüme üzerindeki göreceli etkinliği incelenmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre Anadolu Bank, Arap Türk, Citibank, HSBC, ICBC ve Turkland bankaları karlılık etkinliği ölçütü açısından en etkin bankalar olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca ölçek olarak büyük bankaların etkinliğinin küçük ölçekli bankalara göre daha düşük olduğu ifade edilmiştir. Elde edilen bulgulara göre, Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren küçük ölçekli bankaların daha çok ihtisaslaşma üzerinde durarak bir başka ifade ile belli bir sektöre, belli bir ürüne veya belli bir müşteri kitlesine odaklanmış olduklarını gösterdiği ifade edilmiştir.

Kolukısa (2018), tarafından yapılan çalışmada katılım ve mevduat bankalarının faiz/kar oranları ve NPL rasyoları arasındaki ilişki incelenmiştir. Çalışmada 2005-2015 tarihleri arasında Katılım

bankalarının kar oranları ve NPL rasyoları, mevduat bankalarının kredi faiz oranları ve NPL rasyoları kullanılmıştır. Veriler aylık olarak E-views'te Korelasyon, Birim Kök Testleri, VAR, Granger Nedensellik testleri kullanılarak incelenmiştir. Katılım ve mevduat bankalarında; kullandırılan kredilerdeki kar oranı, faiz oranı ve takipteki kredi oranları arasındaki ilişki incelenmiştir. Sonuçlara göre katılım bankalarının kar oranları mevduat bankalarının faiz oranlarından daha yüksek olduğu gözlendiği, bankaların istediği kredi kullanma şartları bakımından herhangi bir sorunu olmayıp finansman talebinde bulunan kişi ya da kurumların yüksek kar oranlı kredi kullandıran katılım bankalarını, daha düşük faiz oranıyla kredi kullandıran mevduat bankalarına tercih etmesini dini kaygılardan kaynaklandığını, katılım bankaları daha yüksek kar oranlarıyla kredi kullandırdıkları için (daha düşük faiz oranlarından kredi kullandıran mevduat bankaları tarafından finansman sağlanmayan kişi ya da kurumların, daha yüksek kar oranını kabul ederek katılım bankalarını tercih edebileceği) takipteki kredi oranlarının da daha yüksek olacağı şeklinde ifade edilmiştir. Kar oranlarındaki değişimle katılım bankaları takipteki kredi oranları arasındaki yapılan korelasyon, VAR, Granger Nedensellik analizlerinden elde edilen sonuçlara göre, kar oranlarının artması ya da azalmasıyla takipteki kredi oranları arasında doğrudan bir etkileşim olmadığı ifade edilmiştir.

3.2. Analiz

Bu çalışmada, bankaların karlılığına etki eden faktörlerin ortaya konulması amacıyla bankalara özgü (içsel) ve makroekonomik (dışsal) değişkenler ile banka karlılığının göstergesi olarak belirlenen değişkenler aracılığıyla model oluşturulmuştur. Çalışmada veri setini oluşturacak değişkenler için Türkiye'de faaliyet gösteren mevduat bankaları ele alınmış olup TBS'de 2008 ile 2018 yılları arasında finansal verilerine kesintisiz olarak ulaşılabilen 23 adet mevduat bankası bulunduğu anlaşılmıştır. Bu kapsamda, 23 adet mevduat bankasının bağımlı ve bağımsız değişkenlerini oluşturan veriler Türkiye Bankalar Birliği, bağımsız değişkenlerden oluşan makroekonomik değişkenler ise World Bank (Dünya Bankası) ve Bloomberg veri merkezi aracılığıyla temin edilmiştir. Bankalara özgü değişkenler bakımından karlılık, sermaye, likidite ve yönetim anlayışındaki farklılıklar göz önünde bulundurularak mevduat bankalarının verileri kapsam içerisinde yer alırken, kalkınma ve yatırım bankaları, katılım bankaları ve TMSF yönetimindeki bankalar çalışmanın dışında tutulmuştur. Makroekonomik faktörlerde ise çalışmanın önceki bölümlerinde de yer verildiği üzere ülke ekonomik göstergeleri arasında önemle takip edilen veriler çalışmaya alınmıştır. Ayrıca, çalışma kapsamındaki değişkenler belirlenirken literatürdeki benzer çalışmalar göz önünde bulundurulmuştur.

3.2.1. Veri

Araştırma kapsamında, evreni oluşturan mevduat bankalarından belirlenen tüm dönemlerde yeterli sayıda gözlemin bulunması ve söz konusu yıllarda kesintisiz olarak faaliyet göstermesi kısıtlarıyla birlikte 23 adet mevduat bankası örneklemi oluşturmaktadır. Bahse konu 23 mevduat bankası; kamu, özel ve yabancı sermayeli bankalar olmak üzere aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 5: Çalışmanın Örneklemini Oluşturan Mevduat Bankaları

Sıra No	Mevduat bankası	Mülkiyet yapısı
1	Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş.	Kamu Sermayeli
2	Türkiye Halk Bankası A.Ş.	Kamu Sermayeli
3	Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.	Kamu Sermayeli
4	Akbank T.A.Ş.	Özel Sermayeli
5	Anadolubank A.Ş.	Özel Sermayeli
6	Fibabanka A.Ş.	Özel Sermayeli
7	Şekerbank T.A.Ş.	Özel Sermayeli
8	Turkish Bank A.Ş.	Özel Sermayeli
9	Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	Özel Sermayeli
10	Türkiye İş Bankası A.Ş.	Özel Sermayeli
11	Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	Özel Sermayeli
12	Alternatifbank A.Ş.	Yabancı Sermayeli
13	Arap Türk Bankası A.Ş.	Yabancı Sermayeli
14	Burgan Bank A.Ş.	Yabancı Sermayeli
15	Citibank A.Ş.	Yabancı Sermayeli
16	Denizbank A.Ş.	Yabancı Sermayeli
17	Deutsche Bank A.Ş.	Yabancı Sermayeli
18	HSBC Bank A.Ş.	Yabancı Sermayeli
19	ICBC Turkey Bank A.Ş.	Yabancı Sermayeli
20	ING Bank A.Ş.	Yabancı Sermayeli
21	QNB Finansbank A.Ş.	Yabancı Sermayeli
22	Turkland Bank A.Ş.	Yabancı Sermayeli
23	Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	Yabancı Sermayeli

Çalışma kapsamında oluşturulan modellerde yer alan bağımlı ve bağımsız değişkenler ile bu değişkenlerin açıklamaları aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 6: Çalışmanın Bağımlı ve Bağımsız Değişkenleri

	DEĞİŞKENLER	AÇIKLAMA
	Bağımlı Değişkenler	
Bankalara Özgü(İçsel)	ROA	Aktif Karlılığı (dönem net karı / toplam varlıklar)
	ROE	Özkaynak Karlılığı (dönem net karı / toplam özkaynaklar)
	Bağımsız Değişkenler	
	SYR	Özkaynaklar /[(Kredi+ Piyasa+ Operasyonel riskler için gerekli sermaye yükümlülüğü)*12.5]*100
	TDO	Takipteki Krediler (brüt) / Toplam Krediler ve Alacaklar
	KR_MV	Toplam Krediler ve Alacaklar / Toplam Mevduat
	LIKIT	Likit Aktifler / Toplam Aktifler
Makroekonomik(Dışsal)	TUFE	Tüketici Fiyat Endeksi (Değişim)
	ISSIZLIK	İşsizlik Oranı
	BUYUME	Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (Değişim)
	GOSTERGE	Gösterge Faiz

Çalışmanın bağımlı ve bağımsız değişkenlerini oluşturan faktörler, literatürde yer alan çalışmalar incelenerek kapsam içerisine alınmıştır. Bankalara özgü ve makroekonomik değişkenler, yukarıda belirtilen bankaların 2008-2018 dönemlerindeki yıllık sıklığa sahip verilerinden oluşmaktadır. Bankalara özgü değişkenler TBB veri sisteminden bankaların yılsonu verileri ile yayımlanan çalışmalardan, makroekonomik değişkenler ise Dünya Bankası ve Bloomberg veri merkezinden elde edilmiştir. Döviz kurlarının volatilitesinin çalışmaya konu dönemde oldukça yüksek olduğu ve durağan bir seyir izlemediği bilinmektedir. Ayrıca literatürde yer alan çalışmalarda döviz kurlarından ziyade, ağırlıklı olarak faiz değişkenlerinin bankacılık sektörü karlılığı üzerindeki etkisi test edilmiş ve daha anlamlı sonuçlar vermiştir. Bu sebeple çalışmanın bağımsız değişkenleri: TÜFE değişkeni tüketici fiyatlarındaki yıllık değişiminden, ISSIZLIK değişkeni yılsonları itibarıyla açıklanan işsizlik oranlarından, BUYUME değişkeni Gayri Safi Yurtiçi Hasıladaki yıllık değişim yani büyüme oranından, GOSTERGE değişkeni ise vadesine 2 yıl kalan devlet tahvili faizinden oluşmaktadır.

3.2.2. Yöntem

Banka karlılığının belirleyicilerini ortaya koymaya yönelik olarak literatürde yer alan çalışmalarda panel veri analizinin sıklıkla kullanıldığı gözlemlenmektedir. Örneğin, Fungacova ve Poghosyan (2008), Gülhan ve Uzunlar (2011), Alper ve Anbar (2011), Taşkın (2011), Dumicic ve Ridzak (2012), Turgutlu (2014), Güneş (2015), Saldanlı ve Aydın (2016), Dizgil (2017) banka karlılığının göstergelerinden olan ROA veya ROE'nin bağımlı değişken olduğu çalışmalarında panel veri analizinden yararlanmıştır. Öte yandan, karlılığının belirleyicisi olarak modellere dâhil edilen değişkenler daha fazla sayıda değişkenden oluşabilmektedir. Panel veri analizini diğer ekonometrik yöntemlerden ayıran en temel özellik verilerin hem zaman boyutu hem de kesit boyutu bakımından dikkate alınabilmesidir.

Finansal performansa ilişkin analizlerde birim ve zaman bakımından bilgiye ulaşmak amaçlanmakta olup panel veri, zaman serisi ve yatay kesit verilerini aynı anda analiz etme imkanı sunduğu için kullanılmalıdır (Tatoğlu, 2012). Yatay kesit verileri, zaman sabitken birimlere göre değişim gösteren serilerdir. Bir zaman dilimi içerisinde zamana göre değişim gösteren veriler ise zaman serileridir. Zaman serisi, zaman değişkenine göre sıralanır ve zamana göre değişim gösterir. Yatay kesit verisi ise birimlere göre değişim gösterir ve birimler belirli bir sıra içerisindedir. Panel veri yöntemiyle farklı özelliklere sahip veriler aynı anda analize tabi tutulabilmekte ve modele dahil olabilmektedir (Güriş, 2015).

Panel veri regresyon modellerinin avantajları (Baltagi,1995):

- Panel veriler, firmaları, ülkeleri, bireyleri zaman içerisinde ele almakta olup özneye özgü terimlere ve hetorojenliğe uyum sağlamaktadır.
- Panel veriler yatay-kesit gözlemlerin zaman serilerini bir araya getirir ve daha çok düzeyde değişken, daha az doğrusal bağlantı, daha çok serbestlik derecesi ve daha az etkinlik özelliğini taşır.
- Panel veri, değişim dinamiklerinin incelenmesinde uygundur. Özellikle işsizlik, istihdam ve büyüme gibi makroekonomik değişkenler panel veriyle daha doğru incelenir.
- Yalnızca yatay kesit veya zaman serilerinden gözlenemeyen etkiler panel veriyle daha doğru biçimde incelenebilir.

Panel veri ile yapılan regresyonlarda kullanılan iki temel yaklaşımdan söz etmek mümkündür. Söz konusu yaklaşımlar sabit etkiler modeli ve rassal etkiler modelidir (Gujarati, 2004). Sabit etkiler modeli; sabit terimin birimler boyunca değişen doğrusal regresyon modelidir (Verbeek, 2004). Sabit etkiler regresyon modelinin her mevcut birim için bir tane olmak üzere n tane farklı sabit terim vardır. Bu sabit terimler gösterge değişkenleri ile temsil edilebilir. Bu gösterge değişkenleri bir birimden diğerine değişen, ancak zaman içinde sabit olan dışlanan bütün değişkenlerin etkilerini içine almaktadır (Stock ve Watson, 2011) Tesadüfi etkiler modeli, her bir bireye ayrı bir kesit sayısının tanımlanması anlamında sabit etkiler modelinin aynısıdır. Fakat bu yaklaşım sabit terimleri (kesit katsayılarını) bir torbadan çekilmiş gibi algılayarak rassal olarak nitelendirilebileceklerini ve hata teriminin bir kısmı olarak ele alınabileceğini varsaymaktadır (Kennedy, 2006). Panel veri ile yapılan analizlerde, birimlere veya zamana göre meydana gelen farklılıklardan kaynaklanan değişim sabit etkiler modeli ya da rassal etkiler modeli kullanılarak incelenebilir.

Sabit etkiler modeli aşağıdaki denklemde ifade edilirken, θ sabit sayı birimden birime değişen, $\beta 2$ ve $\beta 3$ bağımsız değişkenlerin eğim katsayıları ile uit hata terimini, Yit bağımlı değişkeni, X2it ve X3it bağımsız değişkenleri; i modeldeki her birimi, t ise zamanı ifade eder (Gujarati, 2004).

$$Yit = \theta + \beta 2X2it + \beta 3X3it + uit$$

Tesadüfi etkiler modeli de yine aşağıdaki denklemde gösterilmiş olup sabit etkiler modelinden farkı; birimler sabit terime göre değil hata terimine göre farklılık göstermektedir. Dolayısıyla tesadüfi etkilerde modele ilave olarak εi hata terimi ilave olmuş, sabit sayı ise modelden hariç tutulmuştur (Gujarati, 2004).

$$Yit = \beta 1i + \beta 2X2it + \beta 3X3it + \varepsilon i + uit$$

Çalışmanın değişkenlerinin tanımlayıcı istatistikleri ile modelin oluşturulması kapsamında uygulanan testler ve model çıktılarına devam eden bölümde yer verilmiştir.

3.2.3. Analiz

Analiz kapsamında kullanılan veriler, panel veri modeline uygunluk sağlayacak ve program diline uyumlu olacak şekilde excel formatında set haline getirilmiştir. Söz konusu veri seti dengeli panel veri formatına uygun yıllık sıklıkta analiz yapılmak üzere E-views 8 programına aktarılmıştır. Modelin oluşturulması aşamasında gerçekleştirilen ve aşağıda yer verilen testlerde de bahse konu programdan yararlanılmıştır.

Aşağıdaki tabloda, çalışmada yer alan değişkenlerin tanımlayıcı istatistik bilgileri sunulmuştur.

Tablo 7: Tanımlayıcı İstatistikler

	ROA	ROE	SYR	TDO	KR_MV	LIKIT	TUFE	ISSIZLIK	GOSTERGE	BUYUME
Ortalama	1.362	11.185	17.787	4.059	101.526	30.316	9.081	10.115	11.113	4.887
Medyan	1.380	12.364	16.208	3.536	102.739	26.875	8.566	10.236	9.554	5.167
Maksimum	8.150	39.637	50.719	48.588	332.164	91.301	16.332	12.552	19.833	11.114
Minimum	- 6.240	- 47.694	12.570	0.0000	9.418	8.587	6.251	8.149	7.520	- 4.704
Std. Sapma	1.172	8.521	5.479	3.776	34.211	13.915	2.704	1.194	3.913	4.147
Çapıklık	0.0232	- 1.339	3.326	6.991	1.838	1.486	1.587	0.1732	1.359	- 0,7801
Basıklık	14.375	12.024	17.276	78.880	14.236	5.616	4.991	2.614	3.343	3.298
Jarque-Bera	1.364	934.103	2.615	6.275	1.473	165.248	147.984	2.833	79.076	26.595
Olasılık	0.0000	0.0000	0.0000	0.0000	0.0000	0.0000	0.0000	0.2425	0.0000	0.0001

Tabloya bakıldığında 2 adet bağımlı ve 8 adet bağımsız olmak üzere 10 adet değişkenin ortalama, medyan, maksimum, minimum, standart sapma, çarpıklık, basıklık, jarque-bera, olasılık bilgileri görülmektedir. 2008-2018 yılları arasında yıllık sıklığa sahip istatistiklerden oluşan;

ROA değişkenin ortalama olarak 1.362 değer aldığı, ortanca yani medyan değerinin 1.380 olduğu, maksimum 8.150 ve minimum ise - 6.240 seviyesinde gerçekleştiği anlaşılmaktadır. ROE değişkeninin ise ortalama 11.185 medyan değerinin 12.364 olduğu, maksimum 39.637 ve minimum ise - 47.694 seviyesinde gerçekleştiği anlaşılmaktadır. Yukarıda yer verilen yorumlar ile aktif karlılığı ve özkaynak karlılığı dahil olmak üzere tüm değişkenlerin % olarak ortalama, ortanca değerlerinin hangi düzeyde gerçekleştiği, en az ve en çok hangi değerleri aldığı ortaya konulmuştur. Ayrıca, Jarque

– Bera normal dağılım testi yukarıdaki tabloda sunulmuş olup test olasılığına göre ISSIZLIK değişkeni hariç tüm değişkenlerin normal dağılıma sahip olduğu gözlemlenmiştir.

Tablo 8: Korelasyon Matrisi

Değişken	ROA	ROE	SYR	TDO	KR_MV	LIKIT	TUFE	ISSIZLIK	GOSTERGE	BUYUME
ROA	1	0.8731	0.3269	-0.4357	-0.1503	0.2034	0.1385	0.1080	0.0706	-0.0443
ROE	0.8731	1	0.0238	-0.4238	-0.1296	-0.0301	0.1189	0.1138	0.0740	-0.0737
SYR	0.3269	0.0238	1	-0.1588	-0.1504	0.6317	0.2005	0.1244	0.1659	-0.0751
TDO	-0.4357	-0.4238	-0.1588	1	-0.1884	-0.0877	0.0973	0.0701	0.1900	-0.0613
KR_MV	-0.1503	-0.1296	-0.1504	-0.1884	1	-0.3805	-0.1529	-0.0557	-0.0905	0.0035
LIKIT	0.2034	-0.0301	0.6317	-0.0877	-0.3805	1	-0.0148	0.0104	-0.1582	0.1053
TUFE	0.1385	0.1189	0.2005	0.0973	-0.1529	-0.0148	1	0.1213	0.6932	-0.0920
ISSIZLIK	0.1080	0.1138	0.1244	0.0701	-0.0557	0.0104	0.1213	1	0.2761	-0.6217
GOSTERGE	0.0706	0.0740	0.1659	0.1900	-0.0905	-0.1582	0.6932	0.2761	1	-0.4797
BUYUME	-0.0443	-0.0737	-0.0751	-0.0613	0.0035	0.1053	-0.0920	-0.6217	-0.4797	1

Korelasyon matrisi tablosuna göre değişkenler arası en yüksek korelasyon ROA ile ROE değişkeni arasında hesaplanmıştır. Anılan değişkenler arasındaki 0.87'lik korelasyon, değişkenlerin benzer nitelikte dinamiklere sahip olması ve her ikisinin de bağımlı değişken olması sebebiyle olağan kabul edilmiştir. Diğer taraftan, bağımsız değişkenler arası en yüksek korelasyon 0.69 ile TUFE ve GOSTERGE değişkeni arasında hesaplanmıştır. Bu değişkenlerin arasındaki yüksek düzeyli pozitif ilişkide değişkenlerin yapısı gereği beklenen bir ilişkidir.

Korelasyon matrisinde yer alan değişkenlerle ilgili bilgilerin ekonometrik analize uygunlukları bakımından değerleri ele alındığında çoklu doğrusal bağlantı sorunu olup olmadığı değerlendirilmelidir. Nitekim, Gujarati (2004) tarafından çoklu doğrusal bağlantının bulunması için 0.80 ve üzeri korelasyona sahip bağımsız değişkenler arası ilişki tespit edilmelidir. Bu haliyle modelin

girdilerini oluşturan bağımsız değişkenlerin panel veri regresyon analizi açısından sorun teşkil etmediği anlaşılmıştır.

Korelasyon matrisi aracılığıyla incelenen değişkenler arası korelasyon ilişkisinde kuvvetli bir negatif ya da pozitif ilişki tespit edilmemiştir. Korelasyon analizi sonuçlarına göre çoklu doğrusal bağlantı olmadığı yönünde yorum yapılabilmekle birlikte, çoklu doğrusal bağlantının bulunup bulunmadığı ayrıca varyans artış faktörleri (Variance Inflation Faktor-VIF) testi ile de kontrol edilmiştir. Çünkü, değişkenler arası korelasyon değerleri mutlak değer olarak 0,50'nin altında hesaplanmış olsa bile Gujarati (2004)'ye göre çoklu doğrusal bağlantı sorunu bulunabilir. VIF değerlerinin sonuçları ise varyans artış değerlerinin seviyesine göre değerlendirilmekte olup 10'dan küçük olması gerekmektedir.

Tablo 9: Varyans Artış Faktörleri

	Değişken	VIF
Bağımsız Değişkenler	**SYR**	2.054
	TDO	1.516
	KR_MV	1.404
	LIKIT	2.327
	TUFE	2.387
	ISSIZLIK	1.722
	GOSTERGE	3.284
	BUYUME	2.344

Yukarıdaki tabloda yer alan değerlere göre VIF değerlerinin tamamımın tüm bağımsız değişkenlerde 10'un altında hesaplandığı görülmektedir. VIF değerlerinin oluşumuna bakıldığında değişkenler arası çoklu bağlantı sorunu olmadığı anlaşılmıştır.

Zaman serisini oluşturan değişkenlerin konu olduğu modellerde ekonometrik olarak anlamlı ilişkilerin tespit edilmesi için öncelikle serilerin durağan olup olmadığı test edilmelidir. Değişkenler arasında ekonometrik olarak anlamlı ilişkiler oluşması için serilerin durağan olması şarttır (Tarı, 2010). Zaman serisine ait ortalama, varyans ve kovaryans değeri hangi noktadan ölçüldüğüne bakılmaksızın sabit kalabiliyorsa, seri durağandır (Gujarati, 2004). Zaman serisinin durağanlığının test edilmesi ise birim kök testleri ile mümkündür. Panel verilerden oluşan değişkenlerin birim kök testi, Levin, Lin & Chu, Im, Pesaran and Shin W-stat, ADF - Fisher Chi-square Test, PP - Fisher Chi-square test istatistikleri aracılığıyla gerçekleştirilebilmektedir. Bu sebeple, değişkenlerin durağan

olup olmadığı yukarıdaki test sonuçlarına göre belirlenmiş ve aşağıdaki tabloda değişkenlerin olasılık değerleri sunulmuştur.

Tablo 10: Birim Kök Testi Sonuçları

Değişken/Test	Levin, Lin & Chu t Test		Im, Pesaran and Shin W-stat Test		ADF - Fisher Chi-square Test		PP - Fisher Chi-square Test	
	Sabitli	Sabitli Trendli	Sabitli	Sabitli Trendli	Sabitli	Sabitli Trendli	Sabitli	Sabitli Trendli
ROA	0.0000	0.0000	0.0038	0.1909	0.0001	0.0156	0.0002	0.0072
ROE	0.0000	0.0000	0.0038	0.1909	0.0001	0.0156	0.0002	0.0072
SYR	0.0000	0.0000	0.0040	0.1619	0.0071	0.0901	0.0284	0.1221
TDO	0.0005	0.7145	0.2536	0.9736	0.0244	0.6556	0.0509	0.0587
KR_MV	0.0000	0.9999	0.0387	0.9986	0.0351	0.9934	0.0871	0.2043
LIKIT	0.0158	0.0000	0.3093	0.0637	0.2472	0.0152	0.1512	0.0002
TUFE	0.0000	0.0000	0.0000	0.0000	0.0000	0.0000	0.0000	0.0000
ISSIZLIK	0.0000	0.0000	0.0000	0.0000	0.0000	0.0000	0.3135	0.9999
GOSTERGE	1.000	0.9996	1.000	1.000	1.000	1.000	0.8589	1.000
BUYUME	0.0000	0.0000	0.0000	0.0295	0.0001	0.1399	0.0004	0.1925
SYR (-1)	0.0000	0.0000	0.0000	0.0000	0.0000	0.0000	0.0000	0.0000
TDO (-1)	0.0000	0.0000	0.0000	0.0000	0.0000	0.0000	0.0000	0.0000
KR_MV (-1)	0.0000	0.0000	0.0000	0.0000	0.0000	0.0000	0.0000	0.0000
LIKIT (-1)	0.0000	0.0000	0.0000	0.0082	0.0000	0.0000	0.0000	0.0000
BUYUME (-1)	0.0000	0.0000	0.0000	0.0798	0.0000	0.0031	0.0000	0.0000
GOSTERGE (-1)	0.9999	1.000	0.9997	0.8394	1.000	0.9995	1.000	1.000
GOSTERGE (-2)	0.0000	0.0000	0.0002	0.9302	0.0000	0.0031	0.0000	0.0000

Test istatistiği olasılık değerlerinin hipotezleri aşağıdaki şekildedir:

H0: Seride birim kök vardır (Seri durağan değildir)

H1: Seride birim kök yoktur (Seri durağandır)

Birim kök testi sonuçlarında, değişkenlerin sabitli ve sabitli trendli eğilim yönüyle elde edilen olasılık değerlerine göre büyük ölçüde durağan olduğu görülmüştür. Bazı değişkenlerin olasılık değerlerinin %0, %5 veya %10 anlamlılık düzeylerinden büyük olduğu görülmüş ve bu değişkenlerin birinci derece farkları alınarak birim köke sahip olup olmadığına bakılmıştır. Tablodan hareketle SYR, TDO, KR_MV, LIKIT, BUYUME verilerinin birinci derece farkları alındığında durağanlaştığı,

GOSTERGE değişkeninin ise ikinci derece farkının alınmasıyla birlikte durağanlaştığı anlaşılmıştır. Bu haliyle tüm değişkenlerin analize uygun bir trende sahip oldukları sonucuna varılmıştır.

Model tahmini sürecinde veri setine uygun panel veri modelinin hangisi olduğunun belirlenmesi amacıyla birim etkisi test edilmiştir. Modellerde birim etkisinin bulunup bulunmadığı yani panel veri analizinde uygun tahminleyicinin hangisi olduğunun belirlenmesi amacıyla Redundant Fixed Effect Testi ile Hausman (1978) Testi uygulanmıştır. Redundant Fixed Effect Testi, Hausman Testi ile gözlemlenemeyen rassal etkilerin bulunup bulunmadığının ortaya konulması amacıyla uygulanmaktadır. Ayrıca Hausman Testi panel veri modelinin sabit etkiler veya tesadüfi etkiler modeliyle değerlendirilmesi amacıyla yapılmıştır.

Redundant Fixed Effect Testinde H0 hipotezi sabit etkiler modelinin tesadüfi etkiler modelinden daha uygun olduğu, Hausman Testinde H0 hipotezi ise tesadüfi etkiler modelinin sabit etkiler modelinden daha uygun olduğu şeklindedir.

Tablo 11: Redundant Fixed Effect Testi

Bağımlı Değişken	İstatistik	Serbestlik Derecesi	Olasılık
ROA	18.144	22,222	0.0000***
ROE	22.747	22,222	0.0000***

Not: *** %1, ** %5, * %10 düzeyinde anlamlıdır.

Redundant Fixed Effect Testi sonuçlarına göre olasılık değerinin %1 düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir. Dolayısıyla %1 anlamlılık düzeyinde boş hipotez reddedilmiştir. Bir başka deyişle tesadüfi etkiler modeli panel veri analizi için daha uygundur.

Tablo 12: Hausman Testi

Bağımlı Değişken	İstatistik	Serbestlik Derecesi	Olasılık
ROA	0.0000	8	1.000
ROE	0.0000	8	1.000

Not: *** %1, ** %5, * %10 düzeyinde anlamlıdır.

Hausman testi sonuçlarına göre olasılık değerinin anlamlı düzeyde olmadığı görülmüştür. Buna göre H0 hipotezi kabul edilmekte, panel veri analizinde tesadüfi etkiler modelinin uygun olduğu anlaşılmaktadır. Sonuç olarak panel veri analizinin yönteminin belirlenmesine yönelik yapılan testlerde, tesadüfi etkiler yöntemiyle panel veri analizinin daha uygun olduğu anlaşılmıştır. Ayrıca, yatay kesit verilerinde rastlanan değişen varyans (heteroscedasticity) sorununun giderilmesi için Reed ve Ye (2011) tarafından önerilen White Diagonal methodu panel veri testlerinde kullanılmıştır.

Panel veri rassal etkiler yöntemiyle oluşturulan 2 farklı modelin denklemlerine aşağıda yer verilmiştir:

$$ROA_{it} = \beta 0 + \beta 1 SYR_{it} + \beta 2 TDO_{it} + \beta 3 KR_MV_{it} + \beta 4 LIKIT_{it} + \beta 5 TUFE_{it} + \beta 6 ISSIZLIK_{it} + \beta 7 GOSTERGE_{it} + \beta 8 BUYUME_{it} + \varepsilon_{it}$$

$$ROE_{it} = \beta 0 + \beta 1 SYR_{it} + \beta 2 TDO_{it} + \beta 3 KR_MV_{it} + \beta 4 LIKIT_{it} + \beta 5 TUFE_{it} + \beta 6 ISSIZLIK_{it} + \beta 7 GOSTERGE_{it} + \beta 8 BUYUME_{it} + \varepsilon_{it}$$

Tablo 13: ROA'nın Bağımlı Değişken Olduğu Model

Değişkenler	Katsayı	Std. Hata	T-istatistik	Olasılık
SYR	0.0630	0.0339	1.859	0.0641*
TDO	-0.1289	0.0224	-5.753	0.0000***
KR_MV	-0.0072	0.0026	-2.774	0.0060***
LIKIT	-0.0171	0.0073	-2.335	0.0203**
TUFE	0.0406	0.0278	1.457	0.1463
ISSIZLIK	0.1095	0.0413	2.648	0.0086***
GOSTERGE	-0.0082	0.0223	-0,370	0.7119
BUYUME	0.0111	0.0134	0.826	0.4094
C	0.5778	0.6351	0.909	0.3638
R^2	**0.3452**			
F (İstatistik)	**1.608.147**			
F (Olasılık)	**0.0000**			

Not: *** %1, ** %5, * %10 düzeyinde anlamlıdır.

Tablo 14: ROE'nin Bağımlı Değişken Olduğu Model

Değişkenler	Katsayı	Std. Hata	t-istatistik	Olasılık
SYR	0.0885	0.141	0.623	0.5335
TDO	-0.9801	0.191	-5.122	0.0000***
KR_MV	-0.0467	0.015	-3.100	0.0022***
LIKIT	-0.0776	0.045	-1.696	0.0910*
TUFE	0.3012	0.179	1.680	0.0942*
ISSIZLIK	0.8287	0.340	2.432	0.0157**
GOSTERGE	0.0317	0.149	0.212	0.8320
BUYUME	0.0120	0.110	0.109	0.9132
C	9.1565	4.180	2.190	0.0294
R^2	**0.3009**			
F (İstatistik)	**1.312.848**			
F (Olasılık)	**0.0000**			

Not: *** %1, ** %5, * %10 düzeyinde anlamlıdır.

3.2.4. Bulgular

Bankacılık sektöründe aktif karlılığı değişkeninin (ROA) belirleyicilerinin ortaya konulması amacıyla oluşturulan modelin sonuçlarına önceki bölümde yer verilmiştir. ROA'nın bağımlı değişken olduğu modelin olasılık değeri %1 düzeyinde yani %99 güven aralığında anlamlı olarak belirlenmiştir. Modelin açıklayıcılığına işaret eden R^2 değeri ise 0.3452 şeklinde hesaplanmıştır.

ROA bağımlı değişkeni ile söz konusu değişkenin belirleyici olacağı tahmin edilen bağımsız değişkenler arasında modelin genelinde anlamlı bir ilişki tespit edilirken, bankalara özgü bağımsız değişkenlerden TDO ve KR_MV değişkeni %1 düzeyinde; SYR değişkeni %10 düzeyinde; LIKIT değişkeni ise %5 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. Makroekonomik değişkenlerden ise yalnızca ISSIZLIK değişkeni ile bağımlı değişken arasında, %5 düzeyinde anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. ROA'nın:

- SYR değişkeni ile ilişkisine bakıldığında pozitif yönlü bir ilişki belirlenmiş, SYR düzeyindeki artışın aktif karlılığını artırdığı yönünde bulgu elde edilmiştir.
- TDO değişkeni ile ilişkisine bakıldığında negatif yönlü bir ilişki belirlenmiş, TDO düzeyindeki artışın aktif karlılığını azalttığı yönünde bulgu elde edilmiştir. Ayrıca TDO değişkeninin katsayı değeri oldukça yüksek olup yüksek düzeyde bir negatif etkiyi göstermektedir.
- KR_MV değişkeni ile ilişkisine bakıldığında negatif yönlü bir ilişki belirlenmiş, KR_MV değişkeninde yaşanan artışın aktif karlılığını azalttığı yönünde bulgu elde edilmiştir.
- LIKIT değişkeni ile ilişkisine bakıldığında negatif yönlü bir ilişki belirlenmiş, LIKIT değişkeninde yaşanan artışın aktif karlılığını azalttığı yönünde bulgu elde edilmiştir.
- ISSIZLIK değişkeni ile ilişkisine bakıldığında pozitif yönlü bir ilişki belirlenmiş, ISSIZLIK değişkeninde yaşanan artışın aktif karlılığını artırdığı yönünde bulgu elde edilmiştir.

Bankacılık sektöründe özkaynak karlılığı değişkeninin (ROE) belirleyicilerinin ortaya konulması amacıyla oluşturulan modelin sonuçlarına yukarıda yer verilmiştir. ROE'nin bağımlı değişken olduğu modelin olasılık değeri %1 düzeyinde yani %99 güven aralığında anlamlı olarak belirlenmiştir. Modelin açıklayıcılığına işaret eden R^2 değeri ise 0.3009 düzeyinde hesaplanmıştır.

ROE bağımlı değişkeni ile söz konusu değişkenin belirleyici olacağı tahmin edilen bağımsız değişkenler arasında modelin genelinde anlamlı bir ilişki tespit edilirken, bankalara özgü bağımsız değişkenlerden TDO ve KR_MV değişkeni %1 düzeyinde; LIKIT değişkeni ise %10 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. Makroekonomik değişkenlerden ise ISSIZLIK değişkeni ile bağımlı değişken arasında, %5 düzeyinde, TUFE değişkeni ile bağımlı değişken arasında %10 düzeyinde anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. ROE'nin:

- TDO değişkeni ile ilişkisine bakıldığında negatif yönlü bir ilişki belirlenmiş, TDO düzeyindeki artışın özkaynak karlılığını azalttığı yönünde bulgu elde edilmiştir. Ayrıca TDO değişkeninin katsayı değeri oldukça yüksek olup yüksek düzeyde bir negatif etkiyi göstermektedir.
- KR_MV değişkeni ile ilişkisine bakıldığında negatif yönlü bir ilişki belirlenmiş, KR_MV değişkeninde yaşanan artışın aktif karlılığını azalttığı yönünde bulgu elde edilmiştir.

- LIKIT değişkeni ile ilişkisine bakıldığında negatif yönlü bir ilişki belirlenmiş, LIKIT değişkeninde yaşanan artışın aktif karlılığını azalttığı yönünde bulgu elde edilmiştir.
- TUFE değişkeni ile ilişkisine bakıldığında pozitif yönlü bir ilişki belirlenmiş, TUFE değişkeninde yaşanan artışın aktif karlılığını artırdığı yönünde bulgu elde edilmiştir.
- ISSIZLIK değişkeni ile ilişkisine bakıldığında pozitif yönlü bir ilişki belirlenmiş, ISSIZLIK değişkeninde yaşanan artışın aktif karlılığını artırdığı yönünde bulgu elde edilmiştir.

Model çalışmalarına ilişkin gerçekleştirilen testlerin sonuçları Ekler bölümünde sunulmuştur.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Dünya çapında para ve sermaye piyasalarında yaşanan çalkantı dönemler ve ardından durgunluk, finansal sistemlerin kırılganlığını açıkça göstermiştir. Özellikle küresel finansal krizde, kredi fonlamasındaki uyumsuzluk nedeniyle birçok likidite sorunları yaşanmıştır. Mali kriz, hem para hem de sermaye piyasalarındaki risk primlerini kökten değiştirmiş ve bankaların bu piyasalarda yeniden finansmanı son derece pahalı hale gelmiştir. 2008 finansal krizi bankacılık sektöründe sermaye yapısının önemine dikkat çekmiştir. Birçok düzenleyici kuruluş ve uzman, bankaların sermaye yapısının kriz döneminde finansal sıkıntıya yol açabilecek önemli bir faktör olduğunu ortaya koymuştur. Basel Komitesi, bankaların mevduat sahiplerini korumak ve kriz dönemlerinde ortaya çıkan riskleri bankaların zarara uğramadan karşılaması için ek sermaye tamponları yoluyla bankaların asgari sermaye ihtiyacını artırmasını tavsiye etmiştir. Basel Komitesi aynı zamanda hem bilanço içi hem de bilanço dışı kalemleri dikkate alan minimum kaldıraç oranını getirmektedir. Bankalar arası borç seviyesinin yükselmesi, borçluların kontrolünü arttırabilir ve bankaların finansman maliyetini düşürebilir.

Bankacılık sektörünün ekonomik büyüme ve kalkınma, yönetimlerin başarısı ve sermayenin karşılamadığı riskleri finanse etme konularında stratejik bir rolü vardır. Bankaların temel hizmetleri arasında bulunan mevduat ve kredi ürünleri, bankaları diğer finans şirketi ve reel sektör kuruluşlarından ayıran en temel farklardır. Mevduat, bankaların kârını maksimize etmesi için maliyetlerini yönetmesi gerektiği yükümlülüklerdir. Aynı şekilde, bankalar tarafından borç verme ile yaratılan varlıklar karın en büyük dayanağını oluşturur. Bu nedenle bankacılıkta temel faaliyet, mevduat sahipleri ile borç alanlar arasındaki aracılık ve bu aracılıktan sağlanan kazançtır. Bankaların sundukları aracılık hizmetinin bir maliyeti bulunmaktadır. Aracılık maliyetleri, bankaların sunduğu mevduat ve kredi ürünleriyle ilgili yönetim ve diğer işlem maliyetlerini de içermektedir. Sunulan çok sayıda tasarruf etme hizmeti ve mevduat ürünü göz önüne alındığında bu işlem maliyetlerinde ölçek ekonomileri elde edebilir, yani ilgili işlem maliyetleri düşürülebilir.

Bireysel borç verenden farklı olarak bankalar, bankalarda hesapları olan mevcut ve potansiyel borçlular hakkında ayrıcalıklı bilgilere erişim nedeniyle borç verme kararlarında bilgi ekonomisinden yararlanırlar. Bu nedenle bankalar kredi portföylerinin hacmini artırmak için müşterilerle ilgili kredibiliteye yönelik bilgileri kullanırlar. Dolayısıyla, doğrudan fon vermeye çalışan mevduat

sahiplerine kıyasla bankalar, belirli bir beklenen getiri için daha az temerrüt riski olan bir varlık portföyünü bir araya getirebilirler. Bankalar ayrıca, müşterilerine likidite sunmaktadır. Mevduat sahipleri, borç alanlar ve borç verenler farklı likidite tercihlerine sahiptir. Müşteriler, istedikleri zaman cari hesaplarından para çekebilmeyi öngörerek bankalara tasarruflarını emanet eder. Likidite bu nedenle bir bankanın müşterilerine sunduğu önemli bir hizmettir ve bankaları, sigorta ve emlak hizmetleri gibi ve banka dışı finansal ürünler sunan diğer finansal kuruluşlardan ayırmaktadır.

Krediler, bir banka tarafından tüzel veya gerçek kişilere ödünç para verilmesi veya bu kişiler lehine bir işin yapılması, bir borcun ödenmesi konusunda garanti verilmesi şeklinde kullandırılabilir. Krediler talep eden kişilere başlangıçta belirlenen kriterler ölçüsünde ve bu kişilere uygulanan kredibilite değerlendirmeleri kapsamında kullandırılırken, söz konusu varlıkların temerrüt riski her zaman ihtimal dahilindedir. Geri ödenmeyen krediler hariç olmak üzere kredi işlemlerinden sağlanan faiz ve komisyon gelirleri bankaların temel ve ağırlıklı gelir kalemini oluşturmaktadır.

Nakdi kredi belirli bir vadede geri ödenmek koşuluyla ve belirli bir ivaz karşılığı gerçek ve tüzel kişilere verilen ödünç para anlamına gelmektedir. Nakdi krediler belirli bir faiz ya da komisyon karşılığı belirli bir süre sonra geri ödenmek üzere nakit olarak verilmektedir. Bu bir miktar nakdin kullandırımıyla belirli bir süre sonunda veya bu süre içerisinde kullandırılan miktara orantılı veya maktu bir faiz veya komisyon ödenmesinin taahhüt edilmesi sözleşmeye bağlanmaktadır. Gayri nakdi kredi ise belirli bir edimin yerine getirilmesinin veya bir borcun ödenmesinin taahhüt edilmesi kapsamında bir gerçek veya tüzel kişi lehine belirlenen komisyon karşılığında garanti verilmesidir. Gayri nakdi kredide müşteriye ödünç olarak verilen bir para söz konusu değildir. Fakat garanti verilen işin gerçekleştirilmemesi veya bir borcun ödenmesi halinde banka garanti verdiği tutarın kendisi tarafından ödenmesi riskiyle karşı karşıyadır. Dış ticaret faaliyetlerinde bulunan firmalar ithalat tarafında akreditif başta olmak üzere bankalardan kabul, aval, kontrgaranti gibi gayrinakdi kredilerin yanında ithalatın finansmanı amacıyla kısa, orta ve uzun vadeli kredi talebinde bulunurlar.

Bankaların sundukları temel hizmetlerin yanında müşterilerin ihtiyaçları doğrultusunda saklama hizmetleri, ödeme hizmetleri döviz alım satım hizmetleri, sigortacılık hizmetleri, elektronik bankacılık hizmetleri ve yatırım işlemleri gibi hizmetler sayılabilir. Teknolojinin gelişimi hızına bağlı olarak temelde fon arz ve talebine aracılık kapsamında faaliyet yürüten bankalarda müşterilerin talepleri ve çağın gerekleri üzerine yeni ürünler ve hizmetler ortaya çıkmıştır.

Zaman içerisinde bankalar para transferi için daha ucuz ve daha hızlı yollar bulmuştur. Günümüzde bankacılık sistemi, ödeme yapmak ve para transfer etmek için giderek daha fazla elektronik işlem gerçekleştirmektedir. Müşteriler artık bankacılık işlemlerinin çoğunu uzaktan gerçekleştirebilecekleri çeşitli elektronik bankacılık hizmetlerine erişebilmektedir. Elektronik bankacılık hizmetleri, uzak terminal işlemlerini, telefon işlemlerini ve İnternet üzerinden gerçekleştirilenler gibi diğer elektronik işlemleri içerir.

Bankaların sunduğu hizmetler ve toplam büyüklüğü ile elde ettiği gelir ve maliyetler finansal tablolarına yansıtılır. Mali tablolar, bize bir bankanın geçmişte nerede ve şimdi nerede olduğunu ve gelecekte nereye gittiğini gösteren bir "yol haritasıdır". Yöneticilerin, müşterilerin ve düzenleyici otoritelerin güvendiği iki ana mali tablo bilanço ve gelir tablosudur. Bilançonun temel kalemleri toplam varlıklar, toplam yükümlülükler ve özsermayeden oluşurken; Toplam varlıklar, toplam yükümlülükler ve özsermaye toplamına eşittir. Banka bilançosu kaynaklarının ve varlıkların bir listesidir. Bankalar borçlanma aracı ihraç ederek ve mevduat gibi diğer yükümlülüklerle fon elde ederler. Bu fonları menkul kıymetler ve krediler gibi varlıklarda kullanırlar.

Bankalar, aktif kalemlerinden elde ettikleri gelirle, yükümlülüklerine ait giderleri karşılayarak aradaki farktan kar elde ederler. Gelir tablosu, bir şirketin belirli bir hesap dönemindeki finansal performansını raporlamak için kullanılan önemli finansal tablolardan birisidir. Kâr ve zarar tablosu ya da gelir ve gider tablosu olarak da bilinen gelir tablosu, esas olarak şirketin belirli bir dönemdeki gelirlerine ve giderlerine odaklanmaktadır. Gelir tablosu dört ana kavrama odaklanmaktadır; Gelirler, giderler, kar ve zararlar. Esasen, şirketin faaliyetlerinden ve faaliyet dışı elde ettiği gelirin, giderlerin düşülmesiyle net gelire veya kar zarara nasıl dönüştüğünü göstermektedir. Özkaynak değişim tablosu, bir raporlama dönemi boyunca bir şirketin özkaynağındaki başlangıç ve bitiş bakiyelerinin bir göstergesidir. Özkaynak değişim tablosu yıllık mali tabloların ortak bir parçası olup başlangıçtaki öz sermaye bakiyesi ile bitiş bakiyesine ulaşmak için kar ve temettü ödemeleri gibi öğeleri gösterir. Nakit akış tablosu, işletmeye veya projeye giren ve çıkan nakit akışlarının bir listesidir. Bir banka için mevduat nakit girişi ve para çekme ise nakit çıkışlarıdır. Nakit akış tablosu, geçmiş dönemde meydana gelen nakit akışlarının bir listesidir.

Türk Bankacılık Sektöründe 2020 Haziran dönemi itibarıyla 34 mevduat, 14 kalkınma ve yatırım, 6 katılım bankası olmak üzere toplamda 54 banka faaliyetlerini sürdürmektedir. Anılan

dönemde, bankacılık sektörünün toplam aktiflerine göre mevduat bankaları %87, kalkınma ve yatırım bankaları %7 ve katılım bankaları %6 paya sahiptir. TBS'nin aktif büyüklüğü bahse konu dönemde bir önceki yılsonuna göre %19,3 artarak 5.356 milyar TL olmuştur. Sektörün aktif toplamının %60,83'ü krediler kaleminden oluşmaktadır. Krediler kalemini aktif büyüklüğü içerisindeki %16,85'lik payı ile menkul kıymetler takip etmektedir. Aktif toplam içerisinde önemli pay teşkil eden diğer kalemler ise T.C. Merkez Bankasından Alacaklar (%4,23), Bankalardan Alacaklar (%3,55) olmuştur.

TBS'de pasif toplam içerisinde en yüksek paya sahip kalem %57,14 ile mevduat kalemi olmuştur. Mevduat toplamı vadeli ve vadesiz mevduat kalemlerinden oluşurken bahse konu kalemler sırasıyla %39,01 ve %18,13 paya sahiptir. Pasif içerisinde yabancı kaynaklar içerisinde yer alan bir başka önemli iki kalem repo işlemlerinden sağlanan fonlar ve ihraç edilen menkul kıymetlerdir. Söz konusu iki kalemin pasif içerisindeki oranları %4,30 ve %4,20 şeklinde gerçekleşmiştir. Özkaynaklar kalemi ise pasif toplam içerisinde %10,41 paya sahiptir. Haziran 2020 döneminde bir önceki yılsonuna göre bilanço dışı kalemlerden; Gayrinakdi kredi ve yükümlülükler %9,3, Türev finansal varlıklar ise %8,5 artış göstererek sırasıyla 891 milyar TL ile 3.496 milyar seviyesine yükselmiştir. Bahse konu dönemde TBS'nin net karı 31 milyar TL olarak gerçekleşmiştir.

2020 Haziran döneminde sektörün dönem net kârı, 2019 yılının aynı dönemine göre kamu ve yerli özel banka gruplarında artış gösterirken yabancı banka grubunda azalış göstermiştir. Sektörde özkaynak karlılığı %6,14 ile önceki yılın aynı döneminde açıklanan %5,89 a göre artış göstermiştir. Benzer şekilde aktif karlılığı da önceki yıl %0,71 seviyesindeyken, cari dönemde %0,79'a yükselmiştir.

2020 Haziran döneminde sektörde mevduatın krediye dönüşüm oranı %106 seviyesinde gerçekleşmiştir. Bahse konu dönemde sektör takipteki kredilerin (brüt) tutarı 151 milyar TL'dir. Kredilerin Takibe Dönüşüm Oranı (TDO) ise %4,43 olarak gerçekleşmiştir. TBS'nin sermaye yeterliliği oranı (SYO) %19,52 olarak gerçekleşmiştir. SYO, fonksiyon grupları ayrımında mevduat, katılım ile kalkınma ve yatırım bankalarında sırasıyla %19,09; %19,08 ve %25,60 olarak gerçekleşmiştir. Sermaye yeterliliği hesaplamasında, risk ağırlıklı varlıkların %87'si kredi riskine esas tutardan, %9'u operasyonel riske esas tutardan ve %4'ü piyasa riskine esas tutardan oluşmaktadır.

Bankacılığın performansının göstergesi karlılıktır ve karlılık seviyesi ne kadar yüksekse bankanın o kadar iyi performans gösterdiği ifade edilebilir. Bankacılığın performansı sürdürülebilirliği belirleyecek, yatırımcılara ve hissedarlara getiri sağlayacaktır. Kârlılık hem yatırımcılar hem de yöneticiler için önemli bir değişken olup istikrarı ve bankaların performansını tanımlar. Bankanın kârlılığı yönetimin başarısını gösterir ve yatırımcılar için en belirgin göstergelerden biridir. Kârlılıktaki değişiklikler bankaların büyümesine katkıda bulunur, çünkü kardaki artış bankaların nakit akışı pozisyonunu iyileştirir ve bankalara daha fazla esneklik sağlar.

Karlılık, bir bankanın sermayesini artırma, kredi zararlarını karşılama, varlıkların gelecekteki büyümesini destekleme ve yatırımcılara geri dönüş sağlama yeteneğini gösterir. Bir banka için en büyük gelir kaynağı net faiz geliridir. Ayrıca bir diğer önemli bir gelir kaynağı da döviz ve kıymetli maden ticareti ile sağlanan komisyonlar veya işlem ücretlerinden sağlanmaktadır. Bankacılık sisteminin karlılığı, banka performanslarının daha iyi ölçülebilmesi için aktiflerin getiri oranı (ROA), özkaynak getiri oranı (ROE) ve Net faiz marjı ile ölçülür. ROE, net karın toplam özkaynağa bölünmesiyle elde edilir ve hissedarların yatırım getirilerinin yüzdesini ölçer. ROA, bankaların varlıklarından kazandığı birim başına karı gösteren önemli bir karlılık oranı olarak kabul edilir. Aktif getirisi, net gelirin toplam aktiflere bölünmesi ile elde edilir.

Bankaların karlılığına etki eden faktörlerin ortaya konulması amacıyla yapılan bu çalışmada bankalara özgü (içsel) ve makroekonomik (dışsal) değişkenler ile banka karlılığının göstergesi olarak belirlenen değişkenler aracılığıyla model oluşturulmuştur. Çalışmada veri setini oluşturacak değişkenler için Türkiye'de faaliyet gösteren mevduat bankaları ele alınmış olup TBS'de 2008 ile 2018 yılları arasında finansal verilerine kesintisiz olarak ulaşılabilen 23 adet mevduat bankası bulunduğu anlaşılmıştır. Bu kapsamda, 23 adet mevduat bankasının bağımlı ve bağımsız değişkenlerini oluşturan veriler Türkiye Bankalar Birliği, bağımsız değişkenlerden oluşan makroekonomik değişkenler ise World Bank (Dünya Bankası) ve Bloomberg veri merkezi aracılığıyla temin edilmiştir. Bankalara özgü değişkenler bakımından karlılık, sermaye, likidite ve yönetim anlayışındaki farklılıklar göz önünde bulundurularak mevduat bankalarının verileri kapsam içerisinde yer alırken, kalkınma ve yatırım bankaları, katılım bankaları ve TMSF yönetimindeki bankalar çalışmanın dışında tutulmuştur.

Çalışmanın bağımlı ve bağımsız değişkenlerini oluşturan faktörler, literatürde yer alan çalışmalar incelenerek kapsam içerisine alınmıştır. Bankalara özgü ve makroekonomik değişkenler, yukarıda belirtilen bankaların 2008-2018 dönemlerindeki yıllık verilerinden oluşmaktadır. Bankalara özgü değişkenler TBB veri sisteminden bankaların yılsonu verileri ile yayımlanan çalışmalardan, makroekonomik değişkenler ise Dünya Bankası ve Bloomberg veri merkezinden elde edilmiştir. TÜFE değişkeni tüketici fiyatlarındaki yıllık değişiminden, ISSIZLIK değişkeni yılsonları itibarıyla açıklanan işsizlik oranlarından, BUYUME değişkeni Gayri Safi Yurtiçi Hasıladaki yıllık değişim yani büyüme oranından, GOSTERGE değişkeni ise vadesine 2 yıl kalan devlet tahvili faizinden oluşmaktadır.

Banka karlılığının göstergelerinden olan ROA veya ROE'nin bağımlı değişken olduğu literatürde yer alan çalışmalarda ağırlık olarak panel veri analizinden yararlanılmıştır. Öte yandan, karlılığının belirleyicisi olarak modellere dâhil edilen değişkenler daha fazla sayıda değişkenden oluşabilmektedir. Panel veri analizini diğer ekonometrik yöntemlerden ayıran en temel özellik verilen hem zaman boyutu hem de kesit boyutu bakımından dikkate alınabilmesidir. Panel veri ile yapılan analizlerde, birimlere veya zamana göre meydana gelen farklılıklardan kaynaklanan değişim sabit etkiler modeli ya da rassal etkiler modeli kullanılarak incelenebilir. Çalışmanın veri setini oluşturan değişkenlere yapılan korelasyon analizi ve varyans artış faktörü incelemesi sonucu; Değişkenlerin panel veri analizine uygunluğu test edilmiştir. Daha sonra panel veri analizinde uygun model tahminini belirlemek amaçlı yapılan Redundant Fixed Effect ve Hausman Testi sonuçlarına göre değişkenlerin tesadüfi etkiler modeli ile panel veri analizi için daha uygun olduğu belirlenmiştir.

Panel veri rassal etkiler yöntemiyle oluşturulan 2 farklı modelin denklemlerine aşağıda yer verilmiştir:

$$ROA_{it} = \beta 0 + \beta 1SYR_{it} + \beta 2TDO_{it} + \beta 3KR_MV_{it} + \beta 4LIKIT_{it} + \beta 5TUFE_{it} + \beta 6ISSIZLIK_{it} + \beta 7GOSTERGE_{it} + \beta 8BUYUME_{it} + \varepsilon_{it}$$

$$ROE_{it} = \beta 0 + \beta 1SYR_{it} + \beta 2TDO_{it} + \beta 3KR_MV_{it} + \beta 4LIKIT_{it} + \beta 5TUFE_{it} + \beta 6ISSIZLIK_{it} + \beta 7GOSTERGE_{it} + \beta 8BUYUME_{it} + \varepsilon_{it}$$

Bankacılık sektöründe aktif karlılığı değişkeninin (ROA) bağımlı değişken olduğu modelde modelin olasılık değeri %1 düzeyinde yani %99 güven aralığında anlamlı olarak belirlenmiştir. Modelin açıklayıcılığına işaret eden R^2 değeri ise 0.3452 şeklinde hesaplanmıştır. ROA'nın değişken bazında belirleyicilerinin tahmininde TDO ve KR_MV'nin %1 düzeyinde; SYR değişkeni %10 düzeyinde; LIKIT değişkeni ise %5 düzeyinde; ISSIZLIK değişkeni ile %1 düzeyinde anlamlı sonuçlar verdiği görülmüştür. Buna göre ROA ile bankalara özgü değişkenlerden(içsel) SYR arasında pozitif ilişki; TDO, KR_MV ve LIKIT değişkeni ile negatif ilişki; Makroekonomik değişkenlerden(dışsal) ISSIZLIK değişkeni ile pozitif ilişki olduğu belirlenmiştir.

Bankacılık sektöründe özkaynak karlılığı değişkeninin (ROE) bağımlı değişken olduğu modelde modelin olasılık değeri %1 düzeyinde yani %99 güven aralığında anlamlı olarak belirlenmiştir. Modelin açıklayıcılığına işaret eden R^2 değeri ise 0.3009 düzeyinde hesaplanmıştır. ROE'nin değişken bazında belirleyicilerinin tahmininde TDO ve KR_MV'nin %1 düzeyinde; LIKIT değişkeni ise %10 düzeyinde; ISSIZLIK değişkeni ile %5 düzeyinde; TUFE değişkeni ile %10 düzeyinde anlamlı sonuçlar verdiği görülmüştür. Buna göre ROE ile bankalara özgü(içsel) değişkenlerden TDO, KR_MV ve LIKIT değişkeni ile negatif ilişkili; Makroekonomik değişkenlerden(dışsal) ISSIZLIK ve TUFE değişkeni ile pozitif ilişkili olduğu belirlenmiştir.

Elde edilen sonuçlar ışığında Türk Bankacılık Sektöründe içsel değişkenlerden sermaye yeterliliği düzeyindeki artışın, yani bankların maruz kaldığı risklere karşılık daha yüksek düzeyde sermaye ile faaliyet göstermesi halinde aktif karlılığı değişkeni özelinde karlılığın olumlu yönde etkilendiği görülmektedir. Bu kapsamda, pay sahipleri daha yüksek düzeyde sermayeyi banka bünyesinde riske ettiğinde, kullandığında karlılığa daha çok odaklanıldığı ve daha yüksek düzeyde performans elde edilebildiği söylenebilir. Buna karşılık, içsel değişkenlerden takipteki krediler oranını gösteren TDO değişkenindeki artış hem aktif karlılığı hem de özkaynak karlılığını azaltmaktadır. Söz konusu durum beklenildiği gibi takipteki krediler arttıkça, bankaların ayırması gereken karşılık tutarı ve buna bağlı yazılan giderlerle birlikte karlılık olumsuz yönde etkilenmektedir. Bununla birlikte, yine içsel değişkenlerden likit aktiflerin toplam aktifler içerisindeki oranı arttığında karlılığın göstergesi olan her iki bağımlı değişkende olumsuz yönde etkilenmektedir. Bankalar gereğinden fazla likit kalemle faaliyet gösterir yani getirili aktifleri toplam bilanço içerisinde sınırlı tutarsa bu durum, pasifte faiz götürüsüne sahip kalemlere faiz ödenirken aktifte yeteri kadar gelir sağlanamadığı için karlılığın olumsuz etkilenmesi şeklinde değerlendirilebilir. Son

olarak içsel değişkenlerden KR_MV olarak tanımlanan kredi/mevduat oranındaki artış hem aktif karlılığı hem de özkaynak karlılığını olumsuz yönde etkilemektedir. Bu durum, bankanın aktif pasif yönetiminde getirili aktif ile maliyetli pasif dengesine bağlıdır. Kredilerdeki büyümeyle birlikte karın olumlu yönde etkilenmesi beklenirken, pasif kalemlerin daha kısa vadede fiyatlanması nedeniyle net kar marjı yani aktif ile pasif getirisi farkı daralırsa karlılık olumsuz yönde etkilenir ve kredi büyümesi performans artışına yol açmayabilir. Ayrıca değerlendirme yapılırken, belirli bir düzeyde beklenen takipteki alacakları da göz önüne almak gerekir. Tarihsel verilere bakıldığında ülkemizde kredi büyümesinin artış gösterdiği dönemlerde ekonomik büyümenin olumlu yönde etkilendiği bununla birlikte, piyasa faizlerinin azalış gösterdiği bilinmektedir. Makroekonomik değişkenlerden(dışsal) işsizlik oranının her iki bağımlı değişkeni de olumlu etkilediği sonucu elde edilmiştir. Model sonucuna göre işsizlik oranının azalış göstermesiyle birlikte banka karlılığının azalış göstermektedir. Son olarak enflasyon oranını gösteren tüketici fiyatları endeksindeki değişimle özkaynak karlılığının pozitif yönde etkilendiği, enflasyondaki artışın karlılığı artırdığı sonucuna ulaşılmıştır.

Çalışmadan elde edilen sonuçların banka performansının artırılması kapsamında karlılığın yönetilmesi ve istikrar ile oto finansman sağlanması bakımından literatüre katkıda bulunacağı düşünülmektedir. Çalışmada kullanılan veriler veya daha geniş bir veri ya da değişken setinin oluşturduğu örneklem ile farklı analiz ve çalışma yapılabilir.

KAYNAKÇA

Abreu, M. ve Mendes V. (2002), **Commercial Bank Interest Margins and Profitability: Evidence from EU Countries**, Porto Çalışma Tebliğ.

Acaravci, K. ve Çalim, A.E. (2013), "**Turkish Banking Sector's Profitability Factors**", International Journal of Economics and Financial Issues, Vol.3, No.1 :27-41.

Akgüç, Ö., (2006). "**Kredi Taleplerinin Değerlendirilmesi**", İstanbul, Arayış Basım ve Yayıncılık Sanayi.

Alper, D. ve Anbar, A. (2011)," **Bank Specific and Macroeconomic Determinants of commercial bank Profitability: Empirical Evidence from Turkey**", Business and economics Research Journal, 2(2), 139-152.

Artun, T. (1983), **Uluslararası Bankacılık Bunalımı Ve Türkiye'de Serbest Faiz Politikası**.

Ayadi R., Mouley S. (2014), **Impact of Monetary Policy and Bank Regulations on Efficiency.** In: Monetary Policies, Banking Systems, Regulatory Convergence, Efficiency and Growth in the Mediterranean.

Baltagi, B.H. (1995), Econometric Analysis of Panel Data.

Babuşcu Ş., Hazar, A., Bektaş, S. Ceylan, M., (2014). **SPK İleri Düzey Lisanslama Sınavlarına Hazırlık Tüm Konular**, Akademi Consulting Training.

Babuşçu Ş. ve Hazar A., (2012) **Vadeli İşlem ve Opsiyon Piyasalarının İşleyişi**, Ankara: Akademi Yayınları.

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) (2005). **5411 Sayılı Bankacılık Kanunu**, Ankara.

BDDK, (2006), **Bankaların Muhasebe Uygulamalarına Ve Belgelerin Saklanmasına İlişkin Usul Ve Esaslar Hakkında Yönetmelik**, 1 Kasım 2006, Resmî Gazete, Sayı : 26333.

BDDK, (2017), **Tekdüzen Hesap Planı Ve İzahnamesi Hakkında Tebliğ.** 20 Eylül 2017, Resmî Gazete, Sayı :30186 (Mükerrer).

BDDK, (2020), **Türk Bankacılık Sektörü Temel Göstergeler**. Haziran 2020.

Berger, N.A., 1995. *"**The Relationship between Capital and Earnings in Banking"**,* **Journal of Money**, Credit and Banking, 27, (2): 432-456

Bikker, J. ve Bos, J.W.B., (2008), **Bank Performance A Theoretical And Empirical Framework For The Analysis Of Profitability, Competition And Efficiency**.

Borrini, M. ve Rossi S., 2019. **Banking in Europe The Quest for Profitability after the Great Financial Crisis**. Palgrave Macmillan Studies in Banking and Financial Institutions.

Büschgen, H. ve Christoph B. (2003). **Bankbetriebslehre**. Lucius and Lucius. Stuttgart.

Casu, B., Girardone C. ve Molyneux P., (2015), **Introduction to Banking**. 2nd edn. Pearson.

Cargill T.F.,(2017), **The Financial System, Financial Regulation and Central Bank Policy.**

Center for Financial Training. (2010). **Banking Systems,** 2nd Edition 2010, South-Western, Cengage Learnin

Çelik T. ve Çıtak L. 2016. **Banking Competition, Financial Liberalization and Economic Growth: Evidence from Turkish Economy during the 1990-2014 Period**. International Journal of Economics and Financial Issues.

Çetin. A.,2018. **Katılım ve Mevduat Bankalarının Piyasa Etkinliğinin Karşılaştırmalı Analizi ve Bir Uygulama. Türkiye Bankalar Birliği**, Yayın No: 329.

Dinçer H., Gülşah G., Nazife O., Sahinbaş K., **A Performance Evaluation of the Turkish Banking Sector after the Global Crisis via CAMELS Ratios**, Procedia Social and Behavioral Sciences 24 (2011) 1530–1545

Dinçer, Hasan ve Hacıoğlu, Ümit. **Finansa Giriş**, Teori ve Uygulama. Beta, İstanbul. (2009)

Dilley, D. K. (2008). **Essentials of banking (Essentials series; Essentials series).** Hoboken,N.J.:Wiley.

Dizgil, E. (2017), **Türkiye'deki Mevduat Bankalarının Karlılığını Etkileyen Mikro Düzeyli Faktörler Üzerine Ampirik Bir Araştırma**, BDDK Bankacılık ve Finansal Piyasalar, Cilt: 11, Sayı: 2.

Dölcübaş, A., "Türkiye Ekonomisinde Kalkınma ve Yatırım Bankacılığı ve 1980 Sonrası Kalkınma ve Yatırım Bankacılığında Performans Gelişimi" (Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Üniversitesi, 1998), 36.

Dumicic, M. ve Ridzak, T. (2012), **Determinants of Bank's Net Interest Margins in Central and Eastern Europe**, Croatian National Bank.

Emek, T. (1991). **Kalkınma Ve Yatırım Bankacılığı, Yatırım Projelerinin Değerlendirilmesi**. Ankara: TKB Yayını.

El-Masry, A. (2016), **Capital structure and performance of Middle East and North Africa (MENA) banks: An assessment of credit rating**. Banks and Bank Systems, 11(1), 77-91.

Freixas X. ve Rochet J.C., 2008. "**Microeconomics of Banking, 2nd Edition,**" MIT Press Books, The MIT Press, edition 2, volume 1, number 0262062704, February.

Fouad, M., Hemming, R., Lombardo, D. ve Maliszewski, W. (2004). **Fiscal Transparency and Public Banks. Conference on The Role of State-Owned Financial Institutions: Policy and Practice**, World Bank, Washington D.C.

Fungacova, Z., Poghosyan, T. (2011), **Determinants of bank interest margin in Russia: Does bank ownership matter? Economic Systems**, 35(4), 481-495.

Girginer, N. (2008). **Ticari Kredi Taleplerinin Değerlendirmesine Çok Kriterli Yaklaşım: Özel ve Devlet Bankası Karşılaştırması**. Muhasebe ve Finansman Dergisi (37):132-142.

Gujarati D. N. (2004), **Basic Econometrics**, 4 ed. The McGraw-Hill Companies, New York.

Gümüş, S., (2014), **Bankacılıkta Müşteri İlişkileri Yönetimi**.

Günal, M., (2006), **Para Banka Ve Finansal Sistem**.

Gülhan, Ü. ve Uzunlar E. (2011), **Bankacılık Sektöründe Kârlılığı Etkileyen Faktörler: Türk Bankacılık Sektörüne Yönelik Bir Uygulama**, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 15(1), 341-368.

Güneş, N. (2015), **Banka Kârlılığının Belirleyicileri: 2002-2012 Dönemi Türk Mevduat Bankaları Üzerine Bir İnceleme**, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 20(3), 265-282.

Güney, A. (2009), **Banka İşlemleri,** İstanbul: Beta Basım,

Güriş, S., **Stata İle Panel Veri Modelleri**.

Haque, D. A. (2014). **Comparasion of Financial Performance of Commercial Banks: A case study in the context of India (2009- 2013)**. Journal of Finance and Bank Management, 2(4), 1-14.

Hazar, A, Babuşcu, Ş , Tekindal, M ve Köksal, M . (2018). **Bankacılık Sektöründe Sermaye Yeterliliği Rasyosunu Belirleyen Risklerin Analizi**. Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi , (20) , 135-150.

Heffernan, S., (2005), **Modern Banking,** Professor of Banking and Finance, Cass Business School, City University, London**.**

Husni, K. ve Al-Abadi, M. (2008), **Determinants of commercial bank interest rate margins: Evidence from Jordan**. Jordan Journal of Business Administration, 4, 485-499.

Ho, S. ve Mallick, (2010), S. **The impact of information technology on the banking industry** J. Oper. Res. Soc., 61 pp. 211-221.

Jiang, G., E. Law ve A. Sze, (2003). *"**The Profitability of the Banking Sector in Hong Kong",*** **Hong Kong Monetary Authority Quarterly Bulletin**, September 2003.

Kaya, F., 2012, **Bankacılık Giriş ve İlkeleri.**

Kaya, T.Y, 2002. ***"Determinants of Profitability in Turkish Banking Sector",*** (in Turkish) Turkish Banking Regulation and Supervision Agency, No: 2002/1.

Kennedy, P. (2006), **Ekonometri Klavuzu, (çev. Muzaffer Sarımeşeli ve Şenay Açıkgöz),** 5. Baskı, Ankara: Gazi Kitabevi.

Kepenek, Y. ve Yentürk N. (2005). **Türkiye Ekonomisi.** (18.b), İstanbul: Remzi Kitabevi.

Keyder, N., (2008), **Para Teori, Politika, Uygulama**, 10. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Levine, R. (2001), **International financial liberalization and economic growth**. Review of International Economics, 9(4), 688-702.

Lessambo F.I., 2020. The U.S. Banking System Laws, Regulations, and Risk Management. Palgrave Macmillan.

Madura, J., (2011), **International Financial Management.**

Mankiw NG. (2020). **Principles of Economics**, 5th edition. South-Western Cengage Learning.

McKinnon, R.I. (1973), **Money and Capital in Economic Development**. Washington, D.C: The Brookings Institution.

Micco, A., Panizza, U. ve Yeyati, E. L. (2004). "**Should the Government be in the Banking Business? The Role of State-Owned and Development Banks"**, Inter-American Development Bank Çalısma Tebligi.

Mishkin, Frederic S., , (1992) **The Economics of Money, Banking and Financial Markets.**

Mishkin, F. (2013). ***The economy of money, banking and financial markets*** **(10th ed.).** Pearson Education, Inc., USA.

Öçal T. ve Çolak Ö. F., (2001), **Para-Banka**, İmge Kitabevi Yayınları, İstanbul.

Özdemir, S. ve Elitaş, C., (2015), **KOBİ TFRS Standartlarına Göre Oluşturulacak Öz Kaynaklar Değişim Tablosu ve Gelir ve Dağıtılmamış Kârlar Tablosu Önerisi: Örnek Bir Uygulama.** İşletme Araştırmaları Dergisi.

Parasız İ., **Para Banka ve Finansal Piyasalar**, İstanbul, Ezgi Yayınevi, 2009.

Parasız, İ., (1999), **Modern Ansiklopedik Ekonomi Sözlüğü**, Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.

Parasız, İ., ve Ekren, N., (2013), **Uluslararası İktisat**, Ezgi Kitabevi, İstanbul.

Parkin, M., (2015), **Economics**, Global Edition, Pearson.

Petkovski, M. (2009). **Financial markets and Institutions**. Skopje, Faculty of Economics

Popovska, K. (2008). **Commercial Banking – Success and profitability**. Skopje, "Institute of economics" – Skopje.

Raharjo, P.G., Hakim, D.B., Manurung, A.H. ve Maulana, T.N.A. (2014), **The determinants of bank's interest margin in Indonesia: An analysis of fixed effect panel regression**. International Journal of Economics and Financial Issues, 4(2), 295-308.

Reed, W. R., ve Ye, H. (2011), **Which panel data estimator should I use? Applied Economics**.

Roland. C., (2008), **Banking sector liberalization in India: Evaluation of reforms and comparative perspectives on China.**

Rose P. ve Hudgins S., (2010), **Bank Management & Financial Services.**

Sağlam, D. (1976), **Türkiye Ekonomisi**. Ankara: Ayyıldız.

Saldanlı, A. ve Aydın, M. (2016), **Bankacılık Sektöründe Karlılığı Etkileyen Faktörlerin Panel Veri Analizi İle İncelenmesi Türkiye Örneği**. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonomi İstatistik Dergisi, 1-9.

Shami, M., Omet, G., Bino, A. ve Khalaf, B.A. (2015), **Banks offer lottery prizes: What are the implications. Journal of Management, Marketing and Logistics**, 2(3), 215-221.

Shaw, E.S. (1973), **Financial Deeping in Economic Development**. Cambridge: Harvard University Press.

Siddik, N., Kabiraj, S. ve Shanmugan, J. (2017), **Impacts of capital structure on performance of banks in a developing economy: Evidence from Bangladesh**. International Journal of Financial Studies, 5(13), 1-13.

SPL, (2017). Lisanslama Sınavları Çalışma Notları, "**Türev Araçlar, Piyasalar ve Risk Yönetimi**" Ders Kodu: 1011 Türev Araçlar Sınavı.

Stock J, Watson M., (2011), **Dynamic Factor Models. In: Clements MJ, Hendry DF Oxford Handbook on Economic Forecasting.** Oxford: Oxford University Press.

Takan M. ve Boyacıoğlu A., (2011), **Melek Bankacılık: Teori, Uygulama ve Yönetim, Nobel Yayınları**, Ankara.

Tan Y. (2017). **The impacts of competition and shadow banking on profitability: evidence from the Chinese banking industry**. N Am J Econ Financ 42:89–106.

Tanaydı, Y. (2016). **Türk katılım bankacılığının kurumsal performansı ve sürdürülebilir rekabetteki stratejik hedefleri; Türkiye uygulama örnekleri.** Selçuk Üniversitesi, Yayımlanmış yüksek lisans tezi, Konya.

Tatoğlu, F. Y. (2012), **Panel Veri Ekonometrisi Stata Uygulamalı**, İstanbul: Beta.

Taşkın, F. D. (2011), **Türkiye'de Ticari Bankaların Performansını Etkileyen Faktörler**, Ege Akademik Bakış, 11 (2), 289-298.

Tektas, A. ve Gunay, G. (2005)," Asset and liability management in financial crisis", The Journal Of Risk Finance, Vol. 6, No.2,pp.135-149.

TMS 1, (2009), **Finansal Tabloların Sunuluşu**.

TMS 7, (2006), **Nakit Akış Tablosu**.

Tarı, R. (2010), **Ekonometri,** 9. Baskı, İstanbul.

Türkiye Bankalar Birliği, (2008), **50.Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türk Bankacılık Sistemi "1958-2007".**

Tunay, K.B. ve M.A. Silpar,. (2006)**, *"Performance Analysis Based on Profitability in Turkish Banking Sector-I",*** (in Turkish) Banks Association of Turkey, Research Papers, No: 2006-I.

Topak M.S. ve Talu N.H., (2017). **Bank Specific and Macroeconomic Determinants of Bank Profitability: Evidence from Turkey.** International Journal of Economics and Financial Issues.

Uçarkaya,S. (2006), **Kamu Bankalarının Bankacılık Sistemindeki Rolü (Uzmanlık Yeterlilik Tezi)**, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü, Ankara 2006,

Verbeek, M. (2004), **A guide to modern econometrics. 2nd ed.**, New York: John Wiley and Sons.

https://www.bddk.org.tr/BultenAylik

https://www.bddk.org.tr/Veriler/Aylik-Bulten/12

https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Banka+Hakkinda/Tarihce/

https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistiki-raporlar/59

https://databank.worldbank.org/reports.aspx?source=2&country=TUR#

EKLER

EK 1 : Redundant Fixed Effect Testi

Redundant Fixed Effects Tests
Equation: Untitled
Test cross-section fixed effects

Effects Test	Statistic	d.f.	Prob.
Cross-section F	18.144655	(22,222)	0.0000

Cross-section fixed effects test equation:
Dependent Variable: ROA
Method: Panel EGLS (Cross-section weights)
Date: 12/06/20 Time: 01:06
Sample: 2008 2018
Periods included: 11
Cross-sections included: 23
Total panel (balanced) observations: 253
Use pre-specified GLS weights
White diagonal standard errors & covariance (no d.f. correction)

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
SYR	0.010197	0.021136	0.482445	0.6299
TDO	-0.154730	0.018783	-8.237830	0.0000
KR_MV	-0.008943	0.001807	-4.948879	0.0000
LIKIT	-0.014000	0.006112	-2.290706	0.0228
TUFE	0.038720	0.021646	1.788790	0.0749
ISSIZLIK	0.165486	0.046281	3.575693	0.0004
GOSTERGE	-0.002402	0.017510	-0.137194	0.8910
BUYUME	0.016947	0.014622	1.159030	0.2476
C	1.026467	0.624697	1.643144	0.1016

Weighted Statistics

R-squared	0.357199	Mean dependent var	2.042492
Adjusted R-squared	0.336124	S.D. dependent var	1.709083
S.E. of regression	1.159587	Sum squared resid	328.0927
F-statistic	16.94859	Durbin-Watson stat	0.705560
Prob(F-statistic)	0.000000		

Unweighted Statistics

R-squared	0.253601	Mean dependent var	1.361986
Sum squared resid	258.2700	Durbin-Watson stat	1.063805

Redundant Fixed Effects Tests
Equation: Untitled
Test cross-section fixed effects

Effects Test	Statistic	d.f.	Prob.
Cross-section F	22.747324	(22,222)	0.0000

Cross-section fixed effects test equation:
Dependent Variable: ROE
Method: Panel EGLS (Cross-section weights)
Date: 12/06/20 Time: 01:04
Sample: 2008 2018
Periods included: 11
Cross-sections included: 23
Total panel (balanced) observations: 253
Use pre-specified GLS weights
White diagonal standard errors & covariance (no d.f. correction)

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
SYR	-0.345368	0.125060	-2.761624	0.0062
TDO	-1.121186	0.217275	-5.160224	0.0000
KR_MV	-0.052591	0.013536	-3.885372	0.0001
LIKIT	-0.097833	0.051782	-1.889331	0.0600
TUFE	0.456500	0.218543	2.088830	0.0378
ISSIZLIK	1.386311	0.533488	2.598582	0.0099
GOSTERGE	0.076692	0.181120	0.423430	0.6724
BUYUME	0.124523	0.174550	0.713396	0.4763
C	10.02005	5.788395	1.731059	0.0847

Weighted Statistics

R-squared	0.321255	Mean dependent var	15.24082
Adjusted R-squared	0.299001	S.D. dependent var	12.28188
S.E. of regression	9.099803	Sum squared resid	20204.76
F-statistic	14.43589	Durbin-Watson stat	0.760348
Prob(F-statistic)	0.000000		

Unweighted Statistics

R-squared	0.239953	Mean dependent var	11.18508
Sum squared resid	13907.00	Durbin-Watson stat	0.886269

EK 2 : Hausman Testi

Correlated Random Effects - Hausman Test
Equation: Untitled
Test cross-section random effects

Test Summary	Chi-Sq. Statistic	Chi-Sq. d.f.	Prob.
Cross-section random	0.000000	8	1.0000

* Cross-section test variance is invalid. Hausman statistic set to zero.
** WARNING: robust standard errors may not be consistent with
assumptions of Hausman test variance calculation.

Cross-section random effects test comparisons:

Variable	Fixed	Random	Var(Diff.)	Prob.
SYR	0.063468	0.063079	-0.000273	NA
TDO	-0.126841	-0.128900	-0.000170	NA
KR_MV	-0.007512	-0.007230	0.000001	0.7993
LIKIT	-0.020823	-0.017130	-0.000009	NA
TUFE	0.043548	0.040607	-0.000089	NA
ISSIZLIK	0.112327	0.109477	-0.000211	NA
GOSTERGE	-0.012563	-0.008246	-0.000068	NA
BUYUME	0.011304	0.011105	-0.000006	NA

Cross-section random effects test equation:
Dependent Variable: ROA
Method: Panel Least Squares
Date: 12/06/20 Time: 01:12
Sample: 2008 2018
Periods included: 11
Cross-sections included: 23
Total panel (balanced) observations: 253
White diagonal standard errors & covariance (no d.f. correction)

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	0.694598	0.610544	1.137671	0.2565
SYR	0.063468	0.029627	2.142209	0.0333
TDO	-0.126841	0.018206	-6.967075	0.0000
KR_MV	-0.007512	0.002833	-2.652104	0.0086
LIKIT	-0.020823	0.006666	-3.123624	0.0020
TUFE	0.043548	0.026226	1.660520	0.0982
ISSIZLIK	0.112327	0.038696	2.902830	0.0041
GOSTERGE	-0.012563	0.020717	-0.606399	0.5449
BUYUME	0.011304	0.013227	0.854608	0.3937

Effects Specification

Cross-section fixed (dummy variables)

R-squared	0.642630	Mean dependent var	1.361986
Adjusted R-squared	0.594337	S.D. dependent var	1.171794
S.E. of regression	0.746335	Akaike info criterion	2.367064
Sum squared resid	123.6576	Schwarz criterion	2.800009
Log likelihood	-268.4335	Hannan-Quinn criter.	2.541252
F-statistic	13.30684	Durbin-Watson stat	1.824621
Prob(F-statistic)	0.000000		

Correlated Random Effects - Hausman Test
Equation: Untitled
Test cross-section random effects

Test Summary	Chi-Sq. Statistic	Chi-Sq. d.f.	Prob.
Cross-section random	0.000000	8	1.0000

* Cross-section test variance is invalid. Hausman statistic set to zero.
** WARNING: robust standard errors may not be consistent with
assumptions of Hausman test variance calculation.

Cross-section random effects test comparisons:

Variable	Fixed	Random	Var(Diff.)	Prob.
SYR	0.121445	0.088542	-0.003092	NA
TDO	-0.958062	-0.980127	-0.013455	NA
KR_MV	-0.042334	-0.046738	0.000004	0.0364
LIKIT	-0.064978	-0.077613	-0.000211	NA
TUFE	0.291050	0.301203	-0.000403	NA
ISSIZLIK	0.801624	0.828708	-0.008475	NA
GOSTERGE	0.035989	0.031795	0.001040	0.8965
BUYUME	0.008373	0.012025	-0.000020	NA

Cross-section random effects test equation:
Dependent Variable: ROE
Method: Panel Least Squares
Date: 12/06/20 Time: 01:10
Sample: 2008 2018
Periods included: 11
Cross-sections included: 23
Total panel (balanced) observations: 253
White diagonal standard errors & covariance (no d.f. correction)

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	7.988995	4.308125	1.854402	0.0650
SYR	0.121445	0.130653	0.929523	0.3536
TDO	-0.958062	0.152168	-6.296085	0.0000
KR_MV	-0.042334	0.015220	-2.781513	0.0059
LIKIT	-0.064978	0.043384	-1.497753	0.1356
TUFE	0.291050	0.178113	1.634073	0.1037
ISSIZLIK	0.801624	0.328036	2.443705	0.0153
GOSTERGE	0.035989	0.153116	0.235043	0.8144
BUYUME	0.008373	0.110059	0.076073	0.9394

Effects Specification

Cross-section fixed (dummy variables)

R-squared	0.648272	Mean dependent var	11.18508
Adjusted R-squared	0.600741	S.D. dependent var	8.521110
S.E. of regression	5.384229	Akaike info criterion	6.319172
Sum squared resid	6435.762	Schwarz criterion	6.752117
Log likelihood	-768.3753	Hannan-Quinn criter.	6.493361
F-statistic	13.63898	Durbin-Watson stat	1.398082
Prob(F-statistic)	0.000000		

EK 3 : Panel Veri Analizi

Dependent Variable: ROA
Method: Panel EGLS (Cross-section random effects)
Date: 12/06/20 Time: 01:07
Sample: 2008 2018
Periods included: 11
Cross-sections included: 23
Total panel (balanced) observations: 253
Swamy and Arora estimator of component variances
White diagonal standard errors & covariance (no d.f. correction)

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
SYR	0.063079	0.033919	1.859677	0.0641
TDO	-0.128900	0.022403	-5.753636	0.0000
KR_MV	-0.007230	0.002606	-2.774045	0.0060
LIKIT	-0.017130	0.007335	-2.335483	0.0203
TUFE	0.040607	0.027862	1.457439	0.1463
ISSIZLIK	0.109477	0.041335	2.648512	0.0086
GOSTERGE	-0.008246	0.022303	-0.369729	0.7119
BUYUME	0.011105	0.013437	0.826454	0.4094
C	0.577819	0.635116	0.909784	0.3638

Effects Specification	S.D.	Rho
Cross-section random	0.677603	0.4518
Idiosyncratic random	0.746335	0.5482

Weighted Statistics

R-squared	0.345233	Mean dependent var	0.429257
Adjusted R-squared	0.323765	S.D. dependent var	0.905937
S.E. of regression	0.744984	Sum squared resid	135.4202
F-statistic	16.08147	Durbin-Watson stat	1.681259
Prob(F-statistic)	0.000000		

Unweighted Statistics

R-squared	0.304526	Mean dependent var	1.361986
Sum squared resid	240.6489	Durbin-Watson stat	1.043791

Dependent Variable: ROE
Method: Panel EGLS (Cross-section random effects)
Date: 12/06/20 Time: 01:09
Sample: 2008 2018
Periods included: 11
Cross-sections included: 23
Total panel (balanced) observations: 253
Swamy and Arora estimator of component variances
White diagonal standard errors & covariance (no d.f. correction)

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
SYR	0.088542	0.141995	0.623555	0.5335
TDO	-0.980127	0.191339	-5.122478	0.0000
KR_MV	-0.046738	0.015073	-3.100673	0.0022
LIKIT	-0.077613	0.045747	-1.696593	0.0910
TUFE	0.301203	0.179242	1.680427	0.0942
ISSIZLIK	0.828708	0.340710	2.432297	0.0157
GOSTERGE	0.031795	0.149681	0.212417	0.8320
BUYUME	0.012025	0.110151	0.109170	0.9132
C	9.156588	4.180011	2.190566	0.0294

Effects Specification	S.D.	Rho
Cross-section random	5.076779	0.4706
Idiosyncratic random	5.384229	0.5294

Weighted Statistics

R-squared	0.300915	Mean dependent var	3.406726
Adjusted R-squared	0.277995	S.D. dependent var	6.343040
S.E. of regression	5.389738	Sum squared resid	7088.024
F-statistic	13.12848	Durbin-Watson stat	1.304503
Prob(F-statistic)	0.000000		

Unweighted Statistics

R-squared	0.267976	Mean dependent var	11.18508
Sum squared resid	13394.23	Durbin-Watson stat	0.768740